

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Ing. Jan Vrba

**PRÁVNÍ ÚPRAVA OBĚHU BANKOVEK A MINCÍ
V ČESKÉ REPUBLICE**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb, Ph.D.

Katedra finančního práva a finanční vědy

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): srpen 2015

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. srpna 2015

Ing. Jan Vrba

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Petru Kotábovi za podnětné připomínky při tvorbě diplomové práce.

OBSAH

ÚVODEM	6
1 PENÍZE, JEJICH FUNKCE A PENĚŽNÍ HISTORIE	7
1.1 Pojem a funkce peněz, formy peněz.....	7
1.2 Historie peněz ve světě	9
1.3 Historie peněz na našem území	14
1.3.1 Peněžní vývoj na našem území do roku 1918	14
1.3.2 Vývoj v Československu do roku 1992	20
2 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA VE VZTAHU K HOTOVÝM PENĚŽŮM A HOTOVOSTNÍMU PENĚŽNÍMU OBĚHU V ČESKÉ REPUBLICE	28
2.1 Vysvětlení pojmu pramen práva	28
2.2 Právní předpisy upravující vydávání, oběh a ochranu hotových peněz v České republice	29
3 Česká národní banka jako centrální emisní instituce.....	32
3.1 Místo a postavení České národní banky v soustavě orgánů veřejné moci	32
3.2 Funkce České národní banky ve vztahu k platidlům a hotovostnímu peněžnímu oběhu	35
4 SOUSTAVA ZÁKONNÝCH PENĚŽ V ČESKÉ REPUBLICE.....	40
4.1 Úvod do kapitoly	40
4.2 Úprava zákonných peněz v České republice	41
4.3 Soustava platidel zákonné měny v České republice	43
4.4 Kritické poznámky k úpravě dle § 16 ZČNB a úvahy de lege ferenda	49
5 REGULACE OBĚHU BANKOVEK A MINCÍ V ČESKÉ REPUBLICE	55
5.1 K zákonu o oběhu bankovek a mincí.....	55
5.2 Péče o hotovostní oběh	56
5.2.1 Opatření na podporu přijímání tuzemských bankovek a mincí	56
5.2.2 Výměna tuzemských bankovek a mincí za jiné tuzemské bankovky a mince.....	57
5.2.3 Pravost a platnost tuzemských bankovek a mincí a jejich vhodnost k dalšímu oběhu	58
6 PRÁVNÍ PROSTŘEDKY OCHRANY MĚNY A HOTOVOSTNÍHO PENĚŽNÍHO OBĚHU	65
6.1 Všeobecná povinnost k přijímání zákonných peněz	66
6.2 Ochrana výlučného postavení zákonných peněz	70
6.3 Ochrana integrity tuzemských bankovek a mincí	74

6.4	Ochrana platidel před nepřipustnou reprodukcí a dále paděláním či pozměňováním	76
6.4.1	Úvod	76
6.4.2	Reprodukce platidel	77
6.4.3	Padělání a pozměňování peněz.....	80
6.4.4	Úloha a povinnosti České národní banky a vybraných osob v ochraně měny před paděláním a pozměňováním peněz	84
6.5	Ochrana označení mince jako druhu zákonného platidla	85
	Závěr.....	87
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ INFORMACÍ	88
	Abstrakt.....	90

ÚVODEM

Peníze. Člověk v moderním věku se s nimi setkává na každém kroku, prakticky denně je v různých formách užívá. Stala se z nich nejen samozřejmost, ale vlastně i nezbytnost. Moderní lidská společnost by bez nich nebyla schopna fungovat. Málokdo si ovšem klade otázku, co peníze představují, jak je definovat, a co vlastně způsobilo, že věříme v jejich hodnotu, i když se dávno nejedná o kousky raženého drahého kovu.

Předkládaná práce nemá ambice postihnout problematiku peněz v celé její šíři, to ani není docela dobře možné. Středobodem mého zájmu jsou pouze některé právní otázky spojené s penězi a navíc jen s penězi hotovými; ekonomické či sociologické aspekty ponechávám stranou. Přesto se zejména v první kapitole pokusím ozřejmit, jak peníze vlastně vznikly, jaký byl jejich další vývoj, a jaké mechanismy umožňují, že jsou přijímány, to vše pro pochopení nynějšího stavu, do kterého právní úprava ve vztahu k penězům a peněžnímu oběhu dospěla.

V dalších částech této práce se již zaměřím na vybrané otázky, které souvisí s jejím tématem, ať se již jedná o peněžní soustavu v České republice a její strukturu, postavení a roli centrální emisní instituce, popř. úpravu peněžního oběhu a jeho ochranu, vč. práv a povinností osob, které se na něm podílí.

1 PENÍZE, JEJICH FUNKCE A PENĚŽNÍ HISTORIE

1.1 Pojem a funkce peněz, formy peněz

Položíme-li si otázku, co jsou peníze, při hledání odpovědi nám napomůže jejich ekonomická definice. Ta se odvíjí od základní funkce, kterou peníze plní, tedy od funkce nástroje směny. Peníze lze proto označit za statek, který na určitém místě slouží jako všeobecně přijímaný prostředek směny, přesněji řečeno jako platidlo, jehož prostřednictvím lze poskytnout protiplnění při koupi zboží, služeb nebo jiných statků. Pokud jsem o penězích hovořil jako o nástroji směny, jde o směnu nepřímou. Přímou směnou je potřeba rozumět směnu jednoho výrobku, služby nebo statku za jiný výrobek, službu nebo statek, což obnáší nutnost nalézt osobu přístupnou k takové transakci. Přímá směna byla dostačující v době naturálního hospodářství, kdy si lidé životní potřeby (od potravin, přes výrobu pracovních nástrojů až po stavbu obydlí) zajišťovali především vlastní činností. Již s koncem raného středověku, tedy s rostoucí dělbou práce, prohlubující se specializací jednotlivých činností a rozvojem obchodu přímá směna postačovat přestala. Nástrojem směny se staly právě peníze, kdy účastník směny nejprve prodal zboží, službu nebo jiný statek jinému zájemci, aby za utržené peníze nakoupil zboží, službu nebo jiný statek, které potřeboval. Je zřejmé, že přímá směna je v podmínkách moderní ekonomiky naprosto iluzorní záležitostí.

Jestliže jsem v souvislosti s definicí peněz zmínil jejich základní funkci, považují za vhodné uvést zbývající funkce, které peníze mají. S funkcí nástroje směny úzce souvisí druhá funkce peněz, kterou je funkce měřítka cen. Peníze z podstaty věci umožňují, aby v nich byla vyjádřena cena zboží, služeb nebo jiných statků a tím určena jejich směnná hodnota. Konečně třetí funkcí peněz, byť z dnešního pohledu krajně diskutabilní, je funkce uchovatele hodnoty. Uchovatelem hodnoty je nutno rozumět takové aktivum, které dokáže přenést současnou hodnotu do budoucnosti. Hodnota peněz však není v čase stejná, tato se pohybuje v závislosti na pohybu cenové hladiny, stejně tak jejich hodnotu výrazně ovlivňují či mohou ovlivnit jiné události (např. válka). Teoreticky by uchovatelem hodnoty mohly být peníze ve formě mincí z drahých kovů, ale i cena či hodnota drahého kovu kolísá a v daný okamžik bude záležet na míře poptávky po drahém kovu; přesto v dlouhodobé perspektivě mince z drahých kovů, zejména tedy ze zlata, roli uchovatele hodnot hrát mohou.

Pokud bychom na peníze nahlíželi z právního hlediska, pak je nutno napřímít pozornost k pojmu „zákonné peníze“. Zákonnými penězi jsou peníze, které právní předpis té které země za zákonné označí. Konkrétní peněžní jednotka, v níž jsou zákonné peníze určitého státu denominované, se pak označuje jako měna. V moderních státech statusu zákonných peněz požívají platidla emitovaná centrální emisní institucí určenou právním předpisem, která má jako jediná právo peníze vydávat. Dostane-li se určitým penězům statusu zákonných peněz (v angl. "*legal tender*" nebo "*fiat money*"), s uvedenou skutečností je spojeno několik zásadních důsledků. Předně o zákonných penězích hovoříme jako o penězích s nuceným oběhem. Přijetí platby v zákonných penězích nelze odmítnout, ledaže by se jednalo o případy stanovené právním předpisem¹. Současně platí, že plnění na peněžitý dluh v zákonných penězích vede k jeho zániku.

Peníze se historicky vyskytovaly v mnoha formách. Jedním z kritérií, podle kterého můžeme peníze rozlišovat, je jejich skutečná hodnota. Rozhodujícím faktorem je, zda se jedná o peníze plnohodnotné nebo o peníze kreditní. O penězích plnohodnotných hovoříme v případě mincí z drahých kovů, případně z mědi s vnitřní hodnotou, jejichž nominální hodnota odrážela množství kovu² použitého k jejich ražbě. Neplnohodnotnými penězi neboli penězi kreditními jsou peníze bez vnitřní hodnoty, které byly státem uznány jako zákonné platidlo; neplnohodnotnými penězi byly na počátku mince z obecných kovů případně z drahých kovů, jestliže jejich nominální hodnota hodnotu kovu přesahovala, přičemž později k neplnohodnotným mincím přibýly papírové peníze v podobě bankovek nebo státovek.

Podle jejich podoby lze peníze rozlišovat na peníze hotovostní a peníze bezhotovostní. Hotovostními penězi jsou peníze materializované v podobě mincí,

---

¹ Jedná se o určité zjednodušení, existují jurisdikce, kde může být platba v zákonných penězích odmítnuta, pokud dluh ještě nevznikl (typicky před prodejem a odevzdáním zboží v obchodě, před koupí jízdenky v prostředku hromadné přepravy apod.) - v podrobnostech viz str. 70 této práce

² Měděné peníze reprezentovaly nízké nominály a ve valné většině se jednalo o neplnohodnotné peníze, neboť i nejnižší nominály byly raženy ze stříbra (odhlédneme-li od případů záměrného kažení mince při její ražbě). Příkladů plnohodnotných mincí z mědi je poměrně málo, kupř. ve Švédsku od 17. století vydávali oběžné mince ve formě těžkých měděných plátů s vyraženou hodnotou, kde hmotnost mědi odpovídala hodnotě stříbrných mincí s označením daler. Ekvivalentem vůči jednomu stříbrnému daleru bylo zhruba 1.812g mědi. Měděná mince v udávané hodnotě 8 dalerů tak vážila zhruba 14,5kg.

bankovek a dříve státovek. Bezhotovostní peníze fyzickou podobu nemají; jde o peněžní prostředky v podobě záznamů na účtech bank a jiných finančních institucí.

Tato práce se zaměřuje na peníze hotovostní, resp. na právní regulaci ve vztahu k hotovostním penězům. V rámci hotovostních peněz lze vymezit dvě kategorie platidel, a to mince a bankovky.

Minci lze definovat jako ražbou opracovaný kus kovu, popřípadě slitiny kovů ve stanoveném poměru.³ Ražbou se vytváří mincovní obraz, pomocí něž lze minci identifikovat. Jak již bylo uvedeno výše, mince původně představovaly plnohodnotná platidla, tzn., že jejich hodnotu tvořil kov (zpravidla drahý kov – zlato, stříbro), z něž byly vyraženy. V současnosti i mince mají charakter kreditních peněz, když jejich nominální hodnota hodnotu kovu přesahuje, ledaže by se jednalo o mince z drahých kovů (ty však nejsou určeny k oběhu).

Bankovky jsou listiny, kterými se jejich emitent, jakmile je vydá do oběhu, fakticky zavazuje, že majitelům bankovek zaplatí nominální hodnotu, na níž bankovky zní. Svou povahou se bankovky blíží neúročenému cennému papíru, byť o cenný papír se nejedná. Platební funkce bankovek tkví v tom, že je nemá za povinnost přijímat pouze emitent, který je vydal, ale tato se vztahuje na každého (odhlédneme-li od výjimek vyplývajících z obecně závazných právních předpisů). Bankovky jsou klasickým zástupcem neplnohodnotných peněz, resp. peněz s nuceným oběhem. Stejný charakter jako bankovky měly též státovky, jejichž emitentem byl ovšem přímo stát.

1.2 Historie peněz ve světě

Obchod byl na počátku postaven výhradně na směně zboží, kterou odpradávná zatěžoval problém, jak určit vzájemnou hodnotu směňovaných věcí. Postupem doby se začaly vydělovat vzácnější věci, obvykle velmi ceněné a těžce dosažitelné, které se stávaly měřítkem ceny a následně také přímo platebním prostředkem.

---

³ viz Zákon o České národní bance. Komentář, Rýdl Tomáš, Barák Josef, Výborný Petr, Saňa Luděk, vydavatelství Wolters Kluwer a.s., 2015, komentář k § 12

Funkci platebního prostředku, či prostředku k určování hodnoty věcí, v předmincovním období na sebe převzaly různé komodity, rituální nebo z tehdejšího hlediska vzácné předměty – hovoříme proto o tzv. komoditních penězích. Komoditními penězi se tak staly potrava, dobytek (koneckonců z latinského pecus vzniklo pojmenování pecunia – peníze, v Indii pro změnu dalo označení měnové jednotce rupie), kožešiny, korálky, kameny, bronzové symbolické nástroje a drahé kovy. Právě drahé kovy, tj. stříbro a zlato, se postupně transformovaly v mince. Nejprve docházelo ke značení kousků kovů ve starých kulturních oblastech – Číně, Asýrii, Indii, Babylónii či Heladě ze strany soukromníků. Ze značkových kousků kovu o určité hmotnosti a jakosti pak vznikly peníze jako takové.

Za kolébkou peněz se považuje Čína, kde však peníze neměly podobu, jak ji známe dnes, nýbrž se jim dostávalo podoby nástrojů a předmětů denní potřeby (nože, rýče apod.). Od poloviny 1. tisíciletí př. n. l. se na těchto penězích začínají objevovat nápisy s tím, že záhy peníze získaly konvenční podobu kruhu, ovšem s kruhovým nebo čtvercovým otvorem.

Další oblastí, která dala vzniknout mincím v konvenční podobě, byla Malá Asie. Někdy v 7. století př.n.l. se zásluhou Lydů objevily mince kulovitého nebo fazolovitého tvaru ze směsi zlata a stříbra, které se přeměnily do kruhovitého tvaru. Odtud se mince v kruhovitém tvaru rozšířily po Peloponésu. V antickém světě se platidla ve formě kovových mincí stávají běžnou součástí života. Mince neuvítají pouze civilizace na vyšším stupni vývoji, ale aktivně je razí i národy, které byly antickým světem označovány za Barbary – např. keltské kmeny.

O organizaci ražby mincí ve starověku máme kusé informace. Nejlépe je zdokumentováno mincovnictví antického světa. V Řecku byla ražba mincí záležitostí jednotlivých městských států, pokud k ražbě mincí přistoupily (kupř. ve Spartě se udržely komoditní peníze ve formě hůlek ze železa). Na ražbu mincí dohlíželi úředníci, kteří si ovšem často ražbu mincí přivlastňovali. Ve starověkém Římě v dobách republikánského zřízení ražbu mincí zajišťoval římský senát, a to ve státní mincovně v chrámu Junony Monety na Kapitolu. Mincovnu spravovali a ražbu mincí a záležitostí s tím spojené obhospodařovali tři úředníci označovaní jako *triumviri aere argento auro flando feriundo*, jinak také jako *triumviri monetales*⁴. Senátu původně náleželo právo razit mince

⁴ viz Nohejlová-Prátová Marie, Základy numismatiky, Academia Praha 1975, str. 106

ze všech kovů, tj. z mědi, bronzu, zlata nebo stříbra. Od r. 27 př. n. l. získal právo razit mince též římský císař s tím, že o dalších 12 let později mince z drahých kovů již razil výhradně císař (vykonával je za pomoci svých propuštěnců a otroků za dozoru správce císařské pokladny - *a rationibus*), přičemž senátu zůstalo právo razit toliko mince měděné (bronzové).⁵

V dobách středověku mělo mincovní právo („*jus monetandi*“ nebo „*jus monetae*“), tedy právo razit vlastní minci a vydávat ji jako bernou, různý obsah, a to v závislosti na tom, kdo je vykonával. Nejširší rozsah mělo mincovní právo náležející panovníkovi, v souvislosti s nímž hovoříme o výsostném mincovním právu („*dominium*“). Výsostné mincovní právo v sobě zahrnovalo právo měny (tj. právo určit, co bude platidlem), právo rázu (tj. právo určit podobu platidla a jakými značkami se ručí za jeho kvalitu) a právo ražby (tj. právo stanovit, jak má být platidlo vyrobeno a jakého zisku lze z výroby platidla dosáhnout)⁶. Kromě toho byl panovník oprávněn zakázat vývoz domácích mincí nebo naopak používání cizích mincí na jeho území. Původně se mince pokládala za panovníkův majetek a pramen jeho příjmů. Hovoříme proto o mincovním regálu. Falšování mince bylo zločinem urážky majestátu.

Vedle výsostného mincovního práva existovalo mincovní právo odvozené, které panovník jako nejvyšší mincovní pán propůjčoval, a které opravňovalo držitele odvozeného mincovního práva ke zhotovení mince a k jejímu uvedení do oběhu. Odvozené mincovní právo tedy mohlo být realizováno (i) na základě svobodné koncese propůjčené panovníkem („*concessio expressa personalis sive hereditaria*“), nebo (ii) jako „*usus fructus*“ nebo v rámci výkonu mincovního práva vdovou po manželovi, jemuž toto právo doživotně příslušelo nebo (iii) na základě povolení uděleného držitelem mincovního regálu provozovat mincovní právo jako „*contractus*“, tzn., na základě smlouvy, kterou oprávněný držitel mincovního regálu povolil jiné soukromé osobě vykonávat mincovní právo, (iv) věřitelem dlužníka, pokud byl dlužník držitelem mincovního regálu a na základě zástavní smlouvy mincovní právo tomuto věřiteli zastavil s tím, že dluh byl splácen z příjmu z ražby a vydávání mincí („*contractus pignoris*“), (v) obcí nebo kostelem, pokud jim držitel mincovního regálu propůjčil mincovní právo na

⁵ Mince vydané římským senátem byly označovány písmeny „S C“, což znamenalo „senatus consulto“ – v překladu z rozhodnutí senátu

⁶ viz Nohejlová-Prátová Marie, *Základy numismatiky*, Academia Praha 1975, str. 54

určitou dobu s cílem napomoci povznesení obce nebo dokončení stavby kostela („*precarium sive concessio revocabilis ad nutum*“), nebo (vi) jako *protectio sive tutela*, tzn. kdy docházelo k výkonu mincovních práv v rámci mincovního regálu v době poručnictví nad nezletilými panovníky nebo v době mezivládí (*interregna*)⁷.

S procesem formování moderního státu mince přestávala být majetkem panovníka a stala se majetkem státu. Na stát přešlo i právo mince razit.

Mince po dlouhou dobu představovala jediný peněžní platební prostředek. Papírové peníze se dostaly na scénu mnohem později, přičemž do dnešní formy se vyvinuly až před dvěma stoletími. Předobraz či předchůdce dnešních bankovek je potřeba hledat v soukromých směnkách či v dlužních úpisech.

Prvenství v užívání papírových peněz je připisováno Číně. Někdy v průběhu 8 až 9. století našeho letopočtu se v Číně rozmohlo podnikání v oblasti úschovy drahých kovů za úplatu. Podnikatelé, kteří drahé kovy do úschovy přijali, vydávali potvrzení, po jejichž předložení bylo možné uschované drahé kovy kdykoliv vyzvednout. Tato potvrzení začala v brzké době obíhat jako platidla.⁸ Za čínského panovníka, který poprvé vydal státní papírové peníze, je mnohými považován císař Wu-tsung, a mělo se tak udát kolem roku 840⁹. Podle Marca Pola byly papírové peníze na konci 13. století obvyklé nejen v Číně, ale obíhaly již i v Persii a Japonsku.

Evropa v tomto směru zaostávala. Proces vzniku bankovek jejich postupnou přeměnou z původně soukromých cenných papírů byla ovšem stejná jako v Číně. Zrození předchůdců bankovek v západním světě je spojeno s Benátkami a Janovem, přesněji řečeno s bankovním odvětvím. V roce 1197 byla v Benátkách založena banka, která spravovala či uchovávala vklady druhých osob poskytnuté v plnohodnotných mincích z drahých kovů. Po ověření pravosti mincí jejich vkladatel obdržel potvrzení, kterým se

⁷ viz Otto Jan, *Ottův slovník naučný*, Praha 1901, str. 380

⁸ viz Kaul Vivek - *Easy Money: Evolution of money from Robinson Crusoe to World War I*, str. 39

⁹ Je ovšem pravdou, že někteří badatelé se klonili k tomu, že prvenství ve vydání prvních státních papírových peněz náleželo císaři Hian-Tsoug z dynastie Tang, kdy se tak mělo stát kolem roku 807. Uvedený císař přinutil obchodníky, kteří přicházeli do hlavního města, aby zlaté a měděné mince skládali do úschovy státu proti cenným papírům nazývaným jako *bons*, které mohly sloužit jako platební prostředek - viz Kaul Vivek - *Easy Money: Evolution of money from Robinson Crusoe to World War I*, str. 40

banka zavázala vklad v mincích kdykoliv na požádání vyplatit. Vznik dalších bank, které provozovaly tutéž činnost, popř. začaly s půjčováním spravovaných peněz, na sebe nenechal dlouho čekat. Potvrzení těch bank o složeném vkladu v penězích, které získaly dobrou pověst, následně začala sloužit jako platidla, když jimi vkladatelé začali přímo hradit své dluhy.

Příkladem bank z Apeninského poloostrova začali postupem doby následovat i v jiných zemích. Banky vznikaly především v zemích s námořními přístavy, které představovaly přirozená centra mezinárodního obchodu. Kupř. v holandském Amsterdamu byla v roce 1609 založena Amsterdamská banka, která jako vklady přijímala nejen peníze domácí měny, ale též zahraniční mince, a zlaté nebo stříbrné slitky. Její úpisy, jimiž se zavázala vklady vyplatit, získaly pro Amsterdam statut zákonného platidla. Platby nad 60 000 guldenů dokonce musely být povinně hrazeny v úpisech Amsterdamské banky¹⁰.

Možností, jaké papírové peníze skýtaly, si povšimli panovníci nebo vlády. V papírových penězích vycítili příležitost k financování státních výdajů, zejména pak výdajů válečných. Za první „vládní“ papírové peníze lze považovat vládní směnky vydané koloniální vládou v Massachusetts v roce 1690, a to ke krytí válečných výdajů spojených s tažením do (tehdy francouzské) provincie Québec¹¹. Aby si vláda pojistila u veřejnosti ochotu k přijímání těchto směnek jako platidel, zavázala se k jejich vyplacení ve zlatě nebo stříbře, přičemž objem vládních směnek v oběhu neměl být dále navyšován. Oba sliby však rychle vzaly za své. Příklad Massachusetts poměrně dobře odráží přístup panovníků či vlád k papírovým penězům. Prakticky každá země, která přistoupila k vydání vládních směnek nebo papírových peněz, ať již sama nebo častěji prostřednictvím některé z bank, velice rychle pocítila státní bankrot kvůli nadměrnému množství ničím nekrytých směnek či peněz v oběhu. Příkladem může být Francie, jejíž hospodářství a životy jejích obyvatel státní bankrot z roku 1720 znamenal natolik, že jeho důsledky byly jedním ze spouštěcích mechanismů revoluce v roce 1789. Bankrotu

---

¹⁰ viz Kaul Vivek - Easy Money: Evolution of money from Robinson Crusoe to World War I, 2013, str. 49

¹¹ viz Rothbard Murray N. – A history of money and banking in the United States, str. 51

se nevyvarovalo ani Rakouské císařství, které nekrytými bankovkami financovalo válečné výdaje spojené s napoleonskými válkami (viz dále).

Překážku k dalšímu rozvoji papírových peněz, kromě nedůvěry obyvatel zaseté špatnou emisní politikou, nezřídka končící státním bankrotem, představoval často vyšší počet emitentů různých bankovek či úpisů. Vývoj proto směřoval ke stavu, kdy k emitování papírových peněz bude určena jediná instituce, jejíž bankovky současně budou považovány za platidlo v tom kterém státě. Vytvoření jediné centrální emisní instituce bývalo dosaženo tím, že některé z existujících bank provozujících běžné komerční aktivity bylo přiznáno výhradní právo k emitování peněz, popř. se této výsady dostalo bance, která již na počátku své existence měla zvláštní postavení, když byla založena za účelem úvěrování panovníka nebo vlády. Tak tomu bylo např. u britské Bank of England založené v roce 1694 králem Vilémem III., která nakonec získala postavení centrální emisní instituce s výsadním právem vydávat bankovky na území Anglie a Skotska v roce 1845, nebo u francouzské Banque de France založené Napoleonem Bonapartem v roce 1800 s tím, že výsadní právo k emisi bankovek na celém území Francie tato banka získala v roce 1848. V některých případech došlo k založení přímo centrální banky (např. Rakousko-uherské národní banka v roce 1878).

Centrální banky postupem doby převzaly i výlučné právo k vydávání kovových mincí, které si držely státy, a současně rostla míra jejich nezávislosti na vládách.

1.3 Historie peněz na našem území

1.3.1 Peněžní vývoj na našem území do roku 1918

První mince ražené na našem území souvisí s keltským osídlením (zhruba v rozmezí 4. století př.n.l. až přelom letopočtu). K výrobě mincí Keltové používali drahých kovů, tedy stříbro a zlato. Po Keltech se na českém území mince razily až v dobách raného přemyslovského státu (viz dále). To znamená, že mincovnictví neexistovalo ani v době germánského osídlení, ani v době prvních státních útvarů vytvořených Slovany. K Velkomoravské říši se sluší poznamenat, že roli platidla sehrály kovové (železné) pruty sekerovitého tvaru, tzv. velkomoravské hřivny.

Pokud tedy počátek peněžního období spojíme až s přemyslovským státem (jako počátkem české státnosti), lze v jeho rámci vymezit následující období, která jsou pojmenována podle označení měn v nich užívaných:

- a) období denárové (druhá polovina 10. století až 1300),
- b) období grošové (1300 až 1547)
- c) období tolarové (1519 – 1856/1867)
- d) období zlatníkové (1857 až 1892)
- e) období korunové (1892 až současnost).

První denárové ražby, a tedy počátek peněžního období, se pojí s pozdním obdobím vlády knížete Boleslava I (935 – 967/972). Denár byl stříbrnou mincí, jehož původní hmotnost se pohybovala kolem jednoho gramu. První ražby vycházely z bavorských předloh. Zahájení ražby prvních českých denárů v žádném případě nevyvolaly potřeby domácího peněžního trhu, ale stály za ní snahy o zapojení se do mezinárodního obchodu. V domácím prostředí se stále uplatňoval především směnný obchod a svou pozici si rovněž udrželo platidlo z předmincovního období v podobě tkaných šátečků, které představovalo univerzální prostředek směny. O existenci tkaných šátečků, stříbrných denárů a pevného směnného kursu mezi šátečky a denáry se ve své zprávě¹² z cest po Evropě z let 965 až 966 zmiňoval Ibrahím Ibn Jakub, židovský kupec v arabských službách.

O skutečném peněžním oběhu tvořeném denáry lze v českých podmínkách uvažovat až od první třetiny 11. století; do té doby bylo používání mincí běžné pouze

---

¹² Viz výňatek ze zprávy Ibrahima Ibn Jakuba: „A co se týče země Bújislava, tedy její délka od města Frága až k městu Kráková rovná se cestě tři týdnů a hranicí po celé délce se zemí Turků. Město Frága je vystavěno z kamene a vápna a je největším městem co do obchodu. Přichází sem z města Kráková Rusové a Slované se zbožím. A z krajín Turků muslimové, židé a Turci rovněž se zbožím a obchodními mincemi. Ti vyváží od nich otroky, cín a různé kožišiny. Jejich země je nejlepší zemí severu a nejzásobenější v potravinách. Prodává se tam za jeden kírát, tolik pšenice, že vystačí člověku na měsíc a za tutéž cenu tolik ječmene, kolik vystačí jezdcí na 40 dní a dále za tento kírát deset slepic. V městě Frága vyrábí se sedla, uzdy a tlusté štíty, kterých se užívá v těchto zemí. V zemi Bújima zhotovují se též lehké šátky z tenké tkaniny v podobě sítky, které neslouží k ničemu. Cena těchto je u nich stálá: 10 šátek za jeden kírát. Jimi obchodují a provádějí směnu mezi sebou. To je jejich jmění a hodnota všech věcí, za ně získávají pšenici, mouku, koně, zlato, stříbro a všechno ostatní.“

mezi obchodníky a příslušníky knížecí družiny¹³. Zhruba od poloviny 11. století dochází ke zhoršování kvality mince, zmenšila se velikost střížku, poklesla hmotnost až na 0,6 gramu a současně se výrazně zhoršila ryzost mince (na svém konci byly denáry spíše měděné). O nápravu se pokusil král Přemysl Otakar I (1198 – 1230), který uskutečnil první měnovou reformu a na místo silně znehodnocených denárů zavedl dle míšeňského vzoru jednostranné mince ražené z tenkých stříbrných plíšků, u nichž nebylo možné ryzost kazit mědí.¹⁴ Tyto mince se stále označovaly jako denáry, teprve v novověku se pro ně ujalo označení brakteát.

O tom, jak byla organizována ražba mincí na našem území v prvních třech stoletích existence peněžní (denárové) měny, nemáme žádné věrohodné zprávy. Mincovníctví bylo patrně dominiem panujícího rodu Přemyslovců, nicméně v počátcích jim zřejmě konkurovali Slavníkovci, jejichž mince jsou rovněž doloženy. Kromě ražeb českých knížat, případně králů, existovaly i moravské ražby údělných knížat. Jaký vztah existoval mezi mincovním právem českého knížete a mincovními právy údělných knížat ovšem přesně nevíme. První písemné zprávy o mincovnictví pocházejí až z doby vlády krále Přemysla Otakara II (1253 – 1278), který mincovní právo propachtoval nájemcům jednotlivých mincoven. Tento stav přetrvával až do doby vlády jeho syna Václava II, konkrétně do roku 1300.

S rokem 1300 na scénu vstupuje stříbrný pražský groš, což souviselo s objevem rozsáhlých nalezišť stříbra v Kutné Hoře. Za pomoci italských finančních a právních rádců byl sestaven nový horní zákoník *Ius regale montanorum*, jehož součástí se stala také mincovní reforma spočívající v zavedení pražského groše. Za vzor pražského groše posloužil francouzský groš Ludvíka IX. z roku 1266, nazývaný gros tournois – tourský groš. Česká král Václav II. (1278 – 1300) současně redukoval počet mincoven s tím, že ražba mincí probíhala centrálně pouze v Kutné Hoře. Pražský groš se stal oblíbeným platidlem ve střední Evropě a byl pojímán jako věčná mince,¹⁵ v jejíž ražbě pokračovali panovníci lucemburské dynastie, tzn., Jan Lucemburský (1310-1346), Karel IV. (1346-

¹³ viz Militký Jiří, *Pražská mincovna*, Praha 2009, str. 9

¹⁴ viz Militký Jiří, *Pražská mincovna*, Praha 2009, str. 11

¹⁵ Termín věčná mince označoval minci, která měla být v nezměněné kvalitě ražena dále i po smrti panovníka, který ji zavedl; věčná mince je reakcí v kontrastu vůči výměnám kvalitnější mince za horší téhož nominálu panovníky (*renovatio monetae*)

1378) i Václav IV. (1378-1419). S Lucemburky se nicméně pojí první ražby zlatých mincí v rámci Českého království, a to florény (v případě Jana Lucemburského), resp. dukáty (v případě Karla IV a Václava IV). Zlaté mince však nebyly určeny k běžnému oběhu, ale odváděly se v nich desátky papežskému stolci¹⁶. Husitské války znamenaly přetržku v ražbě pražského groše, k jejímu plnému obnovení došlo až za Jiřího z Poděbrad (1458 – 1471), ražbu pražského groše následně převzali Jagellonci (Vladislav II. Jagellonský (1471 – 1516) a Ludvík I. Jagellonský (1510 – 1526) a po nich i Ferdinand I Habsburský (1526 – 1564).

Za vlády posledně jmenovaného panovníka ražba pražského groše skončila, neboť pražský groš byl nahrazen novou, mnohem masivnější, stříbrnou mincí s označením tolar. Nastává tolarové období, které přetrvává až do moderní doby do druhé poloviny 19. století.

Pokud se vrátíme k organizaci ražby mincí, pak v souvislosti s měnovou reformou Václava II. dochází k plnému rozvinutí královského mincovního regálu, tedy výhradního práva panovníka k ražbě mincí, práva kontroly nad jejich kvalitou i oběhem. Mincovní regál úzce souvisel s horním regálem, neboť ten zakládal panovníkům nárok na část vytěžené drahé rudy, i když byla dobytá z pozemků ve vlastnictví jiné osoby, a předkupní právo k veškerému vytěženému drahému kovu. Tímto způsobem si panovník opatřoval drahý kov k ražbě mincí. V 50. letech 14. století byl vytvořen úřad mincmistra království českého (*magister monetae regalis Bohemiae*), který jako nejvyšší královský úředník dohlížel na horní podnikání, správu horních měst a mincovnu v Kutné Hoře a spravoval věci s tím související. Od roku 1502 je tento úřad označován jako nejvyšší mincmistr království. V 16. století se kompetence nejvyššího mincmistra království týkaly dohledu nad ražbou mince, vybírání horního desátku, dohledu nad dodržováním přednostního práva výkupu drahých kovů a dohledu nad dodržováním horních zákonů. Současně byla nejvyššímu mincmistrovi království českého svěřena pravomoc k rozhodování horních a mincovních sporů.

Zavedení tolaru bylo reakcí na volání po hodnotnější minci kvůli vzrůstajícímu obchodu. Tolarové mince saturovaly nedostatek zlatých mincí. Masivnost tolarových mincí byla dána tím, že hodnota stříbrného kovu, z nějž byly toлары raženy, odpovídala hodnotě zlata ve zlaté minci, na kterou byly navázány. První tolarové mince na našem

---

¹⁶ viz Militký Jiří, *Pražská mincovna*, Praha 2009, str. 13

území ovšem nepochází z mincovny panovníka, nýbrž se jednalo o rodovou ražbu Štěpána Šlika a jeho bratří v mincovně na jejich panství v Jáchymově¹⁷, jimž udělil mincovní právo Ludvík Jagellonský. Ferdinand I. ovšem Šlikům právo ražby mincí odebral, mincovnu v Jáchymově zkonfiskoval, učinil z ní zemskou mincovnu a začal v ní tolarý razit ve vlastní režii.

I když s nástupem Habsburků na český trůn se počíná formovat absolutní monarchie, ražba mincí, alespoň v českých zemích, se ani v tolarovém období neodehrávala vždy v panovníkově režii. Nemám tím na mysli skutečnost, že v dobách stavovského povstání v letech 1618 – 1620 ražbu mincí obstarávaly české stavy, k nimž se v druhé fázi povstání připojil zvolený král Fridrich Falcký s ražbou vlastních mincí, ale pronájem všech českých, moravských a slezských mincoven Ferdinandem II. (1619 - 1637) konsorciu sestávajícímu se z 15 osob, jehož členy byli např. Albrecht z Valdštejna, kardinál Dietrichstein, Karel z Lichtenštejna, Jakub Bassevi nebo Jan de Vitte, a to za 6 milionů zlatých ročně. Uvedené konsorcium v období let 1622 až 1623 razilo nekvalitní drobné mince s nuceným oběhem, u nichž byla postupně zvyšována nominální hodnota za současného snižování obsahu stříbra. Z rozdílu mezi nominální hodnotou a reálnou hodnotou mince dosahovalo mincovní konsorcium astronomických zisků, avšak na úkor obyvatelstva. Záplava nekvalitních mincí (jen v pražské mincovně bylo vyraženo mincí za 42 milionů zlatých¹⁸) nakonec zapříčinila státní bankrot - kaladu, kdy nominální hodnota mincí vyražených konsorciem byla snížena zhruba na 1/10.

Tolarové období v českých peněžních dějinách je současně spojeno s fenoménem rodových nebo církevních ražeb. Rodovými nebo církevními ražbami se rozumí mince, které plnily roli platidla vydaného jinou osobou než panovníkem, v tomto případě příslušníkem šlechtického rodu nebo církevním hodnostářem. Koneckonců počátek tolarové měny je vlastně spojen s rodovými šlechtickými ražbami.

Kromě již výše vzpomínaných Šliků, vlastní peníze razili kupř. Albrecht z Valdštejna v Jičíně (a to od drobných mincí krejcarových nominálů až po reprezentativní zlaté desetidukátové mince) nebo Eggenberkové v Českém Krumlově.

---

¹⁷ šlikovské tolarové ražby byly opatřeny obrazem sv. Jáchyma, proto se v němčině označovaly jako Joachimstalery, zkráceně thalery, z čehož vzniklo označení měny

¹⁸ viz Militký Jiří, Pražská mincovna, Praha 2009, str. 57

Nejvýznamnější, nejrozsáhlejší a vlastně i dobou trvání nejdelší bylo mincovnictví olomouckých biskupů, resp. arcibiskupů. Počátky mincovního práva olomouckých biskupů sahají až do 40. let 12. století. Z historického hlediska je zajímavé, že právo razit mince nejprve udělil tehdejšímu biskupovi Jindřichu Zdíkovi německý král Konrád III¹⁹, a to v květnu 1144 (výkon mincovního práva byl spojen s hradem Podivín). Následně totéž právo udělil olomouckému biskupovi Jindřichu Zdíkovi český kníže Vladislav II. S odkazem na listiny předtím uvedených panovníků došlo k obnovení mincovního práva olomouckých biskupů v roce 1608 římským císařem a českým králem Rudolfem II., k jehož výkonu však byla určena Kroměříž, neboť hrad Podivín olomoučtí biskupové v minulosti pozbyli. Mincovní právo olomoučtí biskupové, resp. arcibiskupové, vykonávali až do roku 1820, byť již za Marie Terezie došlo k jeho významnému okleštění. Jedno z omezení spočívalo v tom, že mince mohly být nadále raženy pouze ve Vídeňské mincovně.

Tereziánské reformy za vlády Marie Terezie (1740-1780) a jejího syna Josefa II (1780 – 1790), které položily základy moderního státu, výrazným způsobem zasáhly i do peněžního vývoje. Předně je zapotřebí zmínit, že během vlády Marie Terezie, a to na základě jejího patentu ze dne 27.9.1760, byly poprvé do oběhu dány papírové peníze označované jako bankocedule (stalo se tak v roce 1762). Bankocedule emitovala Vídeňská městská banka (Wiener-Stadt-Banco). Původně neměly soukromé subjekty za povinnost bankocedule přijímat. To se změnilo s oběžníkem rakouské vlády z dubna 1797, která nařídila bankocedule přijímat na rakouském území i při soukromých platbách s tím, že následně došlo ke stejnému opatření i v Uhrách. Bankocedule se tak vlastně staly zákonnými penězi s nuceným oběhem. Změny se dotkly rovněž mincí s nejnižšími nominály, které již nebyly oproti zavedeným standardům vydávány jako plnohodnotné mince, u nichž nominální hodnota odpovídala hodnotě použitého kovu (v daném případě stříbra), nýbrž jako mince neplnohodnotné, kreditní. Pro ražbu kreditních²⁰ mincí byla používána měď. Konečně za Marie Terezie docházelo k postupnému omezování či

---

¹⁹ Není bez zajímavosti, že v listině, kterou Konrád III udělil olomouckým biskupům právo razit mince, je výslovně uvedeno, že olomoucký biskup Jindřich Zdík má právo ražby veřejné mince, a žádný kníže nebo hrabě jej nesmí zakázat nebo mařit.

²⁰ Původně, za Marie Terezie, se jednalo o haléře, grešle a jednokrejčary, za Františka I (1792 – 1835) se v letech 1806 až 1810 objevily kreditní mince s nominálními hodnotami ¼, ½, 1, 3, 6, 15 a 30 krejčarů

dokonce rušení práv razit vlastní oběžné mince v dřívějších dobách udělených šlechtickým rodům nebo církevním hodnostářům.

V roce 1811 postihl Rakouské císařství státní bankrot v důsledku velkého množství nekrytých bankocedulí v oběhu. Papírové peníze a kreditní měděné mince byly devalvovány v poměru 1:5. K nápravě neuspořádaných peněžních poměrů mohlo dojít až po skončení napoleonských válek. Prvním krokem bylo vytvoření Privilegované Rakouské národní banky na základě císařského patentu z 1.6.1816, která jako jediná měla výhradní právo k emitování papírových peněz pro celé Rakouské císařství, přičemž jedním z hlavních úkolů této banky byla stabilizace měny a odstranění znehodnocených peněz z oběhu. V roce 1878 byla jako nová centrální banka založena Rakousko-uherská banka, která se stala výsadním emitentem papírových peněz na celém území tehdejšího Rakousko-Uherska až do jeho zániku.

Konec tolarového období zasahuje do vlády Františka Josefa I. (1848-1916). V roce 1857 byla (konvenční) tolarová měna nahrazena zlatníkovou měnou (někdy označovanou jako měnou rakouskou), nicméně v témže roce Rakouská monarchie vstoupila do celní unie německých států a až do roku 1867 razila spolkové tolary, resp. zlaté spolkové koruny. V roce 1892 přešla Rakousko-uherská monarchie na zlatou korunovou měnu, kterou si Rakousko-Uhersko podrželo až do konce jeho existence.

1.3.2 Vývoj v Československu do roku 1992

Se vznikem samostatného Československého státu vyvstala přirozeně potřeba vlastní měny, a to již z důvodu, že stále obíhající rakousko-uherská měna nebyla schopna odolávat silným inflačním trendům. Prvním krokem na cestě k samostatné měně bylo uskutečnění měnové odluky na základě zmocňovacího zákona č. 84/1919 Sb. z. a n. ze dne 25.2.1919 a nařízení ministra financí č. 86/1919 Sb. z. a n. ze dne 25.2.1919. Rakousko-uherské bankovky obíhající na území tehdejšího Československa byly okolkovány československými kolkami s hodnotou odpovídající 1% nominální hodnoty kolkované bankovky. Současně bylo ke zhodnocení odloučené měny obíhající na československém území zadrženo 50% rakousko-uherských bankovek předložených k okolkování. Jejich majitelům se ovšem dostalo náhrady v podobě vkladního listu (státního dluhopisu) s 1% úročením, který zněl na jméno, nebyl převoditelný mezi živými, nešlo jej zastavit ani zabavit. Podle § 2 zákona č. 84/1919 Sb. z. a n. pouze okolkované rakousko-uherské bankovky opatřené kolkem Československé republiky

byly považovány za zákonná platidla pro území Československé republiky. Co se týká mincí, zákonem č. 187/1919 Sb. z. a n., byly ponechány v platnosti prakticky všechny nominály mincí rakousko-uherské korunové měny²¹ a dále pak stříbrné zlatníky rakouské měny.²²

Skutečně vlastní československá měna byla vytvořena navazujícím zákonem č. 187/1919 Sb. z. a n. ze dne 10.4.1919 a dostalo se jí označení koruna československá²³. Zákon č. 187/1919 Sb. z. a n. výhradní právo k vydávání zákonných platidel svěřil státu. Jelikož československý stát neměl zřízenou centrální emisní instituci, její funkce byly nařízením vlády č. 119/1919 Sb. z. a n. svěřeny Ministerstvu financí (viz § 3 citovaného předpisu). Výkon funkcí cedulové banky ze strany Ministerstva financí pak po odborné stránce zajišťoval Bankovní úřad ministerstva financí, k jehož zřízení byl § 4 téhož předpisu zmocněn ministr financí. Bankovní úřad ministerstva financí byl vytvořen z poboček Rakousko-uherské banky s tím, že současně převzal i bývalé úředníky Rakousko-uherské banky, v jejichž osobách Bankovní úřad ministerstva financí získal potřebný správní aparát s odbornými znalostmi a zkušenostmi. Proces vytvoření Bankovního úřadu ministerstva financí byl završen vládním nařízením č. 246/1919 Sb. z. a n. ze dne 12.5.1919, které upravilo především jeho status a uspořádání.

---

²¹ Ustanovení § 7 zákona č. 187/1919 Sb. vymezilo mince korunové měny tak, že se jednalo o mince zlaté, stříbrné, niklové, bronzové a železné. To je ovšem celá škála kovů, která materiálově pokrývala mince prakticky všech nominálů korunové měny – bronz 1 a 2 haléře, nikl 10 a 20 haléře, železo 2 a 20 haléře v době první světové války, stříbro 1, 2 a 5 koruny, zlato 10, 20 a 100 koruny. Jedinou výjimkou byly 10 haléře z období první světové války, které se zákonným platidlem nikdy nestaly (viz §2 vládního nařízení č. 246/1924 Sb. z. a n.).

²² Rakouskou měnou se rozumí zlatníková měna z let 1857 až 1892, přičemž stříbrné zlatníky (floriny, resp. forinty ražené od roku 1868 pro uherskou část monarchie s maďarskými opisy a s odlišným provedením rubu), o nichž se předmětné zákonné ustanovení zmiňovalo, se vyskytovaly v nominálech 1 florin (forint) a 2 floriny (2 forintové mince raženy nebyly).

²³ Pro zajímavost je vhodné podotknout, že ponechání názvu koruna bylo poměrně překvapivé, protože první léta Československé republiky byla mj. charakteristická snahou odpoutat se od všeho, co připomínalo rakousko-uherskou monarchii, tedy vč. označení měny. Navíc název „koruna“ užitý pro československou měnu nebyl konformní s republikánskou formou státního zřízení. Pro pojmenování československé měny se zvažovaly názvy jako frank, sokol nebo z historických důvodů groš, nicméně nakonec byla ponechána koruna.

Zákon č. 347/1920 Sb. z. a n., o akciové bance cedulové, ze dne 14.4.1920 položil právní základy k vytvoření Národní banky Československé jako nezávislé měnové instituce. K jejímu vzniku však došlo až v roce 1926 (činnost zahájila 1.4.1926 – viz vyhláška ministra financí č. 43/1926 Sb. z. a n.). Právní formou Národní banky Československé byla akciová společnost (viz § 52 zákona č. 347/1920 Sb. z. a n.), jejíž akcionářskou strukturu tvořili ze 2/3 soukromí investoři a z 1/3 československý stát (viz § 44 zákona č. 347/1920 Sb. z. a n.).

Článek I zákona č. 347/1920 Sb. vymezoval vztah státu a Národní banky Československé ve vztahu k platidlům a jejich oběhu. Úprava oběhu platidel zůstala v pravomoci státu, Národní bance Československé byla svěřena péče o oběh platidel (viz § 1 a § 5 zákona č. 347/1920 Sb. z. a n.). Z dnešního pohledu je zajímavé rozdělení emisních práv k oběživu tak, jak vyplývalo z ustanovení § 9 zákona č. 347/1920 Sb. z. a n. Národní banka Československá se stala výhradním emitentem papírových peněz označených jako bankovky, a to na úkor emisních práv československého státu ve vztahu k jeho vlastním papírovým penězům ve formě státovek; stát se nejen zřekl emitování nových státovek do budoucna, ale bylo mu současně zapovězeno navyšování objemu státovek v oběhu (zjištěného k datu zahájení činnosti Národní banky Československé) nebo vracení již jednou stažených státovek zpět do oběhu. Československý stát zůstal nadále emitentem mincí. Žádná jiná osoba nebyla oprávněna vydávat jakákoliv platidla bez souhlasu státu nebo Národní banky Československé. Soustavu zákonných platidel tak na území Československa po zahájení činnosti Národní banky Československé tvořily (i) bankovky vydané Národní bankou Československou (statutu zákonných platidel se bankovkám dostalo článkem IV, odst. 1, zákona č. 102/1925 Sb. z. a n., kterým byl novelizován zákon č. 347/1920 Sb. z. a n.), (ii) papírové státovky vydané československým státem, které byly v oběhu k datu zahájení činnosti Národní banky Československé, nedošlo-li následně k jejich stažení z oběhu, a (iii) mince vydané Československým státem.

Ražbu mincí, jejich nominály, provedení a vzezření i podmínky oběhu určovaly zákony (např. zákon č. 103/1928 Sb., o soustavě drobných mincí, dále pak zákon č. 94/1932 Sb., o nové soustavě drobných peněz a zákon č. 101/1938 Sb., o soustavě drobných peněz). O vydání bankovek, jakož i o jejich provedení rozhodovala sama Národní banka Československá, která, jak již bylo zmíněno výše, se stala výhradní cedulovou bankou a tudíž jediným emitentem bankovek. Pokud Národní banka

Československá rozhodla o vydání bankovek, tuto skutečnost, vč. popisu bankovky, sdělila formou oznámení Ministerstvu financí, které mělo za povinnost toto oznámení vyhlásit ve Sbírce zákonů a nařízení (viz § 23 zákona č. 347/1920 Sb. z. a n.).

Rozpad Československé republiky, vznik samostatného Slovenského státu a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava mělo přirozeně vliv na peněžní oběh, resp. na existenci a fungování emisních institucí.

Zaměříme-li se na Protektorát Čechy a Morava, pak na základě vládního nařízení č. 96/1939 Sb., z. a n. došlo k přejmenování Národní banky Česko-Slovenské na Národní banku pro Čechy a Moravu s tím, že současně byla omezena její územní působnost pouze na území protektorátu. Změny ve státoprávním uspořádání se přirozeně dotkly i peněžního oběhu. Předně je zapotřebí uvést, že výnosem vůdce a říšského kancléře RP 06/39 o Protektorátu Čechy a Morava ze dne 16.3.1939 (zveřejněného ve sbírce zákonů a nařízení pod č. 75/1939) se zákonnými platidly na našem území stala říšská marka a (protektorátní) koruna. Znění článku X, odst. 1 předtím citovaného výnosu dobře ilustruje stav podřízenosti Protektorátu Čechy a Morava vůči Velkoněmecké říši, neboť říšská marka je jako zákonné platidlo uvedena na prvním místě, zatímco koruna se fakticky jeví spíše jako doplňková měna.²⁴ Soustavu platidel korunové protektorátní měny tvořily mince a drobné státovky (tedy papírové peníze do hodnoty 100 korun) vydávané vyhláškami ministra financí, který měl k tomu zmocnění dle § 3 vládního nařízení č. 202/1938 Sb. z. a n. a dále bankovky vydávané Národní bankou pro Čechy a Moravu v souladu se zákonem 347/1920 Sb. z. a n. ve znění zákona č. 102/1925 Sb. z. a n., a vládním nařízením č. 96/1939 Sb.

Blížící se konec II. světové války vedl československou exilovou vládu v Londýně k přípravám k obnovení československé státnosti. Je zřejmé, že jednou z otázek, kterou musela řešit, se týkala československé měny. Dekretem presidenta republiky č. 16/1944 Úředního věstníku československého došlo ke zřízení Československého měnového úřadu, jemuž byla svěřena úloha cedulové banky. Tuto činnost však Československý měnový úřad fakticky vykonával pouze do května roku 1945.

Po osvobození území Československé republiky a tedy po obnovení československého státu nutně musela přijít konsolidace peněžního oběhu, který tvořily

---

²⁴ Viz doslovné znění článku X, odst. 1 výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava v českém překladu – „Zákonným platidlem jest vedle říšské marky až na další koruna“.

peníze předválečné československé měny, měny protektorátní i Slovenského státu, poukázky Československého měnového úřadu i říšskoněmecké marky. Prvním krokem bylo obnovení československé měny; stalo se tak na základě dekretu republiky č. 91/1945 Úředního věstníku československého o obnovení československé měny ze dne 19.10.1945. Podle uvedeného předpisu se měnovou jednotkou pro celé území Československé republiky stala koruna československá (viz § 1 odst. 1) s tím, že výměnný poměr mezi korunou československou na straně jedné a předválečnou československou korunou, protektorátní korunou a slovenskou korunou na straně druhé byl 1:1 (viz § 1 odst. 2). Ustanovení § 2 dekretu presidenta č. 91/1945 Úředního věstníku československého současně definovalo, jaká platidla budou s účinností od 1.11.1945 považována za zákonné peníze. Zákonnými penězi se tedy staly (i) bankovky a státopvky vyhlášené ministrem financí ve Sbírce zákonů a nařízení (stalo se tak vyhláškou č. 92/1945 Sb), (ii) poukázky z roku 1944 vydané Československým měnovým úřadem v nominální hodnotě 1 koruna a (iii) mince platné k datu vydání dekretu v zemích České a Moravskoslezské a na Slovensku. Platidla vymezená v předchozí větě se stala platidly československé měny, bez ohledu na to, kým a kdy byla vydána. Dekret v této souvislosti užíval pojmenování „*nová platidla*“. Naopak „*stará platidla*“, v daném případě veškeré dosavadní papírové peníze znějící na koruny, s výjimkou korunových poukázek Československého měnového úřadu z roku 1944, statutu zákonného platidla k 1.11.1945 pozbyla. Soustava zákonných platidel určená § 2 dekretu presidenta republika č. 91/1945 Úředního listu československého nicméně mohla být měněna, a také měněna byla, když citovaný právní předpis ve svém § 3 obsahoval zákonné zmocnění pro ministra financí, aby formou vyhlášek státopvky a mince československé měny stahoval a eventuálně vydával jiné.

Kromě nápravných opatření ve vztahu k měně musel být vyřešen problém dvojího měnového území se dvěma cedulovými bankami, když centrální bankou pro české země byla Národní banka Československá, zatímco na Slovensku nadále působila Slovenská národní banka. Dekretem presidenta republiky č. 139/1945 Sb., o přechodné úpravě právních poměrů Národní banky Československé byla za jedinou centrální cedulovou bankou určena Národní banka Československá, přičemž bývalá Slovenská národní banka se stala oblastním ústavem Národní banky Československé pro Slovensko. Přesto určitá dichotomie přetrvávala, neboť zatímco v českých zemích se činnost Národní banky Československé nadále řídila zákonem č. 347/1920 Sb. z. a n. ve znění pozdějších

předpisů, na Slovensku se tak dělo podle vládního nařízení č. 44/1939 Sb. o Slovenské národní bance.

Novou úpravu postavení a činnosti Národní banky Československé přinesl zákon č. 38/1948 Sb., o Národní bance Československé. Podle § 1 citovaného právního předpisu prostřednictvím Národní banky Československé stát vykonával správu měny. Uvedený právní předpis Národní bance Československé nadále svěřil vydávání bankovek, přičemž její další hlavní funkcí bylo řízení peněžního oběhu.

Společenské změny a přechod od tržního hospodářství k centrálně řízené ekonomice po únoru 1948 se přirozeně odrazily i v postavení centrální banky, resp. v organizaci peněžního oběhu. Zákonem č. 31/1950 Sb. byla založena Státní banka československá, která převzala práva a závazky Národní banky Československé, Slovenské Tatrabanky, Živnostenské banky a Poštovní spořitelny. Uvedené bankovní ústavy převodem práv a závazků na Státní banku československou ukončily činnost. Nově založená Státní banka československá zůstala bankou cedulovou, nicméně se dostala do podřízeného postavení vůči Ministerstvu financí. I když tato převzala aktivity, které jsou jinak vlastní obchodním bankám, její činnosti ve vztahu k platidlům a jejich oběhu byly omezeny.

Z hlediska emitování platidel zůstal po formální stránce zachován princip, který se uplatnil již v zákoně č. 347/1920 Sb. z. a n.; Státní banka československá byla emitentem bankovek, zatímco mince a papírové státovky emitoval stát. Zákonem č. 41/1953 Sb., o peněžní reformě, však došlo k posílení postavení orgánů výkonné moci při rozhodování o soustavě platidel a jejich oběhu. Zatímco ještě podle zákona č. 39/1948 Sb., o platidlech československé měny Státní banka československá mohla, alespoň formálně, sama rozhodovat o vydání a stažení bankovek; podle zákona č. 41/1953 Sb. o vydání či stažení jakéhokoliv platidla, tedy vč. samotných bankovek, rozhodovaly orgány výkonné moci. Zákon č. 41/1953 Sb. ve svém § 3 vymezil zákonné peníze tak, že se jednalo o bankovky vydané Státní bankou československou a dále pak papírové státovky a mince v tam definovaných nominálních hodnotách. Soustava zákonných peněz však mohla být doplňována o další platidla (a to nejen o mince a státovky, ale též i o bankovky). Zákonné zmocnění k tomu měla československá vláda, která byla oprávněna k doplnění soustavy platidel o jakákoliv platidla nová rozhodovat formou svých nařízení, jak vyplývalo z ustanovení § 9 písm. b) zákona č. 41/1953 Sb. Vydání nového platidla do

oběhu vyhlášoval a provedení takového platidla určoval ministr financí prostřednictvím svých vyhlášek, a to s odkazem na ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 41/1953 Sb.

Změny v postavení Státní banky československé ve vztahu k emitování zákonných peněz přinesl až nový právní předpis – zákon č. 130/1989 Sb., který nabyl účinnosti 1.1.1990. Podle § 8 uvedeného právního předpisu se Státní banka československá stala jedinou emisní institucí oprávněnou k vydávání jakýchkoliv peněz, lhostejno, zda se jednalo o peníze papírové nebo mince, přičemž Státní banka československá sama rozhodovala o vydávání a podobě jednotlivých platidel, případně o jejich stažení. Kromě toho měla Státní banka československá dohlížet na tisk a ražbu nových peněz, nesla odpovědnost za ochranu měny a řídila peněžní oběh. V § 16 uvedeného právního předpisu se pak Státní bance československé dostalo zákonného zmocnění k vydávání obecně závazných právních předpisů o oběhu zákonných peněz, poskytování náhrady za poškozené peníze a konečně o vydání jednotlivých druhů peněz a jejich popisu, popř. o stažení peněz z oběhu.

Jak vyplývá z předtím uvedeného, nový právní předpis ve vztahu ke Státní bance československé nabyl účinnosti na pozadí společenských změn po 17.11.1989, které vedly k obnovení demokratického zřízení a k návratu k tržní ekonomice. Tyto změny musely být doprovázeny také změnami v právní úpravě, které se přirozeně odrazily i v postavení ústřední emisní instituce. Zákonem č. 22/1992 Sb., o Státní bance československé, jenž nabyl účinnosti 1. února 1992, došlo především ke kodifikaci nezávislosti centrální banky. Co se týká činnosti a funkcí Státní banky československé ve vztahu k emisi peněz a peněžnímu oběhu, tyto zhruba odpovídaly současné právní úpravě. V souladu s trendem, který se prosadil v právní úpravě od přijetí zákona č. 130/1989 Sb., bylo Státní bance československé ponecháno výsadní právo k emisi bankovek a mincí, vč. mincí pamětních (§ 17) s tím, že peníze vydané Státní bankou československou měly charakter zákonných peněz (§ 21, odst. 1). V této souvislosti je vhodné upozornit na ustanovení § 55 zákona č. 22/1992 Sb., které výslovně za zákonné peníze určilo rovněž bankovky a mince, které se nacházely v oběhu k datu účinnosti uvedeného právního předpisu, a které byly do oběhu vydány na základě vyhlášek o vydání a stažení bankovek, mincí a stříbrných pamětních mincí, publikovaných ve Sbírce zákonů od 1.6.1953 do dne nabytí účinnosti zákona č. 22/1992 Sb.

Další osud Státní banky československé ovlivnily změny ve státoprávním uspořádání, kdy se Česká a Slovenská federativní republika rozpadla na Českou republiku a Slovenskou republiku. Jelikož si obě republiky vytvořily vlastní emisní instituce, naplnilo se ustanovení článku 14 odst. 4 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, podle kterého emisní banky měly vzniknout rozdělením Státní banky československé.

2 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA VE VZTAHU K HOTOVÝM PENĚZŮM A HOTOVOSTNÍMU PENĚŽNÍMU OBĚHU V ČESKÉ REPUBLICE

Po historickém exkursu věnujícímu se genezi platidel i centrální emisní instituce se tato práce dostává do současnosti, čímž rozumím dobu počínající vznikem samostatné České republiky, s níž je spojen vznik samostatné měny i vytvoření centrální emisní instituce pro Českou republiku.

Tato práce zkoumá právní úpravu regulující hotové peníze v České republice, peněžní oběh, popř. záležitosti, které s hotovými penězi či peněžním oběhem souvisí. Před tím, než se začnu zabývat konkrétními otázkami spojenými s tématem této práce, je vhodné vymezit alespoň základní právní předpisy, které lze v souvislosti s hotovými penězi a peněžním oběhem označit za pramen práva.

2.1 Vysvětlení pojmu pramen práva

Právní nauka rozlišuje pramen práva ve formálním smyslu a pramen práva v materiálním smyslu. Prameny práva v materiálním smyslu je možno ponechat bez bližšího zkoumání, postačí jen konstatovat, že materiálním pramenem práva je „*vše, co způsobuje, že právo je takové, jaké je*“²⁵. Pramen práva ve formálním smyslu je výsledkem specifického procedurálního postupu, kdy určité závazné a současně vynutitelné pravidlo chování je vyjádřeno v právní normě. Tradičně se rozlišují následující formální prameny práva²⁶: právní předpis, soudní precedens, normativní právní smlouvy a právní obyčej. V závislosti na skutečnosti (a nejen na ní), který z výše uvedených pramenů práva je rozhodujícím, pak rozlišujeme tři základní právní systémy, tj. systém kontinentálního práva, systém práva anglosaského („*common law*“) a systém práv tradičních a náboženských, kam se řadí např. tolik v současnosti diskutované právo islámské.

Vzhledem ke skutečnosti, že Česká republika, resp. její právní řád, je součástí kontinentálního právního systému, nejdůležitějším pramenem práva je právní předpis, jenž je jakožto obecně závazný normativní akt výsledkem legislativní činnosti orgánů státu nadaných právo tvornou pravomocí.

---

²⁵ Právní terorie, str. 133, Jaromír Harvánek a kol.,

²⁶ Právnícký slovník, str. 700, prof. JUDr. Dušan Hendrych a kol.,

2.2 Právní předpisy upravující vydávání, oběh a ochranu hotových peněz v České republice

Pokud bychom měli respektovat hierarchii právních předpisů, pak na prvním místě je potřeba uvést Ústavu České republiky vyhlášenou ve Sbírce zákonů od číslem 1/1993 Sb., jakožto předpis nejvyšší právní síly, jejíž článek 98 odst. 1 hovoří o České národní bance jako o ústřední bance státu, do jejíž činnosti lze zasáhnout pouze na základě zákona. Článek 98 odst. 2 Ústavy České republiky pak bližší úpravu postavení a působnosti České národní banky ponechává zákonné úpravě.

Na úrovni běžných zákonů je nutno na prvním místě zmínit zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZČNB**“), který upravuje postavení České národní banky jakožto ústřední emisní instituce pro Českou republiku a část čtvrtou pak věnuje přímo emisi bankovek a mincí.

Dalším zákonným právním předpisem je zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZOBM**“), který obsahuje ustanovení na ochranu tuzemských peněz, jakož i zahraničních peněz proti jejich padělání a pozměňování, a dále pak pravidla pro oběh tuzemských bankovek a mincí a výkon veřejné správy v této oblasti.

Předtím uvedené právní předpisy měnového práva na úrovni běžných zákonů je zapotřebí doplnit o zákon č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**TZ**“), definující jaké protiprávní jednání proti měně a platebním prostředkům se považuje za trestný čin jakou sankcí je také trestáno.

Mimo citované zákonné předpisy, které jsou výlučně určeny pro oblast emitování bankovek a mincí a jejich oběhu, případně které obsahují speciální ustanovení dopadající na tuto oblast, jsou zde dále zákonné právní předpisy mající jinou oblast úpravy, nicméně jejich použití přichází v úvahu rovněž:

- zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZOPH**“), vymezující případy, kdy nelze platby provést v hotovosti, nýbrž bezhotovostně prostřednictvím osoby poskytující platební služby nebo prostřednictvím provozovatele poštovní služby formou poštovního poukazu;

- zákon č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a Sbírce mezinárodních smluv ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZSZ**“), a to ve vztahu k vyhlášení vyhlášek a sdělení vydaných Českou národní bankou ve Sbírce zákonů a Sbírce mezinárodních smluv;
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**SŘ**“), který upravuje správních orgánů a práva a povinnosti účastníků správních řízení, a tudíž se podle něj postupuje i v řízení vedeném Českou národní bankou;
- zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZSP**“);
- zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZOP**“), v souvislosti s řízením o přestupku nepodnikajících fyzických osob dle ZOBM;
- zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele ve znění pozdějších předpisů (dále jen "**ZOS**"), a to v souvislosti s podmínkami pro zaokrouhlování hotovostních plateb;
- zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, který přiznává osvobození od daně (z přidané hodnoty) bez nároku na odpočet daně při dodání zlatých mincí v tuzemsku, pořízení z jiného členského státu Evropské unie a jejich dovozu, jsou-li současně investičním zlatem;
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to ve vztahu k evidenci údajů o osobách, jimž byly zadrženy podezřelé bankovky nebo mince.

Z podzákoných obecně závazných právních předpisů je zapotřebí zmínit vyhlášky České národní banky, k jejichž vydávání byla zmocněna ZČNB, resp. ZOBM.

Co se týká ZČNB, zákonné zmocnění pro Českou národní banku k vydání vyhlášek je obsaženo v § 22 citovaného předpisu, kdy se jedná o vyhlášky, jimiž Česká národní banka (i) stanovila nominální hodnoty, rozměry, hmotnost, materiál, vzhled a další náležitosti bankovek a mincí, které vydala od 1.1.1993 do oběhu nebo (ii) vyhlásila ukončení platnosti bankovek a mincí a způsob a dobu jejich výměny za jiné bankovky a mince. Některé z těchto vyhlášek jsou výslovně zmíněny v této práci, např. v kapitole 4, bodu 4.2), jinak úplný soupis vyhlášek vydaných Českou národní bankou na základě ustanovení § 22 ČNB je k dispozici na jejích webových stránkách.

ZOBM pak obsahuje zákonné zmocnění pro Českou národní banku k vydání vyhlášky k provedení jeho vybraných ustanovení (§ 7 odst. 7, § 8 odst. 3, § 10 odst. 5, § 11 odst. 3, § 12 odst. 6, § 14, § 17 odst. 1, § 18 odst. 2, § 21 odst. 5, § 23 odst. 3 a § 33 odst. 7) v ustanovení § 35. Na základě citovaného ustanovení Česká národní banka vydala vyhlášku č. 274/2011 Sb.

Výčet obecně závazně právních předpisů dopadajících na oblast peněžního oběhu, platidel a případně postavení České národní banky v žádném případě nelze uzavřít s poukazem na národní právní předpisy. Česká republika je členským státem Evropské unie, proto je zapotřebí vzít v potaz rovněž právní předpisy komunitárního práva. V první řadě je nutné upozornit na Smlouvu o fungování Evropské unie institucionalizující v článku 130 ochranu nejen Evropské centrální banky, ale též národních centrálních bank členských států a tedy i České národní banky před zasahováním do jejich činnosti nebo ovlivňováním ze strany orgánů, institucí nebo jiných subjektů Unie, jakož i vlád členských států a jakýchkoliv jiných subjektů. Smlouva o fungování Evropské unie se řadí mezi prameny originárního práva s přímým účinkem.

Z dalších předpisů Evropské unie, které se již řadí mezi prameny derivativního práva s přímým účinkem je nutné zmínit

- Nařízení Rady (ES) č. 1338/2001 ze dne 28.6.2001, kterým se stanoví opatření nutná k ochraně eura proti padělání, ve znění pozdějších předpisů a

- Nařízení Rady (ES) č. 2182/2004 ze dne 6. prosince 2004 o medailích a žetonech podobných euromincím, ve znění pozdějších předpisů.

3 Česká národní banka jako centrální emisní instituce

3.1 Místo a postavení České národní banky v soustavě orgánů veřejné moci

Tato práce se zabývá problematikou peněžního oběhu, emise peněz a ochranou platidel. Prostoru se nejprve musí dostat instituci, která peníze vydává a v oblasti peněžního oběhu a ochrany platidel plní určené funkce, tedy České národní bance.

Česká národní banka je centrální emisní institucí pro Českou republiku. Zřízení České národní banky jakožto ústřední banky státu předpokládá přímo Ústava v jejím článku 98. Tím je do určité míry vyjádřen význam, jaký je České národní bance přikládán, a vlastně i demonstrována ústavní garance nezávislosti České národní banky vůči zásahům ze strany moci výkonné nebo moci zákonodárné. I když jsou působnost a postavení České národní banky s odkazem na ustanovení článku 98 odst. 2 Ústavy upraveny běžným zákonem, jakýkoliv pokus o omezení její nezávislosti formou zákonné úpravy, bude poměřován z hlediska souladu s Ústavou.

Kromě toho, že Česká národní banka vystupuje jako centrální emisní instituce, vykonává dohled na finančním trhu a provádí další činnosti, které jsou jí svěřeny zákony. Předmětem bližšího zkoumání se stanou ty činnosti, které souvisí s platidly, resp. s řízením peněžního oběhu a péčí o jeho plynulost a hospodárnost.

Zákonným předpisem, který ve smyslu článku 98 odst. 2 Ústavy upravuje působnost a postavení České národní banky, je ZČNB. Ustanovení § 1 odst. 2 ZČNB vymezuje Českou národní banku jako právnickou osobu veřejného práva se sídlem v Praze. Je-li určitá právnická osoba označena za osobu veřejného práva, pak z uvedeného plyne, že tato vzniká, existuje nebo zaniká přímo ze zákona nebo na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci, na její působení se vztahují předpisy veřejného práva, její činnost spadá do sféry veřejného práva, přičemž může být nadána pravomocí rozhodovat o právech nebo povinnostech jiných osob formou individuálních právních aktů nebo sama vydávat obecně závazné normativní právní akty²⁷. Právnická osoba soukromého práva

---

²⁷ viz Fiala Josef, Kindl Milan a kol., Občanský zákoník - Komentář, nakl. Wolters Kluwer, str. 91

naproti tomu vzniká, existuje nebo zaniká²⁸ ze svobodné vůle jedné osoby nebo více osob, přičemž tato je založena k soukromým účelům (např. za účelem podnikání) a na její činnost se také vztahují soukromoprávní předpisy.

Česká národní banka vznikla ze zákona. Tímto předpisem je ZČNB, který ustanovil Českou národní banku jako právního nástupce Státní banky československé (viz § 51 a násl. ZČNB). Z uvedeného plyne, že Česká národní banka je vlastně právním nástupcem původní Národní banky Československé zřízené zákonem č. 347/1920 Sb. z. a n., o akciové bance cedulové (viz výše). Právní předpisy, které se na činnost České národní banky primárně vztahují, jsou předpisy veřejného práva. Česká národní banka je současně zmocněna k vydávání odvozených obecně závazných právních předpisů ve formě vyhlášek a v určených záležitostech vystupuje jako dozorový či kontrolní orgán, jakož i správní orgán s pravomocí rozhodovat o právech a povinnostech jiných osob (z hlediska zaměření této práce jde kupř. o rozhodování o přestupcích a správních deliktech dle hlavy VI ZOBM, nebo části jedenácté ZČNB – viz dále v této práci).

Jedním ze základních atributů, kterými je Česká národní banka nadána, je její nezávislost. Zachování nezávislosti České národní banky před zásahy jiných orgánů, zejména pak orgánů výkonné moci, je jedním ze stěžejních předpokladů k tomu, aby Česká národní banka naplnila poslání či základní úkol, který jako centrální banka má, tj., uskutečňovat měnovou politiku směřující k udržení stability měny a cenové stability.

Princip nezávislosti České národní banky je zohledněn v § 9 odst. 1 ZČNB, podle kterého Česká národní banka, bankovní rada ani žádný člen bankovní rady nesmějí při výkonu pravomocí a plnění úkolů a povinností svěřených jim Smlouvou o Evropské unii, Smlouvou o fungování Evropské unie a Statutem a při výkonu dalších činností vyžadovat ani přijímat pokyny od prezidenta republiky, Parlamentu, vlády a jiných orgánů České republiky, dále od orgánů, institucí nebo jiných subjektů Evropské unie, od vlád členských států Evropské unie nebo od jakéhokoli jiného subjektu. Citované ustanovení volně navazuje článek 98 odst. 1 Ústavy, který je východiskem v pojetí nezávislého postavení České národní banky. Nynější znění § 9 odst. 1 ZČNB v podstatě přejalo článek

---

²⁸ Odhlédneme-li od možnosti příslušného orgánu veřejné moci rozhodnout o zrušení korporace při splnění zákonných podmínek

130 Smlouvy o fungování Evropské unie a pouze jej doplnilo o národní orgány veřejné moci.

Autonomní postavení České národní banky také zaručuje proces vytváření jejích orgánů. Nejvyšším řídicím orgánem České národní banky je s odkazem na § 5 ZČNB bankovní rada. Bankovní rada je sedmičlenná, jejímiž členy jsou guvernér České národní banky, dva viceguvernéři České národní banky a další čtyři členi bankovní rady České národní banky. Všechny členy bankovní rady České národní banky jmenuje do funkcí prezident republiky, a to na základě článku 62 písm. k) Ústavy. Ke jmenování člena bankovní rady České národní banky není zapotřebí kontrasignace předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády. Prezidentova pravomoc ke jmenování členů bankovní rady je tedy pravomocí výlučnou. Předtím uvedený závěr vyslovil i Ústavní soud ve svém nálezu č. 285/2001 Sb.

Funkční období člena bankovní rady činí 6 let, přičemž člen bankovní rady nesmí tuto funkci zastávat více než dvakrát. S členstvím v bankovní radě je neslučitelná funkce poslance zákonodárního sboru, člena vlády a členství v řídicích, dozorčích a kontrolních orgánech jiných bank a podnikatelských subjektů a výkon samostatné výdělečné činnosti s výjimkou činnosti vědecké, literární, publicistické, umělecké a pedagogické a s výjimkou správy vlastního majetku. Členství v bankovní radě je dále neslučitelné s jakoukoliv činností, která může způsobit střet zájmů mezi prováděním této činnosti a členstvím v bankovní radě.

Působnost bankovní rady je vymezena v § 5 ZČNB. Podle odstavce 1 bankovní rada určuje měnovou a makrobezpečnostní politiku a nástroje pro jejich uskutečňování, rozhoduje o zásadních opatřeních měnové a makrobezpečnostní politiky a v oblasti dohledu nad finančním trhem. Odstavec 2 pak obsahuje demonstrativní výčet dalších činností, které jsou bankovní radě, jakožto nejvyššímu řídicímu orgánu odpovědnému za chod České národní banky svěřeny.

3.2 Funkce České národní banky ve vztahu k platidlům a hotovostnímu peněžnímu oběhu

V rámci zákonné úpravy lze vymezit následující činnosti a funkce České národní banky v souvislosti s penězi:

- a) funkce centrální emisní instituce,
- b) řízení hotovostního peněžního oběhu,
- c) činnost Národního střediska pro padělky, Národního střediska pro analýzu padělků bankovek a Národního střediska pro analýzu padělků mincí správa bankovek a mincí,
- d) zajištění výroby bankovek a mincí,
- e) zajištění ochrany a bezpečnosti do oběhu nevydaných bankovek a mincí,
- f) úschova a ničení tiskových desek, razidel,
- g) úschova neplatných bankovek a mincí a bankovek a mincí vyřazených z oběhu.

Ad a) Funkce centrální emisní instituce

Několikrát bylo v této práci zmíněno, že Česká národní banka je centrální emisní institucí, která je oprávněna vydávat bankovky a mince (vč. pamětních mincí). Právo vydávat bankovky a mince je právem výhradním (viz § 12 ZČNB). Tato exkluzivita není samoúčelná, neboť v kombinaci se zakotvenou nezávislostí České národní banky na moci výkonné (a vlastně i zákonodárné – viz pojednání k významu článku 98 odst. 1 Ústavy) brání, aby se v peněžním oběhu objevilo nekontrolované množství oběživa. V minulosti státy rostoucí výdaje kryly emisemi státovek (tzn. papírových peněz vydávaných přímo státem), což nakonec vedlo k hyperinflaci či rovnou státním bankrotům. Jestliže stát práva vydávat peníze ve své režii pozbyl, riziko, že by schodky v hospodaření kryl vydávání vlastního oběživa, nehrozí. Vzhledem k nezávislému postavení České národní banky na státu je současně vyloučeno, aby exekutiva finanční zdroje ke krytí výdajů států získávala tím, že České národní bance nařídí emitovat další peníze.

Současná úprava obsažená v ZČNB pouze určuje peněžní jednotku České republiky, kterou je koruna česká, jež se dále dělí na 100 haléřů (viz § 13 ZČNB). O tom, jaké peníze tvoří peněžní soustavu, tj. zda se jedná o mince nebo bankovky, jaké je jejich

provedení a jakého budou nominálu, rozhoduje samotná Česká národní banka. Je to tedy Česká národní banka, kdo určuje strukturu platidel a jejich technické parametry, analyzuje použité materiály pro výrobu platidel, testuje ochranné prvky používané k tisku bankovek a stanovuje technické principy a technologické postupy v souvislosti s kontrolou kvality vyráběných platidel.

Česká národní banka má pravomoc rozhodnout o vydání určitého platidla s tím, že ZČNB svěřuje České národní bance i pravomoc k rozhodování o ukončení platnosti bankovek nebo mincí, které jsou zákonnými penězi na území České republiky. V obou případech tak činí formou vyhlášek, k jejichž vydávání má zákonné zmocnění dle § 22 písm. a), resp. b) ZČNB.

Ve vyhlášce o vydání nového platidla Česká národní banka:

- oznámí vydání mince nebo bankovky určitého nominálu ke stanovenému datu do oběhu,
- určí provedení této mince nebo bankovky (použitý kov u mincí nebo papír u bankovek, rozměry, hmotnost u mincí, povolené odchylky v provedení a specifikaci ochranných prvků u bankovek – např. kovové proužky, vodotisk apod.),
- slovně popíše vzhled emitované mince nebo bankovky.

Rozhodne-li Česká národní banka o ukončení platnosti určitého platidla, pak obsahem dané vyhlášky, kromě vlastního rozhodnutí o ukončení platnosti bankovky nebo mince, jsou i způsob a doba výměny za jiné bankovky a mince.

Ad b) Řízení hotovostního peněžního oběhu

Jednou z funkcí České národní banky definovaných v ustanovení § 2 odst. 2 písm. c) ZČNB je řízení hotovostního oběhu peněz a výkon péče o jeho plynulost a hospodárnost. Peněžní oběh lze definovat jako pohyb peněz, ve kterém peníze plní své funkce²⁹. Hotovostním peněžním oběhem je pak pohyb hotových peněz, tj. bankovek a mincí. V rámci řízení hotovostního peněžního oběhu Česká národní banka především zajišťuje dostatek jednotlivých nominálních hodnot bankovek a mincí v odpovídající

---

²⁹ viz Právní slovník. 2. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003, str. 613

kvalitě v oběhu, což je její klíčová povinnost, a vyvíjí aktivity (v součinnosti s orgány činnými v trestním řízení) na poli boje s paděláním, pozměňováním nebo napodobováním zákonných peněz. Hlavní činnosti a povinnosti České národní banky, které tvoří obsahovou náplň řízení hotovostního peněžního oběhu, a které jsou typickými aktivitami vykonávanými centrální bankou v obecném zájmu, konkretizuje ustanovení § 4 odst. 1 ZOBM.

Česká národní banka tak v rámci řízení hotovostního oběhu peněz:

- a) dbá o kvalitu a integritu tuzemských bankovek a tuzemských mincí, tzn., že stahuje bankovky a mince nevhodné pro další oběh, což jsou bankovky a mince opotřebované oběhem nebo nestandardně či běžně poškozené, a takto stažené bankovky a mince nahrazuje bankovkami a tuzemskými mincemi vhodnými pro další oběh,
- b) zpracovává tuzemské bankovky a mince, tzn., třídí je podle nominálních hodnot, kontroluje jejich počty, platnost a pravost a třídí na tuzemské bankovky a mince vhodné pro další oběh a tuzemské bankovky a mince pro další oběh nevhodné,
- c) zkoumá pravost podezřelých bankovek a mincí a vypracovává k nim odborná vyjádření,
- d) uschovává bankovky a mince, které jsou padělané nebo pozměněné.

Ustanovení § 4 odst. 2 ZOBM současně umožňuje, aby Česká národní banka výkon vybraných činností v rámci řízení hotovostního oběhu peněz smluvně převedla na kvalifikovanou osobu. Činnostmi, jejichž výkonem lze pověřit jinou osobu, jsou zpracování a uschování tuzemských bankovek a mincí. Osobou, na níž Česká národní banka může výkon vybraných činností převést, přirozeně po jejím prověření a po posouzení ekonomických hledisek a možných rizik, může být pouze banka, pobočka zahraniční banky vykonávající činnost v České republice nebo spořitelní a úvěrní družstvo, pokud provádí pokladní operace, popř. osoba, které bylo vydáno povolení České národní banky ke zpracovávání tuzemských bankovek a mincí pro jiného. Odpovědnost České národní banky za zpracovávání tuzemských bankovek a mincí však není dotčena.

Ad c) Činnost Národního střediska pro padělky, Národního střediska pro analýzu padělků bankovek a Národního střediska pro analýzu padělků mincí

Podle ustanovení § 4 odst. 3 ZOBM plní Česká národní banka současně funkce Národního střediska pro padělky, Národního střediska pro analýzu padělků bankovek a Národního střediska pro analýzu padělků mincí. Předmětné ustanovení právně reglementuje postavení a činnosti, které již v minulosti Česká národní banka vykonávala, ovšem bez potřebné zákonné úpravy. Explicitní zákonná úprava byla nutná i z důvodu splnění povinnosti uložené členským státům Evropské unie článkem 4 odstavec 1 a článkem 5 odstavec 1 nařízení Rady (ES) č. 1338/2001, kterým se stanoví opatření nutná k ochraně eura proti padělání, jehož působnost byla na země EU, které dosud nepřijaly euro jako společnou měnu, rozšířena nařízením Rady (ES) 1339/2001.

Ad d) Správa bankovek a mincí

Podle ustanovení § 14 ZČNB je úkolem České národní banky spravovat zásoby bankovek a mincí a organizovat dodávky bankovek a mincí od jejich výrobců v souladu s požadavky peněžního trhu. Správa bankovek a mincí tedy směřuje k tomu, aby v každém okamžiku bylo v oběhu dostatečné množství bankovek a mincí ve všech nominálech, které jsou pravé, neopotřebované a nepoškozené. Jinými slovy, Česká národní banka musí disponovat dostatečnými zásobami bankovek a mincí, aby mohla plynule zásobovat peněžní oběh platidly vhodnými pro oběh a nahrazovat z oběhu stažené bankovky nebo mince, které se staly opotřebovanými, nebo které byly poškozeny. Správa bankovek a mincí úzce souvisí s řízením hotovostního peněžního oběhu.

V rámci správy bankovek a mincí Česká národní banka uchovává jejich zásoby, analyzuje a prognózuje vývoj oběživa, toků hotovostí, struktury, druhů a rozmístění zásob peněz a dále ničení peněz, stanovení objemu výroby peněz, analýzy kapacit trezorů a zpracování peněz, včetně vytiženosti poboček České národní banky.

Ad e) Zajištění výroby bankovek a mincí

Jednou z činností obsaženou v ustanovení § 15 ZČNB, kterou Česká národní banka vykonává, je zajištění výroby peněz, tedy tisk bankovek a ražbu mincí u jejich výrobců. Z uvedeného plyne (stejně jako z ustanovení § 14 ZČNB, podle kterého Česká

národní banka organizuje dodávky bankovek a mincí od výrobců), že Česká národní banka sama bankovky netiskne a mince nerazí, ale jejich výrobu zadává u jiných osob. V případě bankovek je jejich výrobcem STÁTNÍ TISKÁRNA CENIN, státní podnik, ražbu mincí zadává u společnosti Česká mincovna a.s.

Ad f) Zajištění ochrany a bezpečnosti do oběhu nevydaných bankovek a mincí

Další z činností, kterou Česká národní banka dle ustanovení § 15 ZČNB zabezpečuje, je zajištění ochrany a bezpečnosti do oběhu nevydaných bankovek a mincí. Tato činnost vlastně souvisí s úkolem České národní banky vyplývajícím z ustanovení § 14 ZČNB, tj. spravovat zásoby bankovek a mincí a organizovat dodávky bankovek a mincí od jejich výrobců v souladu s požadavky peněžního trhu, přesněji řečeno udržovat potřebné zásoby bankovek a mincí k zajištění plynulosti peněžního oběhu. Je jasné, že nevydané bankovky a mince musí být uloženy v trezorech, ať již vlastních nebo u smluvní osoby s tím, že u případné přepravy bankovek a mincí asistuje Policie České republiky.

Ad g) Úschova a ničení tiskových desek, razidel

Podle § 15 ZČNB je úkolem České národní banky uschovávat a případně likvidovat tiskové desky a razidla, která jsou či byla určena k tisku bankovek a ražbě mincí. Jakkoliv banálně může tato činnost znít, je zájmem a vlastně i povinností České národní banky jakožto emitenta bankovek a mincí mít veškeré tiskové matrice a razidla pod kontrolou, aby mohla zajistit dotisk chybějící měny, nebo zabránit zneužití tiskových matic a razidel k padělání měny a předejít tak k ohrožení peněžního oběhu.

Ad h) Úschova neplatných bankovek a mincí a bankovek a mincí vyřazených z oběhu

Poslední úkol uložený České národní bance ustanovením § 15 ZČNB rovněž není samoučelný. Neplatné bankovky a mince, resp. bankovky a mince vyřazené z oběhu, jsou určeny k likvidaci. Nicméně z oběhu jsou stahovány za náhradu v platných penězích za podmínek vyplývajících z obecně závazných právních předpisů. Řádné plnění této povinnosti ze strany České národní banky má zabránit tomu, aby se jednou stažené neplatné či vyřazené bankovky a mince vracely do oběhu a nebyla za tyto opětovně vyplácena náhrada, resp. aby se nenavýšoval objem peněz v oběhu.

4 SOUSTAVA ZÁKONNÝCH PENĚZ V ČESKÉ REPUBLICE

4.1 Úvod do kapitoly

Právo určit si vlastní měnu, tedy stanovit její název, nominální strukturu platidel v této měně denominovaných i vlastní pravidla pro jejich vydávání, ochranu, používání a nabývání, je jedním z projevů státní suverenity každého státu, přesněji řečeno naplněním měnové suverenity, která je nedílnou součástí státní suverenity. Jinými slovy, je v pravomoci každého suverénního státu, aby pro své území stanovil příslušným právním předpisem konkrétní formu peněz majících pro jeho území postavení zákonného platidla.

Zákonnými penězi pro území určitého státu se zpravidla stávají peníze denominované v měně, kterou si daný stát sám vytvoří. V takovém případě hovoříme o národní měně. Subjektem, který rozhoduje o emisi platidel denominovaných v určené národní měně, je centrální banka dané země.

Ne všechny státy ovšem mají vlastní národní měnu, popř. jejich právní úprava připouští, aby zákonnými penězi vedle peněz denominovaných v jejich národní měně byly též peníze denominované v národní měně jiného státu, popř. měně nadnárodní. Absence národní měny může být způsobena kupř. tím, že daný stát je členským státem společenství užívajícího nadnárodní měnu. Za příklad může posloužit Eurozóna sdružující ty členské státy Evropské unie, na jejichž území je zákonným platidlem Euro, a které již nemají vlastní národní měny. Příkladem země bez vlastní národní měny, která za zákonné peníze přijala zákonné peníze v měně jiného státu, resp. v měně nadnárodní, je Bosna Hercegovina (zákonnými penězi byly nejprve západoněmecké marky, po zrušení uvedené měny, se zákonnými penězi staly peníze denominované v měně Euro). Existují však i země, kde zákonnými penězi jsou peníze denominované ve více měnách, zpravidla peníze ve vlastní národní měně a potom v měně cizího státu. Příkladem může být Bhútán, kde vedle platidel národní měny bhútánský ngultrum se jako zákonné platidlo užívá indická rupie, na níž je bhútánská měna navázána, nebo Panama, s vlastní národní měnou panamská balboa, kde jako další zákonné peníze obíhají americké dolary.

4.2 Úprava zákonných peněz v České republice

Základní právní rámec úpravy zákonných peněz na území České republiky poskytuje ZČNB. Peněžní jednotkou v České republice je dle § 13 citovaného právního předpisu koruna česká, která se dělí na 100 haléřů. Peněžní jednotku lze definovat tak, že se jedná o označení pro peníze a jejich určité množství, v jehož násobcích nebo zlomcích se vyjadřují ceny.³⁰

Peníze mají v současné době dvě základní formy. Historicky nepoměrně starší formu hmotných platidel reprezentují mince a bankovky. Mladší formou peněz jsou peníze bezhotovostní. Z hlediska zaměření této práce budou bližšímu zkoumání podrobeny pouze bankovky a mince.

V partii této práce věnující se postavení České národní banky bylo zmíněno ustanovení § 12 ZČNB, podle kterého jediné Česká národní banka má právo vydávat bankovky, mince a pamětní mince. Podle § 16 odst. 1 ZČNB jsou platné bankovky a mince (vč. mincí pamětních) vydané Českou národní bankou zákonnými penězi ve své nominální hodnotě při všech platbách na území České republiky.

Užití pojmu zákonné peníze v souvislosti s bankovkami a mincemi vydanými Českou národní bankou má zásadní význam. Jde o to, že bankovkám a mincím splňujícím kritéria definovaná v § 16 ZČNB se dostává statusu zákonných platidel čili platidel s nuceným oběhem.

Co znamená, pokud zákon platidla určité měny označí za zákonné peníze? Zákonné peníze lze použít jako oběživo, tzn. k bezprostřední směně za nakupované zboží, služby a jiné statky, nebo jako platidlo k úhradě peněžitého dluhu denominovaného v měně, na kterou zní, a to v jeho nominální hodnotě.³¹ Se zákonnými penězi je současně spojena všeobecná povinnost k jejich přijímání při platbách, což znamená, že platbu uskutečněnou v zákonných penězích nelze odmítnout, ledaže by se jednalo výjimky vyplývající z obecně závazných právních předpisů. Používání, resp. přijímání zákonných peněz při platbách je vynutitelné, přičemž ten kdo bezprávně platbu v zákonných

---

³⁰ viz Právní slovník. 2. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003, str. 612

³¹ viz Právní slovník. 2. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003, str. 613

penězích odmítne, jedná protiprávně a vystavuje se riziku sankce (v podrobnostech odkazují na kapitolu 6 této práce).

Vrátím-li se přímo k úpravě zákonných peněz v ZČNB, pak jeho § 16 definuje dvě základní kritéria, která musí být splněna, a to současně, aby bankovky a mince mohly být považovány za zákonné peníze. Uvedenými podmínkami jsou:

- a) podmínka, aby bankovky a mince emitovala osoba určená ZČNB (podmínka osoby emitenta)
- b) podmínka, aby bankovky a mince emitované osobou určenou ZČNB byly platné (podmínka platnosti bankovek a mincí),

Ad a) Podmínka osoby emitenta

Podle § 16 ZČNB jsou zákonnými penězi pouze bankovky a mince, jejichž emitentem byla osoba, které ze zákona svědčí výlučné právo k jejich vydávání, tedy Česká národní banka. V souvislosti s předtím uvedeným je nutné nicméně poznamenat, že v začátcích existence samostatné České republiky jako nástupnického státu zaniklé České a Slovenské federativní republiky se statutu zákonných peněz vedle bankovek a mincí vydaných Českou národní bankou dostalo též bankovkám³² a mincím vydaným Státní bankou československou (viz § 2 odst. 1 zákona č. 60/1993 Sb., o oddělení měny).

Ad b) Podmínka platnosti bankovek a mincí

Status zákonných peněz nelze přiznat bankovkám nebo mincím sice vydaným Českou národní bankou, nebudou-li současně platné. Platnost bankovek a mincí emitovaných Českou národní bankou je zapotřebí posuzovat v několika rovinách.

Každá bankovka a mince musí být platně vydána. K platnosti bankovky nebo mince nepostačí sama o sobě skutečnost, že je vydána do oběhu Českou národní bankou. Vydání bankovky nebo mince musí Česká národní banka řádně vyhlásit prostřednictvím vyhlášky, a to na základě § 22 písm. a) ZČNB.

---

³² Status platných bankovek a tudíž zákonných peněz měly ovšem pouze ty bankovky vydané Státní bankou československou, které byly opatřeny kolkem v souladu se zákonem č. 60/1993 Sb., ledaže by se jednalo o bankovky, které okolování nepodléhaly

Vyhlášky České národní banky se řadí mezi podzákonné obecně závazné právní předpisy, které se obligatorně vyhlášují v plném znění ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (viz § 1, odst. 1, písm. e) ZSZ). Tím, že se obecně závazné právní předpisy, případně další akty státních orgánů, vyhlásí ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (dále jen „Sbírka“), zpřístupní se jejich znění adresátům dané normy. Význam Sbírky tkví také v tom, že pouze Sbírka obsahuje oficiální a tudíž závazné znění obecně závazných právních předpisů a dalších aktů státních orgánů.

Vyhlášením obecně závazného právního předpisu, v našem případě vyhlášky České národní banky o vydání bankovky nebo mince do oběhu, je také podmíněna jeho platnost, resp. účinnost. S odkazem na § 3 odst. 1 SZS totiž platí, že obecně závazné právní předpisy mohou nabýt platnosti teprve s jejich vyhlášením ve Sbírce, nikoliv dříve. Účinnosti pak obecně závazné právní předpisy nabývají 15. dnem po vyhlášení ve Sbírce, není-li stanovena účinnost pozdější; ve výjimečných případech lze stanovit dřívější datum účinnosti, nikoliv však před datem vyhlášení (viz § 3 odst. 3 SZS).

Vzhledem k výše uvedenému lze uzavřít, že platnou bankovkou nebo mincí je pouze platidlo, jehož vydání do oběhu bylo vyhlášeno vyhláškou České národní banky, která současně nabyla platnosti a účinnosti. Doba platnosti bankovky nebo mince je dána na rozhodnutí České národní banky. Jinak řečeno, bankovka nebo mince vydaná do oběhu je platná, dokud ji Česká národní banka neprohlásí za neplatnou, a to opětovně vyhláškou, přesněji, dokud nenastane den určený ve vyhlášece, k němuž se platnost daného platidla ukončuje (k prohlášení platidel za neplatné se podrobněji věnuje tato práce v podkapitole 4.3).

4.3 Soustava platidel zákonné měny v České republice

ZČNB pouze určuje měnu, v níž mají být denominovány zákonné peníze v České republice, s tím, že předpokládá, že soustavu zákonných platidel budou tvořit bankovky, mince (vč. mincí pamětních) vydané Českou národní bankou. O tom, jakou podobu soustava platidel dostane, tedy z jakých platidel (co do druhu, provedení a nominální hodnoty) bude tvořena, plně rozhoduje Česká národní banka. Ta má totiž nejen výhradní právo k emitování platidel, ale současně stanovuje jejich provedení a podobu, a to prostřednictvím vyhlášek vydávaných na základě zákonného zmocnění dle § 22 písm. a) ZČNB, o nichž již byla několikrát zmínka. Soustava platidel není neměnná. Tak, jak

Česká národní banka mince a bankovky nově vydává, může současně rozhodovat o zneplatnění platidel a jejich stažení z oběhu, k čemuž má pravomoc dle § 19 ZČNB. Činí tak opětovně formou vyhlášek vydávaných na základě zákonného zmocnění dle § 22 písm. b) ZČNB.

Podle § 16 odst. 1 ZČNB jsou zákonnými penězi platné bankovky a mince vydané Českou národní bankou; toto ustanovení pracuje s legislativní zkratkou dle § 12 ZČNB, kdy platnými mincemi se rozumí nejen mince oběžné ale i mince pamětní. Soustavu platidel tedy v době vyhotovení této práce tvoří

- (i) bankovky v nominálních hodnotách 100,- Kč dle (vzor 1995) dle vyhlášky č. 65/1995 Sb. a (vzor 1997) dle vyhlášky č. 236/1997 Sb., 200,- Kč (vzor 1996) dle vyhlášky č. 198/1996 Sb. a (vzor 1998) dle vyhlášky č. 283/1998 Sb., 500,- Kč (vzor 2009) dle vyhlášky č. 78/2009 Sb., 1000,- Kč (vzor 2008) dle vyhlášky č. 100/2008 Sb., 2000,- Kč (vzor 2007) dle vyhlášky č. 140/2007 Sb. a 5000,- Kč (vzor 2009) dle vyhlášky č. 412/2009 Sb.;
- (ii) oběžné mince v nominálních hodnotách 1,- Kč (vzor 1993) dle vyhlášky č. 141/1993 Sb., 2,- Kč (vzor 1993) dle vyhlášky 142/1993 Sb., 5,- Kč (vzor 1993) dle vyhlášky č. 143/1993 Sb., 10,- Kč (vzor 1993) dle vyhlášky č. 110/1993 Sb., ve znění vyhlášky č. 232/1995 Sb., a (vzor 2000) dle vyhlášky č. 335/1999 Sb., 20 Kč (vzor 1993) dle vyhlášky č. 111/1993 Sb., ve znění vyhlášky č. 283/2012 Sb., a (vzor 2000) dle vyhlášky č. 336/1999 Sb. a konečně 50,- Kč (vzor 1993) dle vyhlášky č. 101/1993 Sb.;
- (iii) pamětní mince, kdy přehled vyhlášek o jejich vydání do oběhu je k dispozici na webových stránkách České národní banky:

http://www.cnb.cz/cs/platidla/pravni_predpisy/psm_zm.html

Podle § 13 ZČNB se koruna česká dále dělí na setiny, kdy dílčí jednotkou (jednou setinou) koruny české je jeden haléř. Mince v haléřových nominálech byly součástí soustavy platidel, avšak tyto postupem doby přestaly být v peněžním oběhu využívány a spíše jej zatěžovaly. Česká národní banka proto rozhodla o ukončení platnosti všech mincí haléřových nominálů, nejprve mincí o 10 haléřích a 20 haléřích (vyhláškou č. 79/2003 Sb.) a následně mince o 50 haléřích (vyhláškou č. 174/2008 Sb.). Přestože se mince haléřových nominálů v oběhu již nevyskytují, mnozí prodejci či poskytovatelé služeb při stanovování cen výrobků, resp. služeb, haléře nadále používají. Uvedené není

na překážku v bezhotovostním platebním styku, neboť tento přirozeně nadále umožňuje haléřové položky hradit. Při platbách v hotovosti je zapotřebí problém s chybějícími haléřovými mincemi řešit pomocí zaokrouhlování. Uvedenou záležitost řeší ve vztahu ke spotřebitelům ustanovení § 3 písm. c) ZOS, které v rámci zachování poctivosti prodeje výrobků a poskytování služeb prodejcům a poskytovatelům služeb přikazuje, aby při konečném účtování prodáváných výrobků a poskytovaných služeb v hotovosti celkovou částku zaokrouhlovali vždy k nejbližší platné nominální hodnotě zákonných peněz v oběhu.

Zastavení je dále potřebné učinit u pamětních mincí, neboť režim jejich oběhu se od běžných či oběžných mincí výrazně liší. ZČNB nepředkládá definici pamětní mince; z ustanovení § 16 odst. 2 ZČNB by mělo plynout (viz bod 4.4 v této kapitole), že pamětní mince jsou vedle mincí z drahých kovů a mincí ve zvláštním provedení mincemi ke sběratelským účelům. Legální definice pamětní mince obsažená v § 2 odst. 3 ZOBM je pouze opisem vycházejícím z § 16 odst. 2 ZČNB, když pamětní mince je definována jako tuzemská mince z obecných nebo drahých kovů určená ke sběratelským účelům. Podle mého názoru lze pamětní minci definovat tak, že se jedná o tuzemskou minci z obecných nebo drahých kovů určenou ke sběratelským účelům vydanou k připomenutí významné osobnosti, události, předmětu nebo jakékoliv jiné skutečnosti, která je toho hodna. Status pamětní mince mají ovšem dle mého názoru pouze ty mince, které Česká národní banka jako pamětní označí ve vyhlášce o jejich vydání do oběhu.

Pamětní mince se od oběžných mincí odlišují ve dvou směrech. Pamětní mince jsou na trh uváděny jako předmět sběratelského zájmu, tzn., nikoliv jako platidlo, s tím, že s odkazem na ustanovení § 16 odst. 2 ZČNB mohou být pamětní mince prodávány za ceny odlišné od jejich nominální hodnoty, tedy reálně za cenu vyšší, než v jaké je udávána jejich nominální hodnota. Podle komentovaného znění ZČNB³³ se citované ustanovení vztahuje na první uvedení pamětní mince na trh, tzn., při její emisi Českou národní bankou. Další prodeje pamětní mince, přesněji řečeno, určení ceny při dalších prodejkách, je potom otázkou aktuální poptávky a nabídky.

---

³³ Viz Zákon o České národní bance. Komentář, Rýdl Tomáš, Barák Josef, Výborný Petr, Saňa Luděk, nakladatelství Wolters Kluwer, a.s., komentář k § 16 odst. 2

I když pamětní mince mají status zákonných peněz, jejich užití je ve srovnání s oběžnými mincemi omezené. Z dikce ustanovení § 5 odst. 2 ZOBM totiž vyplývá, že s výjimkou České národní banky, bank, zahraničních bank působících v České republice prostřednictvím jejich poboček a spořitelních a úvěrních družstev, nemá nikdo za povinnost pamětní mince přijímat jako platební prostředek a může je odmítnout. Jinými slovy, pokud bychom čistě hypoteticky připustili možnost, že vlastník pamětní mince hodlá tuto použít při placení, nemůže se domáhat, aby druhá strana takovou minci přijala, ledaže by se jednalo o osoby vymezené v ustanovení v § 5 odst. 2 ZOBM. Na rozdíl od oběžných mincí a bankovek neexistuje všeobecná zákonná povinnost k přijímání pamětních mincí.

Srovnáme-li nynější právní úpravu ve vztahu k pamětním mincím s úpravami předchozími, pak zjistíme, že pamětní mince nejen byly dlouhou dobu součástí soustavy zákonných peněz, ale též sloužily jako běžný platební prostředek. V údobí let 1918 až 1939 pamětní mince, tehdy označované jako jubilejní, tvořily součást soustavy drobných mincí, když tyto průměrem, hmotností, použitým kovem (stříbro) i jeho ryzostí odpovídaly oběžným (dle tehdejší terminologie obyčejným) mincím téhož nominálu³⁴ (viz zákon č. 103/1928 Sb., o soustavě drobných mincí, zejména pak § 4 odst. 6, dále pak zákon č. 94/1932 Sb., o nové soustavě drobných peněz, zejména pak § 3, odst. 6, ve spojení s vládním nařízením č. 48/1934 Sb. (§ 3 odst. 4) a zákon č. 36/1937 Sb., kterým byl změněn a doplněn zákon č. 94/1932 Sb., o nové soustavě drobných peněz, zejména § 5 odst. 2, a zákon č. 101/1938 Sb., o soustavě drobných peněz, zejména § 6 odst. 1 a § 15).

Omezení pro placení pamětními (jubilejními) mincemi neexistovalo, ledaže by se jednalo o obecné omezení v soukromém platebním styku, podle kterého nebyl nikdo povinen přijímat platbu v mincích téhož nominálu, jestliže by jejich počet převýšil stanovenou hranici. Pro desetikoruny a dvacetikoruny byla touto hranicí nejprve částka 500,- Kč (viz § 6 odst. 4 zákona č. 94/1932 Sb.), poté 250,- Kč u desetikorun a 500,- Kč u dvacetikorun (viz § 7 odst. 2 a § 15 odst. 2 zákona č. 101/1938 Sb.).

---

³⁴ konkrétně se jednalo o stříbrnou pamětní minci v nominále 10 Kč k 10. výročí vzniku ČSR odpovídající stříbrným oběžným desetikorunám a stříbrnou pamětní minci v nominále 20 Kč na památku T. G. Masaryka z roku 1937 odpovídající stříbrné oběžné dvacetikoruně

V době Protektorátu Čechy a Morava nebyly pamětní mince vydávány, na rozdíl od samostatného Slovenského státu. Dlužno podotknout, že pamětní mince Slovenského státu se staly zákonnými penězi i po osvobození (a to na základě dekretu presidenta č. 91/1945 Úředního věstníku československého), a tento status si podržely až do 31.12.1947. Co se týká pamětních mincí vydaných v období let 1945 až 1953, i tehdy se jednalo o zákonné peníze. Do účinnosti zákona č. 39/1948 Sb. docházelo k jejich vydávání na základě vyhlášek ministra financí, k čemuž měl ministr financí zmocnění v §3 dekretu prezidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny. Pro placení pamětními mincemi platilo omezení dle § 7 odst. 2 zákona č. 101/1938 Sb.³⁵, kdy v soukromém styku nebyl nikdo povinen přijmout platbu v pamětních mincích o stejném nominálu, jestliže by v součtu překročily částku 500,- Kč. Zákonem č. 39/1948 Sb., o platidlech československé měny došlo k určitým změnám ve vztahu k pamětním mincím. Rozdíl v emisi a v omezeních při platbách se odvíjely od nominální hodnoty pamětní mince. Pamětní mince o nominálu 50,- Kčs byly považovány za drobná platidla, jejichž vydání vyhlášoval ministr vyhláškami na základě zmocnění obsaženého v § 3 odst. 2 zákona č. 39/1948 Sb. Podle § 7 odst. 2 pak drobná platidla, a tedy i padesátikorunové pamětní mince, přijímaly a musely přijmout bez omezení státní a jiné veřejné pokladny a bankovní ústavy, zatímco jiné osoby byly oprávněny odmítnout přijetí platby v drobných platidlech, bylo-li jich více než 50 stejného druhu. Zákon č. 39/1948 v § 5 odst. 2 připouštěl ražbu pamětních mincí v nominální hodnotě 100,- Kč, kdy k rozhodování o jejich vydávání zmocnil tehdejší československou vládu. Vláda o emisi pamětních stokorun rozhodovala nařízením, v nichž současně specifikovala podmínky pro platby těmito mincemi (povinnost přijímat platby bez omezení opětovně platila pro státní a jiné veřejné pokladny a bankovní ústavy, ostatní osoby byly oprávněny odmítnout přijmout platbu v pamětních stokorunách, pokud jich bylo více než 10).

Zákon č. 41/1953 Sb., o peněžní reformě, který nahradil zákon č. 39/1948 Sb., definoval v § 3 zákonné peníze (specifikaci druhu, tj. zda se jednalo o bankovky, státovky nebo mince i s uvedením nominální hodnoty) s tím, že § 9 písm. b) citovaného předpisu obsahovalo zákonné zmocnění pro vládu, aby soustavu zákonných peněz svými nařízením doplňovala podle potřeby o další druhy. Vládním nařízením č. 35/1954 Sb. pak vláda do budoucna umožnila ražbu pamětních mincí v nominálech, v nichž byly

---

³⁵ Použití citovaného ustanovení výslovně nařizovala vyhláška ministra financí č. 92/1945 Sb., Oddíl II, odst. 2

vydávány bankovky, přičemž o emisi každé pamětní mince měla rozhodovat samotná vláda; emise pamětních mincí pak vyhlášoval ministr financí. V období let 1954 až 1989 byly pamětní mince zákonnými penězi, s nimiž bylo možné platit, kdy jediným omezením, které se na platby s nimi vztahovalo, vyplývalo z ustanovení § 1 odst. 2 vládního nařízení č. 7/1954 Sb., podle něž fyzické osoby nebyly povinny přijímat mince, pokud by jich mělo být více než 20 téže hodnoty. Zásadní změna přišla se zákonem č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé, resp. s vyhláškou Státní banky československé č. 155/1989 Sb., o oběhu zákonných peněz a poskytování náhrady za poškozené peníze vydanou na základě § 16 písm. b) a c) zákona č. 130/1989 Sb. Platné pamětní mince měly za povinnost přijímat k placení nebo výměně pouze Státní banka Československá, banky, spořitelny a pošty (viz § 1 odst. 3 vyhlášky č. 155/1989 Sb.), zatímco ostatní právnické osoby, jakož i fyzické osoby nemusely pamětní mince přijímat vůbec (viz § 1 odst. 2 a 3 vyhlášky č. 155/1989 Sb.). Je tedy zřejmé, že nynější úprava pro oběh či přijímání pamětních mincí vychází ze stejného principu jako vyhláška č. 155/1989 Sb. K pamětním mincím z let 1954 až 1992 se sluší poznamenat, že jejich platnost skončila na základě vyhlášky České národní banky č. 142/2000 Sb. k 30.6.2000.

Vzhledem ke skutečnosti, že pro ražbu současných pamětních mincí (tj. pamětních mincí vydávaných Českou národní bankou podle ZČNB) jsou užívány drahé kovy, tedy stříbro a zlato, a nominální hodnota je spíše formální a hlavně nižší, než je hodnota pamětní mince³⁶, používání pamětních mincí při běžných platbách stejně nepřichází reálně v úvahu. Nutně se ovšem vkrádá otázka, co nastane, pokud by Česká národní banka přistoupila k emisi pamětní mince, která by nominálem a použitým kovem odpovídala některé z oběžných mincí, od níž by se lišila výtvarným provedením, a pokud by díky

---

³⁶ Jak již bylo v této práci zmíněno, z ustanovení § 16 odst. 2 ZČNB vyplývá, že Česká národní banka může pamětní mince prodávat, a také tak činí, za vyšší částku, než kolik činí nominální hodnota pamětních mincí. To je dáno relativně nízkým nákladem, náklady spojenými s emisí pamětních mincí, použitým drahým kovem i emisním ažiem. Zatímco však u stříbrných pamětních mincí se cena stříbra maximálně pouze blíží určeným nominálním hodnotám (hmotnost mince s nominální hodnotou 200,- Kč činí 13g, což znamená, že při ryzosti 900/1000 tato obsahuje 11,7g stříbra, hmotnost mince s nominální hodnotou 500,- Kč činí 25g, při ryzosti 925/1000 tato obsahuje 23,125g stříbra), u zlatých pamětních mincí udaná nominální hodnota zdaleka nedosahuje hodnoty kovu, a je z tohoto pohledu spíše symbolická. U zlatých pamětních mincí platí, že 1000,- Kč nominální hodnoty odpovídá 1/10 trojské unce. Zlaté pamětní mince z posledních emisí mají nominální hodnotu 10.000,- Kč s obsahem zlata odpovídajícího jedné trojské unci; jenom hodnota použitého zlatého kovu je tedy zhruba trojnásobná oproti hodnotě nominální.

vyššímu nákladu taková pamětní mince pronikla do peněžního oběhu. Je totiž zřejmé, že podle stávající úpravy by se stále jednalo o pamětní minci s omezeným režimem při placení. Na pamětní mince, lhostejno z jakého kovu by byly zhotoveny, se nepohlíží jinak než jako na sběratelské ražby, které pro peněžní oběh nejsou určeny. Přitom pamětní mince z obecných kovů, které obíhají vedle „standardních“ oběžných mincí nejsou ve světě žádnou výjimkou. V souvislosti s předtím uvedeným se kupř. nabízí srovnání s úpravou euromincí. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 651/2012 ze dne 4.7.2012, o vydávání euromincí, rozlišuje v článku 2 odst. 1 dva druhy euromincí, a to euromince oběžné a sběratelské. Oběžnými mincemi se dle legální definice obsažené v článku 1, bod 1 citovaného nařízení rozumí euromince určené k peněžnímu oběhu, jejichž nominální hodnoty a technické specifikace jsou stanoveny v nařízení (ES) č. 975/98, sběratelskými mincemi jsou podle článku 1, bod 3 euromince určené ke sběratelským účelům, které nejsou vydány za účelem jejich uvedení do peněžního oběhu. Zvláštní kategorií oběžných mincí jsou pamětní oběžné euromince určené k peněžnímu oběhu, které mají připomínat zvláštní příležitost, jak je uvedeno v článku 1h nařízení (ES) č. 975/98. Pamětní oběžné euromince jsou emitovány v nominální hodnotě dvě eura, přičemž tyto jsou přirozeně z hlediska použitého kovu, průměru a hmotnosti identické vůči oběžným dvoeurovým mincím a liší se pouze vzezřením. Oběžné pamětní euromince se od sběratelských mincí liší tím, že se stále jedná o oběžné mince, které jsou zákonným platidlem v jakékoliv zemi Eurozóny, zatímco sběratelské mince mají postavení zákonného platidla pouze v tom členském státě, který je vydal (viz článek 5, odst. 1 nařízení (EU) č. 651/2012).

4.4 Kritické poznámky k úpravě dle § 16 ZČNB a úvahy de lege ferenda

Úpravu obsaženou v § 16 ZČNB, zejména pak v jeho odst. 2, je však zapotřebí podrobit kritickému náhledu, a to kvůli její nejednoznačnosti. Z ustanovení § 16 odst. 2 ZČNB plyne, že kromě pamětních mincí může Česká národní banka vydávat mince z drahých kovů, popř. mince ve zvláštním provedení, a tyto rovněž, stejně jako pamětní mince, prodávat za ceny odlišné od jejich nominální hodnoty. Legální definice mince z drahých kovů, resp. mince ve zvláštním provedení chybí. I když dozajista není problémem postihnout, co se rozumí mincemi z drahých kovů, resp. mincemi ve zvláštním provedení, absence legální definice a mezery v navazující úpravě obsažené v ZOBM může působit určité problémy. Z ustanovení § 16 odst. 2 ZČNB nelze ani dospět k jednoznačnému závěru, zda určení, že se jedná o mince ke sběratelským účelům, se

vztahuje pouze k mincím ve zvláštním provedení, nebo ke všem druhům mincí, které jsou zde uvedeny, tedy i k mincím z drahých kovů a mincím pamětním. Jsem přesvědčen o tom, a přinejmenším jazykový výklad předmětného ustanovení, které doslovně zní: „*[M]ince z drahých kovů, pamětní mince a mince ve zvláštním provedení určené ke sběratelským účelům mohou být prodávány za ceny odlišné od jejich nominální hodnoty*“, mne k takému závěru opravňuje, že se ve všech případech jedná o mince sběratelského zájmu. Koneckonců pamětní mince k jiným než ke sběratelským účelům neslouží. Navíc je zapotřebí vyjít ze systematiky ustanovení § 16 ZČNB; zatímco odst. 1 se věnuje mincím oběžným, které jsou také zákonnými penězi ve své nominální hodnotě při všech platbách na území České republiky, odst. 2 se týká mincí, jež jsou vydávány ke sběratelským účelům, a které mohou být prodávány za ceny odlišné od jejich nominální hodnoty.

Na druhou stranu použitá formulace v ustanovení § 16 odst. 2 ZČNB může svádět i k závěru, že dovětek o sběratelském určení se vztahuje pouze k mincím ve zvláštním provedení, aby byl definován smysl mincí s takovou úpravou. Pamětní mince jsou z podstaty věci samy o sobě určeny ke sběratelským účelům, takže by bylo nadbytečné tuto skutečnost zvlášť zmiňovat. Co se rozumí mincemi z drahých kovů, nelze postihnout. Zjevně se musí jednat o mince odlišné od pamětních mincí, přičemž lze mít důvodné pochybnosti, zda všechny mince z drahých kovů nutně musí být určeny ke sběratelským účelům (viz dále v textu), a jaký by tedy byl rozdíl mezi mincemi z drahých kovů a pamětními mincemi z drahých kovů, pokud by oba druhy mincí byly mincemi sběratelskými.

Naznačené interpretační potíže kolem ustanovení § 16 odst. 2 ZČNB ve vztahu k posouzení, zda se dovětek o sběratelském určení týká pouze mincí ve zvláštním provedení, nebo všech mincí vymezených v citovaném ustanovení, odhalují hlubší problém, který z nejednoznačné zákonné úpravy vyvěrá, a který, jak je naznačeno výše, se týká postavení mincí z drahých kovů, resp. mincí ve zvláštním provedení.

Mincemi z drahých kovů je potřeba rozumět ražby, pro které bylo užito zlata, stříbra a teoreticky platiny, případně palladia, i když užití platiny ani palladia nemá v České republice žádnou tradici a prakticky ani nepřichází v úvahu. Problém spatřuji v tom, že z ustanovení § 16 odst. 2 ZČNB nelze jednoznačně postihnout, jaké mince ze zlata a stříbra emitované Českou národní bankou, které mohou být prodávány za cenu

odlišnou od nominální hodnoty, má vlastně citované ustanovení na mysli, a jaké by vlastně mělo být postavení mincí z drahých kovů v peněžní soustavě. Mince z drahých kovů totiž nemohou být v kontextu § 16 odst. 2 ZČNB zaměňovány s mincemi pamětními, protože tyto jsou v předmětném ustanovení výslovně zmíněny hned za mincemi z drahých kovů. Současně mince z drahých kovů nemohou být ani oběžnými mincemi. Odmyslíme-li si, že ražba oběžných mincí ze stříbra nebo ze zlata vůbec nepřichází v úvahu, je jasné, že by se na ně musel nutně vztahovat režim dle § 16 odst. 1 ZČNB, tzn., byly by udávány do oběhu za nominální cenu a jednalo by se o zákonné peníze v jejich nominální hodnotě při všech platbách na území České republiky. Interpretační problém ovšem zesiluje fakt, že § 12 ZČNB předvídá existenci bankovek, mincí jakožto mincí oběžných a zvláštní kategorie mincí – mincí pamětních. Žádnou jinou zvláštní kategorii mincí *sui generis* v podobě mincí z drahých kovů nezná.

Vzhledem k výše uvedenému se nutně vkrádá otázka, zda mince z drahých kovů jsou vůbec zákonnými penězi. Právní mezera v souvislosti s mincemi z drahých kovů se objevuje i v úpravě peněžního oběhu. ZOBM v § 5 odst. 2 výslovně dopadá na pamětní mince, které jsou sice vyňaty ze všeobecné povinnosti k přijímání zákonných peněz (viz výše), nicméně Česká národní banka a dále pak banky, zahraniční banky vykonávající činnost v České republice prostřednictvím poboček, nebo spořitelní a úvěrní družstva, pokud současně provádí pokladní operace, mají za povinnost pamětní mince přijímat. Ustanovení § 6 odst. 1 písm. d) ZOBM dále České národní bance, jakož i bankám, zahraničním bankám vykonávajícím činnost v České republice prostřednictvím poboček, nebo spořitelním a úvěrním družstvům, pokud současně provádí pokladní operace, ukládá povinnost bezúplatně a bez jakéhokoliv omezení přijmout k výměně pamětní minci za tuzemské bankovky nebo mince, které pamětními mincemi nejsou. O mincích z drahých kovů se opětovně nehovoří.

Pomoc při odpovědi na položenou otázku, jaké mince z drahých kovů má ustanovení § 16 odst. 2 ZČNB na mysli, spolehlivě nedává ani dosavadní emisní činnost České národní banky. Jak jsem již uvedl výše, základním vodítkem pro určení charakteru mince je vyhláška, jejímž prostřednictvím Česká národní banka oznamuje její vydání. Zatímco u stříbrných ražeb v nominálech 200,- Kč a 500,- Kč Česká národní banka vždy uvádí, že se jedná o mince pamětní, u zlatých mincí situace tak jednoznačná není. U části zlatých ražeb Česká národní banka v příslušných vyhláškách dané mince označuje jako mince pamětní (např. vyhláška č. 138/2015 Sb., o vydání zlaté mince po 10000,- Kč k

600. výročí upálení mistra Jana Husa, vyhláška č. 183/2013 Sb., o vydání zlaté mince po 10000,- Kč k 1150. výročí příchodu věrozvěstů Konstantina a Metoděje), u části určení, že se jedná o pamětní minci, absentuje (např. u vyhlášek ke zlatým mincím po 5000,- Kč vydávaným v rámci cyklu „Mosty“ (srov. kupř. vyhlášku č. 127/2011 Sb., nebo vyhlášku č. 366/2012 Sb.), dále u vyhlášek ke zlatým mincím v nominálech 1000,- Kč, 2500,- Kč, 5000,- Kč nebo 10000,- vydávaným v rámci cyklu „Koruna česká“ (srov. kupř. vyhlášku č. 156/1995 Sb.) nebo u vyhlášky ke zlaté minci po 10000,- Kč k 800. výročí Zlaté buly sicilské (srov. vyhlášku č. 300/2012 Sb.)). U ražby zlatých mincí v rámci cyklu „Karel IV.“ lze dokonce z příslušných vyhlášek dovodit, že jako pamětní (byť v daném případě používají termín „jubilejní“) se označují pouze mince s ročníkem ražby 2008, zatímco u dalších ročníků se o pamětní mince nejedná³⁷ (viz vyhlášky č. 36/1998 Sb., o vydání zlatých mincí "Karel IV." po 1000 Kč, č. 37/1998 Sb., o vydání zlatých mincí "Karel IV." po 2500 Kč, č. 38/1998 Sb., o vydání zlatých mincí "Karel IV." po 5000,- Kč a č. 39/1998 Sb., o vydání zlatých mincí "Karel IV." po 10000,- Kč).

Jak jsem již zmínil výše, za pamětní mince lze považovat z hlediska ZČNB, resp. ZOBM, ty mince, u nichž je ve vyhlášce k jejich vydání uvedeno, že se jedná o mince pamětní. Mince, u kterých ve vyhlášce takové označení absentuje a je pouze uvedeno, že se jedná o mince zlaté, by tedy zřejmě mohly být mincemi z drahých kovů ve smyslu § 16 odst. 2 ZČNB, i kdyby jinak věcně zcela přesně naplňovaly definici pamětní mince (např. zlatá mince po 10000,- Kč k 800. výročí Zlaté buly sicilské vydaná na základě vyhlášky 300/2012 Sb.). Nemá ovšem žádnou logiku, aby na mince z drahých kovů nedopadala úprava ZOMB v § 5 odst. 2 písm. b), resp. § 6 odst. 1 písm. d), kde se hovoří pouze o mincích pamětních, které mohou být z drahých kovů i z kovů obecných. Domnívám se, že postavení mincí z drahých kovů, které nemají charakter mincí pamětních, by tedy mělo být po právní stránce zpřesněno, a to již z důvodu, že ZČNB, jak jsem již uvedl výše, ve svém § 12 s mincemi z drahých kovů, jakožto zvláštní kategorií mincí vedle mincí oběžných a mincí pamětních, nepočítá a na mince z drahých kovů nepamatuje ani ZOBM, tzn., že se na ně vlastně nevztahuje omezená povinnost k

---

³⁷ V § 1 odst. 2 příslušné vyhlášky se vždy uvádí následující: „V roce 1998 se mince razí jako jubilejní, s vyznačeným rokem připomínané události 1348 a ročníkem ražby 1998. V následujících letech se mince razí pouze s ročníkem ražby.“

přijímání nebo výměně.

K doplnění je potřeba uvést, že mincemi z drahých kovů, které nejsou mincemi pamětními, mohou být zejména mince investiční. Investiční mince není primárně sběratelskou mincí (i když přirozeně nelze vyloučit sběratelský zájem, stejně jako u oběžných mincí), nýbrž tato slouží jako uchovatel hodnoty. Na rozdíl od pamětních mincí investiční mince nemají zpravidla limitovaný náklad (počet vyražených kusů se v tom kterém roce zpravidla řídí aktuální poptávkou), hodnota investiční mince je určována hodnotou drahého kovu (na rozdíl od pamětních mincí, kde výraznou část hodnoty může tvořit sběratelská hodnota, byť i u investičních mincí s extrémně nízkým nákladem v určitém roce může sběratelská hodnota hrát významnou roli) a její provedení je zpravidla neměnné (tzn., použitý obraz mince se opakuje a mění se pouze rok ražby, stejně jako u oběžných mincí). Příkladem investiční mince může být rakouská zlatá investiční mince „Wiener Filhamoniker“ (emitovaná v nominálech 4 eura - 1/25 unce zlata, 10 euro – 1/10 unce zlata, 25 euro – 1/4 unce zlata, 50 euro – 1/2 unce zlata a 100 euro – 1 unce zlata) nebo rakouská stříbrná investiční mince „Wiener Filhamoniker“ (emitovaná v nominální hodnotě 1,50 euro – 1 unce stříbra).

Obdobný problém jako u mincí z drahých kovů, byť dle mého soudu zanedbatelný, se týká i mincí ve zvláštním provedení, na něž se rovněž vztahuje režim §16 odst. 2 ZČNB. Mincí ve zvláštním provedení se rozumí mince se speciální povrchovou úpravou, kterou se liší od mince v běžném provedení, konkrétně s leštěným polem a matovým reliéfem.³⁸ Nejedná se tedy o zvláštní druh mince, neboť jako mince ve zvláštním provedení mohou být emitovány mince z drahých kovů, mince pamětní i oběžné mince. Na druhou stranu i emise mincí ve zvláštním provedení jsou vyhlášovány způsobem dle § 22 písm. a) ZČNB, tedy formou vyhlášek České národní banky. U pamětních mincí, resp. mincí z drahých kovů se tak děje ve vyhlášce o vydání konkrétní pamětní mince, resp. mince z drahých kovů, v rámci níž Česká národní banka rovněž sděluje, v jakém provedení se mince vydává. Co se týká oběžných mincí ve zvláštním provedení, tyto jsou prodávány ve zvláštních baleních (ročníkových sadách). Emise oběžných mincí ve zvláštním provedení doposud Česká národní banka vyhlásila vyhláškou č. 198/1997 Sb., a to ve vztahu k mincím po 10 haléřích vzoru 1993, 20

³⁸ Toto provedení mincí se označuje také termínem *proof*

haléřích vzoru 1993, 50 haléřích vzoru 1993, 1 Kč vzoru 1993, 2 Kč vzoru 1993, 5 Kč vzoru 1993, 10 Kč vzoru 1993, 20 Kč vzoru 1993 a 50 Kč vzoru 1993 a dále pak vyhláškou č. 33/2000 Sb., a to ve vztahu k mincím po 10 Kč vzoru 2000 a po 20 Kč vzoru 2000, přičemž citovaná vyhláška současně umožňuje vydávání dalších mincí jiných vzorů nebo jiných nominálních hodnot, jejichž vydání do oběhu, nominální hodnoty, rozměry, hmotnost, materiál, vzhled a další náležitosti v běžném provedení stanoví Česká národní banka vyhláškou vydanou podle § 22 písm. a) ZČNB. Ani v případě mincí ve zvláštním provedení není v ZOBM výslovně upraveno, zda se na ně, a případně v jakém rozsahu, vztahuje povinnost k přijímání či k výměně.

Pokud jsem již ustanovení § 16 odst. 2 ZČNB podrobil kritickému náhledu kvůli některým nejasnostem, nemohu pominout skutečnost, že mezi mincemi, které lze prodat v jeho režimu, tj. za cenu odlišnou od nominální hodnoty, nezmiňuje oběžné mince ve speciálních sadách ke sběratelským účelům. Přitom i tyto speciální sběratelské sady jsou na trh uváděny. K odstranění uvedené nesrovnalosti je zapotřebí provést příslušnou úpravu citovaného ustanovení. Inspirací by mohla být úprava obsažená v článku 3, odst. 2 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 651/2012 ze dne 4.7.2012, která na tuto situaci výslovně pamatuje³⁹.

---

³⁹ Viz znění článku 3, odst. 2 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 651/2012: „*Malá část nepřesahující 5 % kumulované celkové čisté hodnoty a množství oběžných mincí vydaných členským státem, přičemž se berou v úvahu pouze roky s kladnou čistou emisí, může být uvedena na trh v hodnotě vyšší, než je nominální hodnota, je-li odůvodněna vysokou kvalitou mince, speciálním balením nebo jakýmkoli dalšími poskytnutými službami.*“

5 REGULACE OBĚHU BANKOVEK A MINCÍ V ČESKÉ REPUBLICCE

5.1 K zákonu o oběhu bankovek a mincí

Jak již bylo v této práci několikrát zmíněno, vybrané záležitosti spojené s oběhem bankovek a mincí v České republice upravuje ZOBM. Uvedený předpis navazuje na, v určitém směru, kusou úpravu v části čtvrté ZČNB. ZOBM je na rozdíl od ZČNB relativně novým právním předpisem, který nabyl platnosti a účinnosti až v roce 2011. Smyslem ZOBM bylo na úrovni zákona upravit podmínky pro zajišťování plynulosti a efektivitu hotovostního peněžního oběhu a posilování integrity české měny a v budoucnosti i eura, a to mimo rámec zákona upravujícího postavení centrální banky v České republice.⁴⁰

Ve vztahu k hotovostnímu peněžnímu oběhu ZOBM upravuje práva a povinnosti subjektů, které se na něm podílejí vedle České národní banky a vyvíjejí činnosti s hotovostním oběhem související, resp. práva a povinnosti osob ve vztahu k některým záležitostem spojeným s bankovkami a mincemi. Z valné většiny se jedná o materii, která byla dříve předmětem úpravy ve vyhláškách České národní banky – tedy podzákoných právních předpisů (viz vyhláška č. 553/2006 Sb., o podmínkách, za kterých lze reprodukovat bankovky, mince, šeky, cenné papíry a platební karty a vyrábět předměty, které je úpravou napodobují a vyhláška č. 37/1994 Sb., kterou se stanoví postup při příjmu peněz a nakládání s nimi a při poskytování náhrad za necelé a poškozené bankovky a mince). Současně musel zákonodárce reagovat na povinnost upravit na národní úrovni podmínky pro reprodukování eurobankovek, stanovit sankce za porušování podmínek pro reprodukování eurobankovek, organizaci odborných kurzů a zřídit výkonné autority na boji s padělkami a implementovat tak ustanovení aktů Evropské centrální banky, které sice nemají vztah k hotovostnímu peněžnímu oběhu tvořenému tuzemskými bankovkami a mincemi, a které nemají přímý účinek v členských státech Evropské unie, nicméně Česká národní banka se jimi jako člen Evropského sdružení centrálních bank musí řídit.

---

⁴⁰ viz důvodová zpráva k návrhu zákona č. 136/2011 Sb.

5.2 Péče o hotovostní oběh

Osobou, která má v gesci řízení peněžního oběhu, a která pečuje o jeho plynulost a hospodárnost, je s odkazem na ustanovení § 2 odst. 2 písm. c) ZČNB Česká národní banka. ZOBM pak v ustanovení § 4 odst. 1 definuje některé činnosti, které Česká národní banka, právě v souvislosti s řízením peněžního oběhu, vykonává. Na zachování plynulosti a hospodárnosti peněžního oběhu, či řečneme jeho obecné bezporuchovosti, je veřejný zájem. ZOBM veřejný zájem ve vztahu k peněžnímu oběhu demonstruje mj. tím, že určité povinnosti v souvislosti s peněžním oběhem ukládá i jiným osobám, tedy nejen České národní bance, byť ZOBM přirozeně mezi těmito osobami diferencuje v závislosti na jejich charakteru a postavení.

Ze ZOBM lze dovést, že k zachování skutečně funkčního, plynulého a hospodárného (hotovostního) peněžního oběhu je zapotřebí zajistit, aby

- tuzemské bankovky a mince, které jej tvoří, byly všeobecně přijímány,
- byla zajištěna bezproblémová výměna tuzemských bankovek a mincí za jiné tuzemské bankovky a mince,
- peněžní oběh tvořily pouze pravé tuzemské bankovky a mince, které jsou platné a současně vhodné pro další oběh.

5.2.1 Opatření na podporu přijímání tuzemských bankovek a mincí

Plynulost či funkčnost hotovostního oběhu je mj. podmíněna tím, že je nerozruší odmítání zákonných peněz jako takových popř. platidel určitých nominálních hodnot. Základním opatřením na podporu plynulosti a funkčnosti hotovostního oběhu je institucionalizovaná ochrana zákonných peněz v podobě zákonné povinnosti k jejich přijímání obsažená v § 5 ZOBM. K institutu zákonné povinnosti k přijímání zákonných peněz a důsledkům porušování této povinnosti se tato práce blíže věnuje na str. 66 a násl. Zákonná povinnost k přijímání tuzemských zákonných peněz ovšem nestojí osamoceně; ZOBM totiž současně pověřuje Českou národní banku a další vybrané osoby výkonem činností, které směřují odstraňování padělaných a pozměněných, neplatných a opotřebovaných či poškozených bankovek a mincí z oběhu tak, aby obecně panovala důvěra v tuzemské zákonné peníze (v podrobnostech viz bod 5.2.3 níže).

5.2.2 Výměna tuzemských bankovek a mincí za jiné tuzemské bankovky a mince

ZOBM v ustanovení § 6 odst. 1 předpokládá čtyři případy, kdy se účastník peněžního systému může domáhat výměny tuzemských bankovek a mincí za jiné tuzemské bankovky a mince.

Prvním případem jsou výměny tuzemských bankovek a mincí za jiné tuzemské bankovky a mince, protože vyměňované bankovky a mince z hlediska skladby či nominálních hodnot neodpovídají potřebám osoby, která je k výměně předložila. Povinnost vyměnit bankovky a mince v takovém případě stíhá Českou národní banku a dále pak banky, pobočky zahraničních bank působících v České republice, spořitelni a úvěrová družstva, pokud provádí pokladní operace s tím, že výměnu do 100 kusů jedné nominální hodnoty, jsou-li bankovky a mince současně roztříděné podle nominálních hodnot, uskuteční bezplatně.

Druhým případem jsou výměny tuzemských bankovek a mincí opotřebovaných oběhem a běžně poškozených tuzemských bankovek a mincí za bankovky a mince vhodné pro další oběh. Platidla opotřebovaná oběhem nebo běžně poškozená platidla nejsou vhodná pro další oběh a tato jsou z oběhu vyřazována. V tomto případě tedy k výměně dochází nikoliv z důvodu komfortu či potřeb osoby, která tato platidla k výměně předložila, nýbrž primárně v zájmu zachování kvality a integrity tuzemských bankovek a mincí v oběhu (viz dále v této podkapitole). Povinnost vyměnit bankovky a mince v tomto případě mají Česká národní banka a dále pak banky, pobočky zahraničních bank působících v České republice, spořitelni a úvěrová družstva, pokud provádí pokladní operace s tím, že výměnu provedou bezplatně do 100 kusů jedné nominální hodnoty, jsou-li bankovky a mince současně roztříděné podle nominálních hodnot.

Třetím případem jsou výměny neplatných tuzemských bankovek a mincí za bankovky a mince platné. Neplatnými bankovkami a mincemi v tomto kontextu jsou ta platidla, která Česká národní banka v souladu s ustanovením § 19 ZČNB prohlásila za neplatná, a to formou vyhlášek ve smyslu § 22 písm. b) ZČNB. Každý má právo na výměnu neplatných bankovek a mincí za bankovky a mince platné, pokud je předloží k výměně ve lhůtě určené Českou národní bankou s tím, že tato lhůta nemůže být kratší pěti let. Povinnost k výměně neplatných bankovek a mincí za platné bankovky a mince

mají opětovně Česká národní banka, jakož i banky, pobočky zahraničních bank působících v České republice, spořitelni a úvěrová družstva, pokud provádí pokladní operace, kdy výměnu provedou bezplatně, jsou-li vyměňované bankovky a mince roztříděné podle nominálních hodnot.

Konečně čtvrtým případem jsou výměny pamětních mincí za tuzemské bankovky a mince, které nejsou pamětními mincemi. Tento druh výměny nebude příliš obvyklým, jedině snad v případě, že by reálná (tržní – sběratelská) hodnota pamětní mince byla nižší, než udávaná hodnota nominální. Tento stav by mohl nastat u stříbrných pamětních mincí, pokud by ztratily sběratelskou hodnotu díky určitému defektu, který jinak není na závadu u oběžných mincí v oběhu (kupř. rýhy v poli mince, úhozy na hranách apod.) nebo pokud by se jednalo o běžné poškození (viz § 10 odst. 2 ZOBM), a pokud by cena stříbra (takto poškozená mince má prakticky pouze cenu stříbrného kovu, nejedná-li se opravdu o vzácnou minci) nedosahovala udávané nominální hodnoty pamětní mince. Povinnost k výměně pamětních mincí za platné bankovky a mince, které nejsou pamětní, mají Česká národní banka, jakož i banky, pobočky zahraničních bank působících v České republice, spořitelni a úvěrová družstva, pokud provádí pokladní operace s tím, že výměnu provedou bezplatně, jsou-li vyměňované pamětní mince roztříděné podle nominálních hodnot.

5.2.3 Pravost a platnost tuzemských bankovek a mincí a jejich vhodnost k dalšímu oběhu

Požadavek, aby peněžní oběh tvořily pouze pravé tuzemské bankovky a mince, které jsou platné a současně vhodné pro další oběh, není samoučelný. Zvýšený výskyt padělaných nebo pozměněných platidel v oběhu podryvá důvěryhodnost měny, ohrožuje plynulost peněžního oběhu, protože výskyt padělků vede k odmítání platidel, která jsou paděláním postižena, a koneckonců ohrožuje i ekonomické zájmy té které země, to ovšem v případě opravdu masivního výskytu padělků. Bez významu ovšem není ani ochrana zájmů účastníků peněžního oběhu. Za padělané nebo pozměněné peníze, kterými by jim bylo nejprve zapláceno, a které by jim byly následně odebrány, nenáleží žádná náhrada, tzn., že by jim vznikaly ekonomické škody.

Platné tuzemské bankovky a mince si současně musí udržet určitou míru kvality či integrity. Je přirozené, že bankovky a mince, jsou-li užívány, podléhají opotřebení, popř. u nich může dojít z různých příčin k poškození či dokonce zničení. Dosáhne-li opotřebení nebo poškození, které dotčenou bankovku nebo minci diskvalifikuje z dalšího

oběhu, pak ZOBM stanovuje podmínky pro další nakládání s takovým platidlem, resp. práva a povinnosti osob, které se s takovým platidlem setkají.

Obecně platí, že tuzemskou bankovkou nebo mincí nevhodnou pro další oběh je tuzemská bankovka nebo mince, která již vykazuje známky opotřebení nebo, která je poškozená. V rámci poškození tuzemských bankovek a mincí se rozlišuje poškození běžné a poškození nestandardní; charakter poškození však nemá význam pro posouzení vhodnosti k dalšímu oběhu (poškozené bankovky a mince jsou obecně nevhodné pro další oběh), nýbrž k posouzení, zda za poškozenou bankovku nebo minci náleží náhrada, a kdo má za povinnost tuto přijmout či zadržet, a naopak, kdo je oprávněn ji odmítnout (viz dále).

Základní legální definice, co se rozumí opotřebovaným, běžně poškozeným nebo nestandardně poškozeným platidlem, je obsažena v § 2, odst. 4 (ve vztahu k tuzemským bankovkám), resp. odst. 5 (ve vztahu k tuzemským mincím) ZOBM.

Tuzemskou bankovkou opotřebovanou oběhem je celá a celistvá tuzemská bankovka⁴¹, která je odřená, zašpiněná nebo pomačkaná. Nestandardně poškozenou tuzemskou bankovkou je bankovka, jejíž obrazec je nečitelný, deformovaný nebo proděravělý, tuzemská bankovka ohořelá nebo zetlelá, tuzemská bankovka, která je popsaná, pomalovaná, přetištěná, potištěná, obarvená, odbarvená, poškozená biologickým nebo jiným materiálem, nejde-li o nepatrná poškození nebránící dalšímu oběhu, a tuzemská bankovka poškozená nástražným zařízením na ochranu proti krádeži a tuzemská bankovka skládající se z více než 2 částí. U definice běžně poškozené tuzemské bankovky se ZOBM uchyluje k negativnímu vymezení, když uvádí, že za běžně poškozenou tuzemskou bankovku se považuje ta, která je poškozena jinak než nestandardně. Tuzemská mince je pak opotřebovaná oběhem v případě, že je odřená nebo zašpiněná, pokud se ovšem současně jedná o celou minci.⁴² Nestandardně poškozenou tuzemskou mincí je mince, jejíž obrazec nebo reliéf je nečitelný, její tvar je deformovaný, tuzemská mince nastřížená nebo proděravělá, tuzemská mince vyrobená z více částí, jejíž jednotlivé části jsou odděleny, tuzemská mince, která je podélně rozštěpená v hraně na

---

⁴¹ Celou je bankovka, které nechybí žádná její část, nebo které chybí pouze část nebo části okraje na jejím obvodu, celistvou je bankovka tvořící celek – viz § 2, odst. 4 písm. a) a b) ZOBM

⁴² Celou tuzemskou mincí se rozumí mince, jejíž plocha nebyla zmenšená, nebo u níž nechybí žádná část, byla-li vyrobena z více částí – viz § 4 odst. 5 písm. a) ZOBM

část s lící a část s rubovou stranou, a tuzemská mince poškozená nástražným zařízením na ochranu proti krádeži. U definice běžně poškozené tuzemské mince platí totéž co u tuzemské bankovky, ZOBM volí negativní vymezení, neboť běžným poškozením rozumí jiné poškození než poškození nestandardní.

Na shora uvedené legální definice navazuje vyhláška České národní banky č. 274/2011 Sb., k jejímuž vydání byla Česká národní banka zmocněna § 35 ZOBM. Citovaná vyhláška vymezuje tuzemské bankovky a mince nevhodné pro další oběh, přičemž u popisu známek opotřebení, běžného poškození nebo nadměrného poškození, které nevhodnost platidla pro další oběhu způsobují, vychází ze ZOBM a v některých ohledech stanovuje podrobnější popis těchto defektů. Současně vyhláška č. 274/2011 Sb. při určení defektů způsobujících nevhodnost k dalšímu oběhu diferencuje, zda tuzemské bankovky byly zpracovány ručně nebo strojově. Při ručním zpracování se za tuzemskou bankovku nevhodnou pro další oběh považuje bankovka, která

- je zašpiněná,
- je popsaná, pomalovaná, přetištěná, potištěná, obarvená, odbarvená, poškozená biologickým nebo jiným materiálem,
- je ohořelá nebo ztlelá,
- je proděravělá alespoň jedním viditelným otvorem,
- je poškozená nástražným zařízením na ochranu proti krádeži,
- je složená ze dvou nebo více částí,
- není celá a chybějící část činí nejméně 6 mm v délce nebo 5 mm v šířce,
- je natržená a trhлина je delší než 5 mm,
- pozbyla tuhost typickou pro bankovkový papír, nebo
- je zmačkaná a i po ručním zpracování není její povrch rovný.

V případě strojového zpracování se tuzemská bankovka považuje za nevhodnou pro další oběh, jestliže

- je zašpiněná tak, že zašpinění znemožňuje identifikaci měny, nominální hodnoty, její pravosti nebo platnosti,
- je popsaná, pomalovaná, přetištěná, potištěná, obarvená nebo odbarvená, anebo poškozená biologickým nebo jiným materiálem a skvrna na bankovce pokrývá alespoň 10 mm x 10 mm nepotištěné plochy nebo alespoň 15 mm x 15 mm její potištěné plochy,

- je ohořelá nebo zetlelá,
- je proděravělá na ploše větší než 10 mm²,
- je poškozená nástražným zařízením na ochranu proti krádeži,
- je složená z 2 nebo více částí,
- není celá a chybějící část činí nejméně 6 mm v délce nebo 5 mm v šířce,
- je natržená a trhlina je větší než 4 mm v šířce a 8 mm v délce ve svislém směru nebo 4 mm v šířce a 15 mm v délce ve vodorovném směru nebo 4 mm v šířce a 18 mm v délce v úhlopříčném směru, měřeno po úsečce vedoucí od vrcholu trhliny k okraji tuzemské bankovky, ze kterého trhlina vychází, a svírající s trhlinou pravý úhel,
- pozbyla tuhost typickou pro bankovkový papír,
- je zmačkaná nebo přehnutá a následkem přehnutí je bankovka zkrácena nejméně o 6 mm na délku nebo nejméně o 5 mm na šířku,
- má ohnutý roh o velikosti větší než 130 mm² a délka kratšího okraje je větší než 10 mm, nebo
- vykazuje jiné závažné odchylky, pro které nemůže projít zařízením nebo být detekována na pravost, platnost nebo vhodnost pro další oběh.

Tuzemská mince není v případě ručního zpracování vhodná pro další oběh, jestliže je zašpiněná tak, že zašpinění znemožňuje identifikaci měny, nominální hodnoty, pravosti nebo platnosti, nebo není celá, má nečitelný obrazec nebo reliéf, má deformovaný tvar, je nastřižená nebo proděravělá, je podélně rozštěpená v hraně na část s lící a část s rubovou stranou nebo jejíž jednotlivé části jsou odděleny, jedná-li se o tuzemskou minci vyrobenou z více částí, nebo je poškozená nástražným zařízením na ochranu proti krádeži, nebo je odřená, zkorodovaná, zašpiněná nebo jinak opotřebovaná nebo poškozená způsobem znemožňujícím její bezproblémové používání v peněžním oběhu, zejména stanovení pravosti a platnosti. Kromě předtím uvedených případů je tuzemská mince při strojovém zpracování nevhodná pro další oběh, která vykazuje jiné závažné odchylky, pro které nemůže projít zařízením nebo být detekována na pravost, platnost nebo vhodnost pro další oběh.

Primární odpovědnost za výkon péče o kvalitu a integritu tuzemských bankovek a mincí a za odhalování padělaných či pozměněných bankovek a mincí v oběhu má Česká národní banka (viz § 4 odst. 1 písm. a) a c) ZOBM). ZOBM však současně rozšiřuje okruh osob, jimž v tomto směru ukládá rovněž určité povinnosti. Osobami s povinnostmi v oblasti péče o kvalitu a integrity tuzemských platidel a odhalování padělaných či

pozměněných bankovek a mincí jsou především ty, které v rámci své činnosti přicházejí do kontaktu s oběživem a pracují s ním.

V první řadě se jedná o (i) banky, (ii) pobočky zahraničních bank, spořitelní a úvěrní družstva, pokud provádí pokladní operace (ZOBM pro tyto osoby používá legislativní zkratku úvěrová instituce provádějící pokladní operace a s touto legislativní zkratkou bude nadále pracovat i tato práce) a (iii) osoby, které na základě povolení České národní banky zpracovávají tuzemské bankovky a mince (dále jen „zpracovatelé“); jedná se o subjekty, které stejně jako Česká národní banka zpracovávají tuzemské bankovky a mince a jsou na ně kladeny nejvyšší požadavky, prakticky tytéž jako na Českou národní banku. Zpracováváním tuzemských bankovek a mincí se v souladu s ustanovením § 7 odst. 4 ZOBM rozumí činnost spočívající v jejich roztřídění podle nominálních hodnot, v kontrole jejich počtu, v kontrole jejich platnosti a pravosti a v jejich roztřídění na tuzemské bankovky a mince vhodné pro další oběh a tuzemské bankovky a mince pro další oběh nevhodné.

Jaké povinnosti mají osoby zpracovávající tuzemské bankovky a mince, určuje ustanovení § 4 vyhlášky č. 274/2011 Sb. I když vyhláška opětovně v tomto směru rozlišuje mezi ručním a strojovým zpracováním, v obou případech mají za povinnost

- vytržít podezřelé tuzemské bankovky a mince (ve smyslu, že se jedná o padělaná nebo pozměněná platidla) a dále pak neplatné tuzemské bankovky a mince a fyzicky je oddělit od ostatních tuzemských bankovek a mincí a

- vytržít tuzemské bankovky a mince nevhodné pro další oběh kvůli opotřebení nebo poškození a fyzicky je oddělit od tuzemských bankovek a mincí pro další oběh vhodných.

Podezřelé tuzemské bankovky a mince, tuzemské bankovky jakož i mince nevhodné k dalšímu oběhu, Česká národní banka nesmí vydat do oběhu. Podezřelé tuzemské bankovky a mince podrobí zkoumání a naloží s nimi v závislosti na zjištěních, která učiní (viz bod 6.4.3 této práce). Neplatné tuzemské bankovky a mince a bankovky a mince nevhodné k dalšímu oběhu Česká národní banka zničí.

Úvěrové instituce provádějící bankovní operace a zpracovatelé nesmí podezřelé tuzemské bankovky a mince, jakož i tuzemské bankovky a mince nevhodné k dalšímu oběhu do oběhu vrátit, nýbrž je předávají České národní bance, aby s nimi Česká národní banka naložila tak, jako by je při zpracování detekovala sama. Postupy pro předání

podezřelých tuzemských bankovek a mincí, jakož i tuzemských bankovek a mincí nevhodných k dalšímu oběhu obsahuje vyhláška č. 274/2011 Sb.

Ostatní právnické osoby (tedy osoby odlišné od České národní banky, úvěrových institucí provádějící bankovní operace a zpracovatelů – dále společně také jen jako „osoby zpracovávající peníze“), směnárníci (i kdyby se jednalo o fyzickou osobu) a provozovatelé kasin⁴³ mají za povinnost kontrolovat pravost a platnost tuzemských bankovek a mincí. Tyto osoby současně hodnotí i vhodnost tuzemských bankovek a mincí k dalšímu oběhu. Neplatné a podezřelé tuzemské bankovky a mince nesmí vrátit do oběhu s tím, že je předávají České národní bance. Tuzemské bankovky a mince nevhodné pro další oběh rovněž nevrací do oběhu, ale předávají je České národní bance, a to napřímo nebo prostřednictvím ostatních osob zpracovávajících peníze.

Nejméně povinností je v tomto směru kladeno na fyzické osoby (nejedná-li se ovšem o směnárníky, kteří mají za povinnost tuzemské bankovky a mince kontrolovat – viz výše). ZOBM v § 8 odst. 2 fyzickým osobám bez povinnosti ke kontrole tuzemských platidel (tímto termínem bude tato práce dále označovat fyzické osoby s vyloučením směnárníků) výslovně umožňuje, aby tuzemské bankovky a mince nevhodné k dalšímu oběhu, jedná-li se o platidla opotřebovaná oběhem nebo platidla s běžným poškozením, do oběhu vracely, tj. aby je bez omezení používaly k placení. Odlišná situace je u padělaných či pozměněných platidel. Byť ZOBM ve vztahu k fyzickým osobám bez povinnosti ke kontrole tuzemských platidel mlčí, je nutné vyjít z TZ; zjistí-li osoba, že jí bylo zapláceno padělanou či pozměněnou bankovkou nebo mincí, nesmí tuto udat do oběhu, jelikož by se jednalo o trestný čin, a současně musí splnit zákonnou povinnost k oznámení trestného činu u orgánů činných v trestním řízení, které podezřelé platidlo zadrží a předá České národní bance (v podrobnostech odkazují na bod 6.4.3 v kapitole 6 této práce).

ZOBM řeší i situace, pokud tuzemské platidlo, které je podezřelé, neplatné nebo nevhodné k dalšímu oběhu, je předloženo při placení nebo k výměně. Práva a povinnosti

---

⁴³ Podle zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách ve znění pozdějších předpisů se sázkové hry hrané v kasinech považují za loterie a podobné hry. Provozovatel loterie nebo podobné hry, tedy i provozovatel kasina, musí být právnickou osobou (viz § 1 odst. 7 citovaného předpisu), z tohoto pohledu tedy nevidím zvláštní důvod k tomu, aby provozovatelé kasin byli zvlášť vyjmenováni vedle právnických osob.

osoby, které je takové platidlo předloženo, se opětovně liší v závislosti na tom, o jakou osobu jde, a současně, v čem spočívá závadnost předkládaného platidla.

V případě, že předkládané platidlo vyvolává podezření, že se jedná o platidlo padělané nebo pozměněné, lze jeho přijetí odmítnout, nicméně toto právo má prakticky pouze fyzická osoba bez povinnosti ke kontrole tuzemských platidel (viz § 12 odst. 1 ZOBM). Zbývající osoby, tzn. právnické osoby (v daném případě Česká národní banka, ostatní osoby zpracovávající peníze a všechny ostatní právnické osoby), směnárny a provozovatele kasin totiž stíhá zákonná povinnost podezřelé platidlo zadržet a naložit s ním v souladu se ZOBM (viz § 12 odst. 1 ve spojení s odst. 2 ZOBM). V podrobnostech odkazují na bod 6.4.3 v kapitole 6 této práce.

U poškozených bankovek a mincí ZOBM diferencuje mezi opotřebovanými a běžně poškozenými platidly na straně jedné a nestandardně poškozenými platidly na straně druhé.

Neomezené právo odmítnout běžně poškozené bankovky nebo mince mají pouze fyzické osoby bez povinnosti ke kontrole tuzemských platidel. U ostatních osob naopak existuje povinnost k přijímání běžně poškozených bankovek a mincí, tato ovšem není ve všech případech bezvýhradná a osciluje od povinnosti s omezeními po povinnost absolutní. Absolutní povinnost k přijímání běžně poškozených bankovek nebo mincí má pouze Česká národní banka. U úvěrových institucí provádějících pokladní operace je povinnost k přijímání běžně poškozených tuzemských bankovek a mincí omezená pouze na celé bankovky a mince a dále pak na celistvé bankovky nebo bankovky, které se skládají nejvýše ze dvou částí patřících nepochybně k sobě, pokud plocha takových bankovek je větší než 50%. Bankovky a mince vykazující běžné poškození jiného charakteru mohou úvěrové instituce provádějící pokladní operace odmítnout. Zbývající právnické osoby, tj. osoby odlišné od České národní banky a úvěrových institucí provádějících pokladní operace, a dále pak směnárny mají za povinnost přijímat běžně poškozené tuzemské bankovky a mince, pokud jsou celé; ostatní mohou odmítnout.

Běžně poškozené tuzemské bankovky a mince se vyměňují za náhradu, a to za podmínek dle § 10 ZOBM.

U nestandardně poškozených tuzemských bankovek a mincí je úprava jednodušší. ZOBM v § 9 odst. 2 ukládá povinnost k zadržení nestandardně poškozených tuzemských

bankovek a mincí, a to bez náhrady⁴⁴, pouze osobám zpracovávajícím peníze. Právnícké osoby odlišné od osob zpracovávajících peníze a fyzické osoby bez rozdílu mají právo nestandardně poškozené tuzemské bankovky a mince odmítnout.

6 PRÁVNÍ PROSTŘEDKY OCHRANY MĚNY A HOTOVOSTNÍHO PENĚŽNÍHO OBĚHU

Hovoří-li tato práce o právních prostředcích ochrany měny, pak tím má na mysli ochranu v nejširším slova smyslu, tedy celou řadu institutů určených k ochraně peněžního oběhu, resp. vlastních peněz, které jej vytváří. Je zapotřebí zmínit, že tyto instituty jsou provázané a navzájem se doplňují. Instituty určené na ochranu měny nejsou soustředěny v jednom právním předpisu, nýbrž se vyskytují v jejich celé řadě, a to v rámci několika právních odvětví. Uvedené koneckonců vyplývá z přehledu právních předpisů, které jsou v kapitole 2 této práce vymezeny jako prameny práva pro emitování, oběh a ochranu hotových peněz.

Základní instituty, jejichž prostřednictvím se tedy měně dostává ochrany, lze podle charakteru rozdělit následujícím způsobem:

- a) všeobecná povinnost k přijímání zákonných peněz,
- b) ochrana výlučného postavení zákonných peněz,
- c) ochrana integrity vlastních platidel,
- d) ochrana platidel před paděláním a napodobováním peněz,
- e) ochrana názvu mince jako druhu zákonného platidla.

---

⁴⁴ § 10 odst. 3 ZOBM nicméně umožňuje, aby Česká národní banka za nestandardně poškozené tuzemské bankovky nebo mince poskytla tomu, kdo jí je předal, nebo komu byly zadrženy, poskytla náhradu, jednalo se výjimečně a odůvodněné případy, které souvisely zejména se živelní pohromou či jinou událostí vážně postihující nebo ohrožující život či majetek nebo s následkem trestného činu. Jde tedy o ustanovení, které odstraňuje zjevnou tvrdost zákona pro určité případy.

6.1 Všeobecná povinnost k přijímání zákonných peněz

Jak již bylo v této práci zmíněno výše, ZČNB v § 16 odst. 1 přiznává platidlům emitovaným Českou národní bankou postavení zákonných peněz, tzn. peněz s nuceným oběhem. Předpokladem pro skutečné fungování peněžní oběhu je skutečnost, že peníze, které jej tvoří, skutečně fungují a jsou přijímány jako prostředek směny, tzn., že je lze užít při placení služeb nebo statků. Jinými slovy, osoba, která určité služby nebo statky prodává, přijme peníze jako protiplnění, protože tytéž peníze může použít k zaplacení ceny jiných služeb nebo statků. Ochota přijímat peníze protihodnotou za služby a statky však nespočívá čistě na vůli toho, komu je penězi placeno. Používání zákonných peněz je vynucováno státní mocí, čímž se brání tomu, aby tuzemské zákonné měně vyrostla konkurence v podobě jiných měn, popř. jiného platebního prostředku.

Všeobecná povinnost k přijímání zákonných peněz vyplývá z § 5 odst. 1 ZOBM, který každému ukládá povinnost k přijímání tuzemských bankovek a mincí bez omezení, ledaže by byl oprávněn jejich příjem odmítnout.

Smyslem citovaného ustanovení ZOBM má tedy zabránit bezdůvodnému a apriornímu odmítání zákonných platidel tuzemské měny jako takové, popř. odmítání platidel určitých nominálů.

Přímo z ustanovení § 5 odst. 1 ZOBM současně vyplývá, že za určitých okolností lze platbu zákonnými penězi v hotovosti odmítnout, aniž by se osoba, která přijetí platby odmítne, vystavila riziku možné sankce z toho vyplývající (viz dále). Důvody, kvůli nimž lze přijetí platby v zákonných penězích odmítnout, jsou vymezeny v § 5 odst. 2 ZOBM.

K § 5 odst. 2 ZOBM je zapotřebí poznamenat, že toto ve vztahu k důvodům, které opravňují odmítnout platbu v hotovosti, diferencuje mezi osobami, kterým je platba určena. Z pohledu práva odmítnout platbu v hotovosti citované ustanovení vymezuje Českou národní banku, dále pak úvěrovou instituci provádějící pokladní operace a konečně všechny ostatní osoby, které jsou odlišné od České národní banky a úvěrových institucí provádějících pokladní operace (dále jen „nebankovní subjekty“).

Nejvíce zešíroka je oprávnění odmítnout platbu v hotovosti pojato u nebankovních subjektů, které mohou odmítnout přijmout platbu v hotovosti, má-li být uskutečněna

- (i) pamětní mincí nebo v pamětních mincích, bez ohledu na jejich množství,

nebo

(ii) v tuzemských bankovkách nebo mincích prohlášených Českou národní bankou za neplatné, nebo

(iii) v tuzemských mincích, jejichž počet by v jedné platbě překročil 50 kusů.⁴⁵

Z předtím uvedeného vyplývá, že nebankovní subjekty mají v zásadě za povinnost přijímat bez omezení pouze hotovostní platby v bankovkách. U nich je ovšem otázkou, zda tato povinnost může být vykládána bez hranic. Mám tím na mysli příklady, zda se plátce může dovolávat povinnosti příjemce k přijetí bankovky, jestliže její nominální hodnota je v hrubém nepoměru vůči ceně zboží nebo služby, přesněji řečeno, pokud by nominální hodnota bankovky výrazně převyšovala cenu zboží nebo služby. Podle stanoviska normotvůrce v důvodové zprávě nelze ze zákonné úpravy obsažené v § 5, odst. 1 a 2 ZOBM dovozovat, že by nebankovní subjekt byl povinen za všech okolností bankovky nejvyšší nominální hodnoty k platbě nepoměrně nižší ceny zboží nebo služby přijmout a ve své podstatě tuto bankovku fakticky rozměnit (tzn. suplovat činnost České národní banky nebo úvěrové instituce provádějící pokladní operace ve smyslu § 6 odst. 1 písm. a) ZOBM). Normotvůrce zde zjevně našel inspiraci v doporučení Komise ze dne 22.3.2010 o rozsahu působnosti a účincích eurobankovek a euromincí jako zákonného platidla (2010/191/EU), které mj. připouští, aby maloobchodník v odůvodněných případech, splňuje-li podmínku dobré víry, odmítl platbu v eurobankovkách nebo euromincích. Odůvodněnými případy pak citované doporučení Komise rozumí situace, kdy maloobchodník nedisponuje drobnými penězi, nebo pokud je nominální hodnota eurobankovky, s níž hodlá spotřebitel zaplatit, neúměrná vůči dlužné částce.

Úvěrové instituce provádějící pokladní operace mohou odmítnout přijetí platby v hotovosti pouze v případě, že by se jednalo o bankovky nebo mince znějící na koruny české prohlášené Českou národní bankou za neplatné, jestliže by současně uplynula doba,

---

⁴⁵ Množství 50 kusů vychází z článku 11 nařízení Rady (ES) 974/1998 o zavedení eura. Důvod, proč normotvůrce uvedené limitní množství přejal, leží v právních stanoviscích Evropské centrální banky (vypracovaných po povinných konzultacích podle rozhodnutí Rady č. 98/415/ES ze dne 29. června 1998 o konzultacích vnitrostátních orgánů s Evropskou centrální bankou k návrhům právních předpisů), z nichž vyplývá, že Evropská centrální banka doporučuje přijetí evropské úpravy i pro země, které dosud nepřijaly euro jako společnou měnu.

po kterou je povinna Česká národní banka provádět jejich výměnu.

ZOBM ovšem není jediným předpisem, s odkazem na nějž lze přijetí platby v hotovosti odmítnout. ZOPH totiž ve svém § 4 odst. 1 ukládá povinnost plátcí uskutečňovat platby bezhotovostním způsobem tam, pokud výše hrazené částky překročí částku 270.000,- Kč. Pro příjemce platby je potom v § 4 odst. 2 ZOPH výslovně uložen zákaz, aby platbu nad předtím uvedenou částku, jestliže by byla provedena v hotovosti, přijali.

ZČNB ani ZOBM neobsahují žádné sankce, pokud by někdo porušil povinnost přijímat zákonné peníze. Nicméně nepříznivé důsledky spojené s tímto jednáním, či přímo sankce, které jej postihují, nalezneme v jiných právních předpisech, ať již soukromoprávních nebo veřejnoprávních.

Z pohledu soukromoprávního lze odmítnutí plnění v zákonných penězích hodnotit jako bezprávné odmítnutí převzetí řádné nabídnutého plnění. Jde o deliktní jednání, které zakládá prodlení věřitele ve smyslu ustanovení § 1975 NOZ s následky s takovým prodlením spojenými. Současně je vhodné zmínit ustanovení § 1953 odst. 1 NOZ, podle kterého dlužník, jehož věřitel odmítl přijetí zákonných peněz ke splnění dluhu, může odmítnuté peněžité plnění v zákonných penězích složit do soudní úschovy, čímž dojde k náhradnímu splnění dluhu.

Závažnějším následkem bezdůvodného odmítání přijímání zákonných peněz je skutečnost, že se může jednat o protiprávní jednání, které je přečinem ohrožování oběhu tuzemských peněz dle § 239 odst. 2 písm. a), za což může být tomu, kdo se jej dopustí, uložen trest odnětí svobody až na šest měsíců, zákaz činnosti nebo propadnutí věci.

TZ, ani jiný právní předpis, ovšem neřeší, jaká konkrétní jednání lze považovat za odmítání zákonných peněz bez zákonného důvodu. Přirozeně lze dospět k jednoduchému závěru, že bezdůvodným odmítnutím zákonných peněz bude jednání v rozporu s příslušnou úpravou obsaženou v ZOBM. Předtím uvedené by ovšem mohlo svádět k závěru, že bezdůvodné odmítání zákonných peněz by mohlo spočívat i v požadavku jedné ze stran v rámci vyjednávání o obsahu smlouvy, aby jí peněžité plnění bylo poskytnuto v jiné než zákonné měně České republiky. Takový přístup by byl v rozporu s principem smluvní svobody. Navíc kupř. z ustanovení § 155 odst. 2 písm. a) OSŘ

jednoznačně plyne možnost, aby si strany smluvního vztahu sjednaly cenu plnění v cizí měně. Komplikovanější situace ovšem nastává v případě, kdy se jedná o smluvní vztah mezi podnikatelem na straně jedné a spotřebitelem na straně druhé. Jednou ze zákonných povinností podnikatele při prodeji zboží nebo poskytování služeb spotřebiteli stanovenou ZOS (viz § 3 písm. c) uvedeného předpisu) je mj. povinnost prodávat výrobky a poskytovat služby za ceny sjednané v souladu s cenovými předpisy (tj. zákonem č. 526/1990 Sb., o cenách ve znění pozdějších předpisů) a ceny při prodeji výrobků nebo poskytování služeb správně účtovat s tím, že při konečném účtování prodávaných výrobků a poskytovaných služeb v hotovosti se celková částka zaokrouhluje vždy k nejbližší platné nominální hodnotě zákonných peněz v oběhu (poznámka pod čarou k tomuto ustanovení odkazuje na ZČNB). Jestliže tedy ze ZOS pro podnikatele plyne, aby ceny zboží a služeb účtovali v zákonné měně České republiky, pak s největší pravděpodobností by se přečinu odmítání tuzemských peněz bez zákonného důvodu dopustili už tím, že by prodej zboží nebo poskytnutí vázali na úhradu ceny v jiné než české měně, přesněji řečeno, úhradu v zákonné měně České republiky by dopředu odmítali.

Zajímavé srovnání se v souvislosti s výše uvedeným nabízí s anglosaskými zeměmi. Koncept zákonných peněz, kdy platba zákonnými penězi vede k zániku dluhu denominovaného v dané měně, platí i tam⁴⁶, nicméně lze vysledovat určité odlišnosti.

---

⁴⁶ kupř. úprava zákonných peněz pro

(i) Spojené státy americké je obsažena v U.S.C. - Title 31 "Money and Finance" v § 5103 - "*United States coins and currency (including Federal reserve notes and circulating notes of Federal reserve banks and national banks) are legal tender for all debts, public charges, taxes, and dues. Foreign gold or silver coins are not legal tender for debts.*";

(ii) Austrálii je obsažena v zákonu č. 4 z roku 1959 "Reserve Bank Act" v par. 36, odst. 1 (pro bankovky) - "*Australian notes are a legal tender throughout Australia.*", resp. v zákonu č. 95 z roku 1965 "Currency Act" v par. 16 odst. 1 (pro mince) "*A tender of payment of money is a legal tender if it is made in coins that are made and issued under this Act and are of current weight:*

(a) *in the case of coins of the denomination of Five cents, Ten cents, Twenty cents or Fifty cents or coins of 2 or more of those denominations—for payment of an amount not exceeding \$5 but for no greater amount;*

(b) *in the case of coins of the denomination of One cent or Two cents or coins of both of those denominations—for payment of an amount not exceeding 20 cents but for no greater amount;*

(c) *in the case of coins of a denomination greater than Fifty cents but less than Ten dollars—for payment of an amount not exceeding 10 times the face value of a coin of the denomination concerned but for no greater amount;*

(d) *in the case of coins of the denomination of Ten dollars—for payment of an amount not exceeding \$100 but for no greater amount; and*

(e) *in the case of coins of another denomination—for payment of any amount.*";

Především je nutno upozornit na skutečnost, že osoby soukromého práva mají daleko širší možnosti si stanovit podmínky, za jakých budou přijímat platby za prodané zboží nebo poskytnuté služby, tj. zda kupř. vůbec akceptují platbu v hotovosti nebo naopak v jiné formě než v hotovosti (např. prostřednictvím šeku nebo platební karty). I když zájemce o zboží nebo službu nabídne platbu v zákonných penězích s dodržením případných omezení pro platidla v určitých nominálech vyplývající z příslušné právní úpravy, prodejce zboží nebo poskytovatel služby nemusí tuto platbu přijmout, pokud neodpovídá podmínkám, které si určil. Právní důsledky spojené s odmítnutím platby v zákonných penězích se odvíjí od okamžiku, kdy je platba v zákonných penězích nabídnuta, zda před uzavřením smlouvy nebo až po jejím uzavření. Dokud nedošlo k uzavření kupní smlouvy o prodeji věci, případně smlouvy, jejímž předmětem má být poskytnutí služby, nevznikl ani dluh, přičemž s odmítnutím platby v zákonných penězích nejsou spojeny žádné právní následky (tedy kromě toho, že k uzavření smlouvy ani nedojde). Jiná situace nastane v případě, že dluh vznikl, tj., kdy osoba poskytující plnění předala předmět koupě dlužníkovi, nebo mu již službu poskytla. I kdyby věřitel nabízenou úhradu ceny poskytnutou v zákonných penězích odmítl, protože neodpovídala jeho podmínkám, u soudu se v žádném případě nedomůže právní ochrany, aby si vymohl plnění, které požadoval. Platba v zákonných penězích (při splnění případných zákonných restrikcí ve vztahu k platidlům určité nominální hodnoty) totiž vede k zániku existujícího dluhu.⁴⁷

6.2 Ochrana výlučného postavení zákonných peněz

Dále je zapotřebí zmínit ochranu zákonných peněz před konkurencí v podobě náhražek tuzemských zákonných peněz. V tomto směru ochranu zákonným penězům poskytuje TZ, a to v ustanovení § 239 odst. 1 TZ, podle kterého je trestným činem, pokud někdo neoprávněně vyrobí nebo vydá náhražky tuzemských peněz nebo takové náhražky dává neoprávněně do oběhu, přičemž sankcí za uvedené protiprávní jednání je trest odnětí svobody až na šest měsíců, zákaz činnosti nebo propadnutí věci.

---

⁴⁷ k dané problematice v podrobnostech viz McBride Nick - Payments and the concept of legal tender, Reserve Bank of New Zealand: Bulletin, Vol. 70, No. 3, rok 2007 nebo stanovisko Ministerstva financí Spojených států amerických - US. Department of Treasury - dostupné na webových stránkách <http://www.treasury.gov/resource-center/faqs/Currency/Pages/legal-tender.aspx>

Pojmu náhražka tuzemských peněz je vhodné věnovat určitou pozornost. Zákonná definice toho, co se rozumí náhražkou tuzemských peněz, absentuje. V usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.3.2010, č.j. 6 Tdo 336/2010 jsou za náhražku tuzemských peněz považovány „*takové platební prostředky, které mají ať už trvale nebo dočasně plnit funkci peněz*“. Otázkou ovšem je, co vše lze pod platební prostředky plnicí, ať již trvale nebo dočasně, funkce peněz, podřadit. Jedná se o platidla znějící na zákonnou měnu emitované jinou osobou než Česká národní banka (náhražka v užším slova smyslu)? Nebo náhražku tuzemských peněz představuje jakékoliv alternativní oběživo, která by měla plnit funkci peněz, a to na úkor zákonné tuzemské měny, lhotejně kým je vydáváno a na jakou měnu zní (náhražka v širším slova smyslu)?

Platidla znějící na tuzemskou měnu vydávaná jako náhražka peněz jsou z historie známá. K vydávání takových platidel docházelo z pravidla v případě akutního nedostatku peněz v oběhu s tím, že pro tato platidla se také vžilo označení „nouzová“. S masovým vydáváním nouzových platidel v období moderního státu se na našem území setkáváme v prvních letech vlády císaře Františka Josefa I, který na trůn nastoupil v roce 1848, kdy habsburská monarchie čelila fatálnímu nedostatku drobných mincí, neboť i tyto byly v revolučním období předmětem masivní tezaurace a mincovny nebyly schopny chybějící oběživo doplnit. Nouzová platidla vydávaly obce i soukromé osoby a jednalo se o platidla z mosazi, cínu, olova, kůže, lepenky, papíru a dokonce i skla. Není bez zajímavosti, že nedostatek drobných mincí vedl rovněž k dělení bankovek, přičemž i tyto díly (které by z dnešního pohledu představovaly nestandardně poškozené bankovky) byly přijímány jako platidlo. Nouzová platidla se stala součástí peněžního oběhu i po vypuknutí I. světové války. Jednalo se o různé poukázky, úsporné lístky nebo vklady v nízkých nominálních hodnotách (zpravidla v rozmezí 10 haléřů až 1 koruna) vydávané obecními nebo okresními úřady, ať již napřímo nebo prostřednictvím místních peněžních ústavů. Praxe s vydáváním nouzových platidel přešla i do prvních let existence samostatného československého státu, který se rovněž potýkal s nedostatkem mincí; zhotovování náhražek peněz, jejich vydávání, používání k placení či přijímání bylo pro příště zakázáno ustanovením § 4 zákona č. 7/1924 Sb., o ochraně československé měny a oběhu zákonných platidel. Náhražky peněz se nicméně na scénu vrátily po skončení II. světové války, a to opětovně kvůli nedostatku oběživa.

Pokud by se náhražkou tuzemských peněz rozuměla jakákoliv platidla, která by měla plnit funkci peněz, a která by vůči tuzemské měně měla být alternativou, pak je

nutno ovšem nejprve negativně vymezit platební prostředky, které za náhražky tuzemských peněz nelze považovat, byť by formálními znaky mohly náhražky tuzemských peněz připomínat. V první řadě se jedná o různé ceniny, jako jsou kupří. stravenky, poukazy, které sice slouží jako náhražka peněz, avšak jejich použití je striktně omezené na nákup pouze určitého zboží nebo služeb popř. na nákup zboží nebo služeb v určitých provozovnách nebo síti provozoven. Z uvedeného tedy vyplývá, že ceniny se od peněz liší tím, že nemají charakter všeobecného platebního prostředku. Ceniny je nutno koupit za zákonné peníze, přičemž tyto neobíhají jako peníze, ale lze je prakticky použít pouze jednorázově. Náhražkou tuzemských peněz se nemohou stát ani cizozemské peníze, neboť i osoby tuzemského práva si mohou sjednat úhradu dluhu v cizozemské měně.

Aby se jednalo o náhražku tuzemských peněz ve smyslu ustanovení §239 odst. 1 TZ, musely by představovat oběživo, které bude alespoň lokálně všeobecně přijímané a představovat alternativu vůči zákonným penězům. Pro tyto náhražky platidel by s určitou mírou nadsázky musela existovat jistá „emisní pravidla“, resp. pravidla pro oběh či východiska pro určování cen statků a služeb v těchto náhražkách platidel.

Podle mého názoru by minimálně mělo dojít k upřesnění TZ pomocí legální definice náhražky tuzemských peněz. Je ovšem otázkou, zda vzhledem k zahraniční praxi je vůbec nutné, aby náhražky tuzemské měny byly vůbec zakázány. I ve vyspělých zemích s tržními ekonomikami fungují platební systémy založené na používání platidel, která by podle našich měřítek představovala náhražky zákonných peněz v širším slova smyslu, a tudíž by se jednalo o protiprávní jednání, na něž by dopadalo ustanovení § 239 odst. 1 TZ. Pro předtím uvedené platební prostředky se často užívá termínu soukromé peníze (v angl. *private currency*), neboť jejich emitentem bývají osoby soukromého práva, ať se již jedná o podnikatelské subjekty nebo naopak neziskové organizace či různá společenství osob.

Platební systémy s alternativním platidlem vůči zákonné měně jsou poměrně rozšířeným fenoménem ve Spojených státech amerických, kde má používání lokálních soukromých peněz dlouhou tradici. Od živelného a žádnou institucí nekontrolovaného vydávání soukromých papírových peněz v dobách volného bankovníctví, které vyvolává spíše negativní konotace, když řada emitentů skončila v úpadku a jimi vydané soukromé

peníze se staly bezcennými kusy papíru,⁴⁸ ovšem vývoj dospěl do stadia, kdy se soukromé peníze staly součástí komunitních platebních či směnných systémů zaměřených na podporu svých členů, místních ekonomik nebo dobročinných a sociálních projektů v daném místě. V průběhu posledních 30 let se zde vyvinuly tři modely platebních či směnných systémů provozovaných na lokální úrovni užívající alternativní platební prostředky, konkrétně (i) *Local Exchange Trading Systems*, (ii) *Time Banks* a (iii) *Hours systems*.⁴⁹ Model *Local Exchange Trading Systems* je založen na tom, že si účastníci systému poskytují navzájem různá plnění, na nichž se dohodnou, s tím, že poskytovateli plnění se na centrálně vedený účet (v angl. *ledger*) připíše zúčtovací jednotka, zatímco příjemci plnění se zúčtovací jednotka na jeho účtu odečte. I model *Time Banks* pracuje s centrálně vedenými účty účastníků daného systému s tím, že zúčtovací jednotka za časovou jednotku (hodinu) je ve všech případech stejná, a to bez ohledu na charakter poskytnuté služby. Poslední model označený jako *Hours systems* je založen na používání vlastních soukromých papírových peněz, které osoby zúčastněné na systému přijímají za poskytované služby nebo je nakoupí za zákonné peníze; tyto soukromé papírové peníze pak mohou být používány v soukromém styku při platbách za zboží nebo za služby. Tento model vznikl v městě Ithaca, stát New York. Ve Spojených státech amerických je tedy používání soukromých peněz v zásadě přípustné, pokud federální státní moc zasáhla proti alternativním platebním prostředkům, resp. tvůrcům systémů, které je používaly, pak se tak stalo z důvodu, že činnost systému provázela jiná trestná činnost (např. případ Angela Cruze a jeho soukromé měny známé jako "*Private Dollar*") nebo, že platební prostředky připomínaly zákonné peníze Spojených států amerických, ať již označením platidla nebo provedením (např. případ Bernarda von Nothause a jeho soukromé měny známé jako "*Liberty Dollar*", který byl nakonec odsouzen na šest měsíců domácího vězení s tříletým dohledem probačního úředníka).⁵⁰

---

⁴⁸ Uvedené období (mezi léty 1837 až 1866) se označuje jako doba volného bankovníctví (v angl. "*Free Banking Era*") z důvodu, že prakticky kdokoli mohl vydávat soukromé papírové peníze, aniž by podléhal jakékoliv právní regulaci; pro banky, které nedostály svým závazkům z emitovaných soukromých papírových peněz se vžilo pejorativní označení "*wildcats bank*"

⁴⁹ viz Collom Ed, *Community Currency in the United States: The Environments in which it Emerges and Survives*, *Environment and Planning A* 2005, volume 37, str. 1567

⁵⁰ viz zpráva Úřadu státního návladního pro západní okrsek v Severní Karolíně - U.S. Attorney's Office for the Western District of North Carolina - dostupná na <http://www.webcitation.org/6CygqRiVv>

Spojené státy americké nejsou ovšem jedinou zemí, kde se lze se soukromými penězi setkat. V kanadském Torontu existovala místní měna označená jako torontský dolar; podstata tohoto platebního systému vycházela z modelu *Hours systems* a spočívala v tom, že kdokoliv byl oprávněn koupit torontský dolar za dolar kanadský v poměru 1:1 s tím, že torontskými dolary následně platil u obchodníků a poskytovatelů služeb, kteří tyto soukromé peníze přijímali. Obchodníci a poskytovatelé služeb měli možnost utržené torontské dolary u jejich emitenta (Toronto Dollar Community Projects Inc.) vyměnit za kanadské dolary v poměru 0,9 kanadského dolaru za 1 torontský dolar, přičemž zisk byl používán k financování dobročinných a sociálních projektů.

Na obdobném principu je postaven projekt lokální měny v sousedním Německu s označením Chiemgauer vytvořené v roce 2003 v Prien am Chiemsee, která existuje jak ve formě papírových poukázek, tak ve formě elektronických peněz. Pokud zůstanu u Německa, i zde mají lokální měny poměrně silnou tradici. Valná část lokálních měn je založena na koncepci označované jako *Schwundgeld* (do češtiny přeložitelné jako peníze s klesající hodnotou). Dopředu známá klesající hodnota lokálních peněz je záměrem s cílem podnítit jejich vlastníky, aby je utratili co nejrychleji. Lokální měny i v Německu slouží primárně k pozvednutí místních ekonomik a k financování rozvojových, dobročinných a sociálních programů.⁵¹

Předtím uvedený exkurs jen naznačuje, že poměrně rigidní a současně vágní úprava v TZ není odůvodněná. Ve své podstatě brání tomu, aby obdobné projekty zaměřené na podporu místního podnikání, zaměstnanosti či sociální projektů, mohly být uskutečňovány i v České republice.

6.3 Ochrana integrity tuzemských bankovek a mincí

Ochranou integrity platidel se rozumí jejich ochrana před záměrným poškozováním nebo přímo ničením. Prostřednictvím ochrany integrity platidel se poskytuje ochrana peněžnímu oběhu. Pokud poškození bankovky anebo mince dosáhne takové úrovně, že dané platidlo není vhodné pro další oběh, z oběhu se stahuje s tím, že

---

⁵¹ v podrobnostech odkazují na studii - Rösl, Gerhard - Regional currencies in Germany – local competition for the Euro? No 43/2006 - dostupná na http://library.uniteddiversity.coop/Community_Currencies/regional-currencies-in-germany.pdf

Česká národní banka má za povinnost stažené bankovky nebo mince z důvodu jejich nevhodnosti pro další oběh likvidovat.

Záměrné poškozování platidel zřejmě nepřichází v úvahu u bankovek, pokud by se nejednalo o excesy jednotlivců, kteří demonstrativním ničením bankovek dávají na obdiv majetkové postavení (např. připalování doutníku zapálenou bankovkou) nebo k takovému jednání přistupují z jiného důvodu, kupř. k vyjádření odporu k penězům nebo systému nebo jako součást umělecké performance. U mincí existuje hrozba jejich záměrného poškozování či ničení ve vyšší míře, a to díky nižším nominálním hodnotám a faktu, že se jedná o kovové předměty, které lze využít i jiným způsobem, zvláště za situace, pokud by bylo levnější použít minci určitého nominálu, než pořídit kovový předmět, který kovová mince může zastoupit.

Pokud by nastalo masivnější poškozování bankovek nebo mincí, či alespoň bankovek nebo mincí o určité nominální hodnotě, pak by tato skutečnost negativně ovlivňovala plynulost a hospodárnost peněžního oběhu. Česká národní banka jako centrální emisní instituce musela chybějící platidla doplňovat ze svých zásob, případně nechat zadávat jejich tisk, resp. ražbu, a současně likvidovat poškozené bankovky a mince stažené z oběhu, byly-li zachyceny, s čímž jsou přirozeně spojené další náklady.

Ochranu peněžnímu oběhu před poškozováním tuzemských bankovek nebo mincí poskytují předpisy trestního práva. Poškození tuzemských peněz je přečinem podle § 239 odst. 2 b) TZ s tím, že za tento skutek může být uložen trest odnětí svobody až na šest měsíců, zákaz činnosti nebo propadnutí věci. Citované ustanovení TZ se přirozeně musí vztahovat i na případy, kdy dojde přímo ke zničení tuzemských bankovek nebo mincí, neboť je v daném případě na místě aplikovat výklad *a minori ad maius*.⁵² Na druhou stranu zde ovšem není nijak kvantifikováno, jaké množství bankovek nebo mincí je zapotřebí poškodit k naplnění skutkové podstaty uvedeného trestného činu. Je proto namístě zkoumat, zda lze vůbec vzhledem k množství poškozených bankovek nebo mincí, motivům jejich poškozování a případně dalším okolnostem skutku, vůbec uplatňovat trestní odpovědnost pachatele.

Určité východisko nabízí doporučení Komise ze dne 22.3.2010 o rozsahu působnosti a účincích eurobankovek a euromincí jako zákonného platidla

---

⁵² viz R 29/1982

(2010/191/EU)⁵³, podle kterého by členské státy neměly bránit ani postihovat sankcí úplné zničení malého množství eurobankovek nebo euromincí, pokud se jej dopustí jednotlivci. Uvedené doporučení Komise současně zrazuje členské státy od podpory poškozování eurobankovek nebo euromincí pro umělecké účely, na druhou stranu by ovšem měly takové jednání tolerovat.

6.4 Ochrana platidel před nepřípustnou reprodukcí a dále paděláním či pozměňováním

6.4.1 Úvod

Institut ochrany platidel před reprodukcí a paděláním je významnou a potřebnou součástí ochrany vlastního peněžního oběhu, protože brání tomu, aby do něj pronikly napodobeniny bankovek a mincí, které by obíhaly vedle zákonných peněz emitovaných centrální institucí k tomu určenou, tedy Českou národní bankou. Stát má zvláštní zájem na bezpečnosti a spolehlivosti peněz jako základu bezpečného a funkčního finančního styku, který je jedním ze základních kamenů tržního hospodářství. Napodobeniny peněz v oběhu, případně peníze pozměněné, funkční peněžní styk narušují a v krajním případě jsou schopny hospodářství výrazně poškodit. Základním motivem osob podílejících se na uvádění nepravých peněz do oběhu je získání majetkového prospěchu. Mohou však existovat i jiné motivy. Z historie je kupř. znám plán nacistického Německa poškodit ekonomiku Velké Británie rozšířením padělaných librových bankovek.

Tato práce, v souladu se ZOBM, užívá termínů reprodukce a padělky. V obou případech se jedná o napodobeniny platidel. Rozdíl mezi reprodukcí a padělkem je dán účelem vzniku. Reprodukce bankovek nebo mincí vznikají za jiným účelem, než kvůli úmyslnému uvádění do peněžního oběhu. Zpravidla půjde např. o didaktické pomůcky, reklamní předměty, rekvizity pro film nebo divadlo. Padělky jsou zhotovovány s úmyslem použít je jako pravé peníze. Pozměňováním bankovky nebo mince je potom taková úprava, v důsledku níž pozměněná bankovka nebo mince vyvolává klamnou

---

⁵³ výňatek z textu doporučení Komise č. 2010/191/EU -

" 6. Úplné zničení vydaných bankovek a mincí jednotlivci

Členské státy by neměly ani bránit, ani postihovat sankcí úplné zničení malého množství eurobankovek či euromincí jednotlivci. Měly by však zakázat nepovolené ničení velkého množství eurobankovek či euromincí.

7. Poškozování bankovek a mincí pro umělecké účely

Členské státy by neměly podporovat poškozování eurobankovek a euromincí pro umělecké účely, ale měly by toto jednání tolerovat. Takto poškozené bankovky a mince by měly být považovány za nevhodné k oběhu."

představu o své platnosti nebo své nominální hodnotě (viz § 12 odst. 1, věta druhá, ZOBM, resp. § 233 odst. 2 TZ).

6.4.2 Reprodukce platidel

Reprodukování platidel, na rozdíl od padělání, je v zásadě povolené, nicméně osoba, která napodobeniny platidel v rámci reprodukce zhotovuje, musí splnit předpoklady a podmínky vyplývající z obecně závazných právních předpisů.

Právní základ pro reprodukování platidel obsahuje § 14 ZOBM. Podle něj lze zhotovovat a prodávat hmotné nebo nehmotné reprodukce platidel a předměty, které je úpravou napodobují, pouze tehdy, jestliže tyto reprodukce a předměty splňují technická kritéria stanovená prováděcím právním předpisem nebo přímo použitelným předpisem Evropské unie o medailích a žetonech podobných euromincím, jímž je Nařízení Rady (ES) č. 2182/2004, ve znění nařízení Rady (ES) č. 46/2009. Nařízení Rady (ES) č. 2183/2004, ve znění nařízení Rady (ES) č. 47/2009.

Ustanovení § 14 ZOBM, a na něj navazující prováděcí předpis v podobě vyhlášky České národní banky č. 274/2011 Sb. poskytují ochranu českým bankovkám, mincím a pamětním mincím a bankovkám, mincím a pamětním mincím znějícím na cizí měny s výjimkou euromincí, protože podmínky pro výrobu medailí či žetonů napodobujících euromince jsou upraveny v přímo použitelném předpisu Evropské unie uvedeném v předchozím odstavci. Jedinou povinnost, kterou Česká republika v souvislosti s právní úpravou podmínek pro výrobu medailí nebo žetonů napodobujících euromince měla, bylo stanovení pravidel pro ukládání sankcí za porušení předpisu Evropské unie. Nařízení Rady (ES) č. 47/2009 totiž rozšířilo působnost nařízení (ES) č. 2182/2004 o medailích a žetonech podobných euromincím i na ty země, které doposud nepřijaly Euro. Stejná podmínka jako pro vlastní výrobu reprodukcí platidel a předmětů, které je úpravou napodobují, platí též pro jejich dovoz, přechovávání nebo rozšiřování za účelem prodeje nebo pro jiné obchodní účely.

Při dodržení technických kritérií předepsaných pro reprodukce platidel nebo výrobu předmětů, které platidla úpravou napodobují, se minimalizuje riziko, že reprodukce platidla nebo předmět napodobující platidlo budou zneužity. Uvedená technická kritéria tedy směřují k tomu, aby se reprodukce platidel či předměty, které svým

provedením platidla napodobují, natolik lišily od skutečných platidel, že je nebude možné zaměnit.

Jak již bylo zmíněno výše, prováděcím předpisem, na který ve věci technických kritérií odkazuje ustanovení § 14 ZOBM, je vyhláška České národní banky č. 274/2011 Sb. Citovaná vyhláška v § 13 stanoví kritéria pro hmotné reprodukce bankovek, jejich částí nebo jednotlivých grafických prvků nebo nehmotné reprodukce, v § 14 pak kritéria pro reprodukce mincí. Nejsou-li kritéria dodržena, na reprodukci platidla nebo na předmět, který svým provedením platidlo napodobuje, je nutno nahlížet jako na nepřipustnou napodobeninu. Ve vztahu k bankovkám je zapotřebí zdůraznit, že vyhláška č. 274/2011 Sb. přejala podmínky pro reprodukování eurobankovek tak, jak vyplývají z rozhodnutí Evropské centrální banky o nominálních hodnotách, specifikacích, reprodukci, výměně a stahování eurobankovek (ECB/2003/4) a Obecných zásad o prosazování opatření proti nepřipustným reprodukcím eurobankovek a o výměně a stahování eurobankovek (ECB/2003/5), které nejsou v zemích Evropské unie přímo použitelnými právními předpisy s tím, že členské státy Evropské měly za povinnost podmínky v nich obsažené implementovat do svých právních řádů.

S odkazem na ustanovení § 13 odst. 1 vyhlášky č. 274/2011 Sb. hmotná reprodukce celé bankovky nebo předmět, který svým provedením celou bankovku napodobuje, jsou přípustnými napodobeninami, jestliže daná hmotná napodobenina:

- a) splňuje rozměrová kritéria, tj.
  - (i) délka napodobeniny při zachování poměru stran činí nejvýše 75 % délky nebo nejméně 125 % délky reprodukované nebo napodobované bankovky, a to v případě že se jedná o jednostranný tisk, nebo (ii) délka napodobeniny při zachování poměru stran činí nejvýše 50 % délky nebo nejméně 200 % délky reprodukované nebo napodobované bankovky, a to v případě, že se jedná o oboustranný tisk,
- b) splňuje kritéria na velikost úhlu svíraného delší a kratší stranou, v případě, že se jedná o jednostrannou napodobeninu, kdy delší a kratší strana musí svírat úhel menší než 70 stupňů anebo větší než 110 stupňů, nebo
- c) splňuje podmínku, aby byla zhotovena z materiálu nezaměnitelného s materiálem, z něhož je vyrobená reprodukováná nebo napodobovaná

bankovka; nezaměnitelným materiálem se pak v souladu s ustanovením § 15 odst. 1 vyhlášky č. 274/2011 Sb. rozumí materiál odlišný od papíru nebo plastu.

Ustanovení § 13 v odst. 2 vyhlášky č. 274/2011 Sb. upravuje, za jakých okolností lze zhotovit hmotnou reprodukci pouze části bankovky. Přípustnou napodobeninou je v takovém případě reprodukce části bankovky, je-li jednostranná, a pokud reprodukce části současně nepřesahuje 33% z plochy bankovky. Zhotovitel reprodukcí částí bankovky, je-li těchto částí více, musí současně postupovat tak, aby z jednotlivých reprodukováných částí nebylo možné sestavit reprodukci bankovky v rozporu s podmínkami dle § 13, odst. 1 vyhlášky č. 274/2011 Sb.

Vyhláška č. 274/2011 Sb. pamatuje v § 13 odst. 3 na reprodukování jednotlivých grafických prvků bankovky. Přípustnou napodobeninou je taková hmotná reprodukce, pokud grafický prvek není umístěn na pozadí, které by připomínalo bankovku, na němž se vyskytuje.

Pro nehmotné reprodukce nebo nehmotné napodobeniny bankovek platí ustanovení § 13 odst. 4 vyhlášky č. 274/2011 Sb., kdy přípustnou napodobeninou je napodobenina, jestliže má při zachování velikosti bankovky rozlišení nejvýše 72 obrazových bodů na palec (dpi) a je opatřena úhlopříčně ve vrstvě neoddělitelné od zobrazení bankovky nápisem „Specimen“ provedeným neprůhlednou barvou o délce nejméně 75 % delší strany bankovky a výšce nejméně 15 % kratší strany bankovky nebo jiným nápisem shodných rozměrů s obdobným významem.

K odstranění pochybností o režimu pro nehmotné podklady určených k výrobě přípustných hmotných napodobenin, které by bylo možné považovat za nehmotné reprodukce bankovek, pak vyhláška č. 274/2011 Sb. v § 13, odst. 5, výslovně zakotvuje, že se o nehmotné reprodukce nejedná. Tím se odstraňuje případná překážka k výrobě hmotných reprodukcí bankovek nebo předmětů, které svým provedením bankovky napodobují. Jestliže by totiž na nehmotné podklady určené k výrobě hmotných napodobenin dopadal režim v § 13 odst. 4 vyhlášky č. 274/2011 Sb., pak by je vlastně nebylo možné zhotovit.

Ve vztahu k hmotným reprodukcím mincí nebo předmětům, které úpravou napodobují mince, platí, že přípustnou napodobeninou je s odkazem na znění § 14

vyhlášky č. 274/2011 Sb. taková, která je nezaměnitelná s materiálem, z něž je reprodukována nebo napodobovaná mince vyrobena. Podle § 15 odst. 2 vyhlášky č. 274/2011 Sb. se nezaměnitelným materiálem rozumí

(i) kov barevně odlišný od kovu, z něhož je reprodukována nebo napodobovaná mince vyrobena, pokud napodobenina zhotovená z takového barevně odlišného kovu nemůže být vzhledem ke svým fyzikálním a chemickým vlastnostem použitelná místo mincí v anonymním nebo neanonymním zařízení, nebo

(ii) materiál odlišný od kovu.

Uvedená podmínka jednoznačně směřuje k tomu, aby reprodukce mincí nemohly být zneužívány při platbách v automatech (např. automatech na jízdenky, nápojových automatech, automatech s pochutinami apod.). Pro nehmotné reprodukce mincí žádné podmínky stanoveny nejsou, tedy přípustnou napodobeninou mince je jakékoliv nehmotné zobrazení.

Zhotovení, dovoz, přechovávání nebo rozšiřování nepřípustných napodobenin tuzemské nebo cizozemské bankovky nebo mince za účelem prodeje nebo jejich prodej se považuje za přešůpek (v případě, že se jej dopustí nepodnikající fyzická osoba) nebo za správní delikt (v případě, že se jej dopustí právníká osoba nebo podnikající fyzická osoba). V obou případech, jak tedy u přešůpku, tak u správního deliktu, lze uložit pokutu až do výše 1.000.000,- Kč.

K projednání přešůpku nepodnikající fyzické osoby, resp. správního deliktu podnikající fyzické osoby nebo právníké osoby v souvislosti s nepřípustnou napodobeninou na prvním stupni je příslušná Česká národní banka (viz § 32 odst. 5 ZOBN). Oprávným prostředkem proti rozhodnutí České národní banky na prvním stupni je rozklad a orgánem, který o rozkladu rozhoduje, je bankovní rada (viz § 5, odst. 2, písm. h) ZČNB). V souvislosti s projednáváním rozkladu je zapotřebí upozornit na ustanovení § 46c ZČNB, podle něž pro ukončení řízení o rozkladu podaném proti rozhodnutí České národní banky se použijí ustanovení SŘ o odvolání.

6.4.3 Padělání a pozměňování peněz

Jak již bylo uvedeno výše v této práci, reprodukce platidel nebo zhotovování předmětů, které svým provedením platidla napodobují, je v zásadě přípustné a právem

aprobované, jestliže jsou splněny podmínky stanovené obecně závaznými právními předpisy.

Padělání platidel je oproti tomu vyhotovení napodobenin platidel bez oprávnění s cílem, aby napodobeniny vypadaly jako pravé peníze, to vše v úmyslu udat zhotovené napodobeniny do oběhu. Není rozhodující, pomocí jaké technologie či jakým postupem byly padělané peníze zhotoveny, tj. zda vznikly obkreslením, tiskem, kopírováním (v případě bankovek) nebo ražením nebo odléváním (v případě mincí). Co se rozumí pozměňováním peněz, již tato práce vysvětlila v úvodním bodu 6.4.1 této podkapitoly.

Ochranu měně před paděláním a pozměňováním peněz poskytuje TZ. Podle § 233 odst. 1 je trestným činem samotné obstarání nebo přechovávání padělaných nebo pozměněných peněz. Podle § 233 odst. 2 je trestným činem padělání nebo pozměnění peněz v úmyslu udat je jako pravé nebo platné anebo jako peníze vyšší hodnoty, nebo udání padělaných nebo pozměněných peněz jako pravých nebo platných anebo jako peněz vyšší hodnoty.

Podle kvality a zaměnitelnosti s pravými penězi se padělky hodnotí v rámci pětibodové stupnice. Jednotlivé kvalitativní stupně pro hodnocení padělků jsou následující:

1. neumělý padělek – kvalita je opravdu bídná a padělek lehce rozeznatelný
2. méně zdařilý padělek
3. zdařilý padělek
4. nebezpečný padělek
5. velmi nebezpečný padělek – téměř se neliší od originálu.

V souvislosti s předtím uvedeným vyvstává základní otázka, zda lze dovozovat, že došlo ke spáchání trestného činu, jestliže kvalita padělků nebo pozměněných platidel je natolik nízká, že jsou rozpoznatelné od pravých platidel. Padělané či pozměněné peníze musí vždy budít zdání pravých (platných) peněz. Jde-li o padělané peníze tak nízké kvality, že nejsou způsobilé plnit funkci oběživa nebo platidla, nemohou ohrozit měnu a pak se zřetelem na tuto okolnost nemůže jít o trestný čin proti měně.

Na druhé straně ovšem pro posuzování případné trestněprávní odpovědnosti u trestného činu padělání a pozměňování peněz nelze vycházet pouze z kvality

napodobeniny. Jinak řečeno, i kdyby napodobenina platidla byla z kvalitativního hlediska spíše nízká, nepovede tato skutečnost sama o sobě k beztrestnosti pachatele. Vždy musí být zkoumány i další skutkové okolnosti související s trestným činem. V této souvislosti lze odkázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.5.2003, 6 Tdo 491/2003, podle kterého: „*[Ch]arakter napodobeniny bankovky nelze nikdy posuzovat izolovaně, stejně jako její způsobilost porušit zákonem chráněný zájem nelze zvažovat obecně bez posouzení konkrétních okolností případu.*“ Ke stejnému závěru dospěl Nejvyšší soud ČR v usnesení ze dne 15.9.2010, č.j. 3 Tdo 908/2010, v němž se vyslovil tak, že: „*[Ch]arakter napodobeniny bankovky či bezhotovostního platebního prostředku (např. příkazu k zúčtování ve formě příkazu k úhradě) nelze posuzovat izolovaně. Stejně tak nelze izolovaně posuzovat jejich způsobilost porušit zákonem chráněný zájem, aniž by byly zhodnoceny konkrétní okolnosti případu. Za určitých okolností tak lze za padělek způsobily porušit zákonem chráněný zájem považovat i méně dokonalou napodobeninu. Proto se nevyžaduje, aby padělek (např. napodobenina podpisu na příkazu k úhradě) byl naprosto identický s originálem. Podstatné je, aby tyto padělky vykazovaly znaky zaměnitelnosti a v konkrétním případě byly schopny plnit funkci platebního prostředku a vést tak k porušení zájmu chráněného trestními předpisy.*“ Dále lze poukázat na usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.11.2014, č.j. 5Tdo 1242/2014, podle kterého i v případě, kdy padělek bylo možné rozeznat od pravých bankovek, dochází k naplnění subjektivní stránky zločinu padělání a pozměnění peněz, jestliže kvůli omezeným rozeznávacím schopnostem mohl být zaměněn s pravými penězi. Nejvyšší soud ČR se v citovaném rozhodnutí vyslovil takto: „*[N]aplnění subjektivní stránky zločinu padělání a pozměnění peněz podle § 233 odst. 2 alinea druhá tr. zákoníku lze usuzovat z toho, že padělky bylo sice možné rozeznat od pravých bankovek, avšak vzhledem k jejich kvalitě, za situace, kdy jsou rozeznávací schopnosti omezené, (např. zhoršené světelné podmínky, nezkušenost či nedostatek znalostí, místo bez detekčních prostředků), mohly být zaměněny s pravými penězi a lze je proto považovat za udatelné.*“ V tomto směru Nejvyšší soud ČR navázal na své předchozí usnesení ze dne 25.7.2012, č.j. 3 Tdo 803/2012-25, v němž vyslovil následující názor: „*[K] závěru o tom, že pachatel naplnil znaky zločinu padělání a pozměnění peněz podle § 233 odst. 2 alinea 1 tr. zákoníku postačí i nízká kvalita padělané nebo pozměněné bankovky, jestliže jsou zde i další okolnosti, které nevylučují její záměnu s pravými penězi (např. místní či časové podmínky, za kterých byla taková bankovka pachatelem uvedena do oběhu).*“

Dalším zákonným znakem trestného činu padělání a pozměňování peněz je jejich udání jako pravých do oběhu. K udání padělaných nebo pozměněných peněz do oběhu jako pravých dojde již tím, že pachatel jakkoliv padělané nebo pozměněné peníze odevzdá první jiné osobě, ať se již stane kupř. při poskytnutí půjčky, při placení za poskytnuté služby, při darování atd. Za akt udání padělaných nebo pozměněných peněz do oběhu jako pravých je tedy možné považovat jakékoliv soukromoprávně relevantní jednání, v jehož důsledku se padělané nebo pozměněné peníze dostávají z držení jedné osoby do držení jiné osoby. Udáním padělaných nebo pozměněných peněz do oběhu naopak není jejich uložení na místě, kam nemá nikdo jiný přístup.

Skutky vymezené výše nejsou jedinými trestnými činy proti měně související s paděláním nebo pozměňováním peněz. Přečinem je i takové jednání, kdy pachatel udá jako pravé padělané nebo pozměněné peníze, jimiž mu bylo placeno jako pravými tak, jak vyplývá z § 235 TZ. Jde tedy o jednání, kdy sám pachatel byl předtím postižen tím, že jako protiplnění obdržel padělané nebo pozměněné peníze, nicméně když tuto skutečnost zjistil, platil těmito penězi dále (ponechal je v oběhu), namísto toho, aby splnil zákonnou oznamovací povinnost vůči orgánům činným v trestním řízení (spojenou s odevzdáním padělaných nebo pozměněných peněz). Pokud by však pachatel padělané nebo pozměněné peníze našel nebo dokonce odcizil, nebo pokud by je obdržel jako dar, pak by se dopustil trestného činu padělání a pozměňování peněz dle § 233 TZ, protože § 235 TZ dopadá pouze na ty případy, kdy je pachateli padělanými nebo pozměněnými penězi placeno – tedy poskytnuto peněžité protiplnění. Přečinem jsou i výroba a držení padělatelského náčiní, kdy náčiním se rozumí i počítačový program dle ustanovení § 236 TZ.

Novou skutkovou podstatou ve srovnání s předchozím zákonem č. 140/1961 Sb., trestním zákonem, se stal trestný čin neoprávněné výroby peněz dle § 237 TZ. Na rozdíl od trestného činu padělání nebo pozměňování peněz spočívá trestný čin neoprávněné výroby peněz v tom, že neoprávněná osoba peníze vyrábí na technických zařízeních a za použití materiálů k tomu určených. Z uvedeného vyplývá, že vlastně nedochází k padělání nebo pozměňování peněz; porušeno je pouze právo příslušných institucí výrobu peněz zadávat a vyrobené peníze uvádět do oběhu. Uvedená skutková podstata se stala součástí TZ v souladu s Rámcovým rozhodnutím Rady ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura (2000/383/JVV), ve znění Rámcového rozhodnutí Rady ze dne 6. prosince 2001, kterým

se mění Rámcové rozhodnutí Rady 2000/383/JVV o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura (2001/888/JVV).

6.4.4 Úloha a povinnosti České národní banky a vybraných osob v ochraně měny před paděláním a pozměňováním peněz

V souvislosti s ochranou měny před paděláním a pozměňováním peněz ZOBM vymezuje České národní bance a dalším osobám určité úkoly a povinnosti.

Vybrané osoby stíhá základní povinnost, a to zadržet každé podezřelé platidlo vykazující známky, že se jedná o padělek nebo o pozměněné platidlo. Povinnost k zadržení každého podezřelého platidla mají na základě ustanovení § 12 odst. 1 ZOBM každá právnická osoba, a bez ohledu na to, zda se jde o fyzické nebo právnické osoby, směnárníci a provozovatelé kasin. Zadržet podezřelé platidlo rovněž musí Česká národní banka dle § 12 odst. 3 ZOBM a dále pak s odkazem na ustanovení § 12 odst. 4 ZOBM příjemce, kterému byly podezřelé bankovky nebo mince předány v uzavřeném obalu, nebo provozovatel neanonymního zařízení, do kterého byly podezřelé bankovky nebo mince vloženy, a konečně úvěrové instituce provádějící pokladní operace (viz podkapitola 5.1) nebo zpracovatel tuzemských bankovek a mincí (viz § 15 odst. 1 písm. c) zákona ZOBM).

Další povinnosti ve vztahu k zadrženým podezřelým platidlům se odvíjí od postavení osoby, která je zadržela. Zadržaná podezřelé platidla zkoumá Česká národní banka. Jestliže osobou, která podezřelé peníze zadržela, není Česká národní banka sama, stíhá jí zákonná povinnost podezřelé peníze České národní bance předat. Kromě již shora zmíněných osob mají povinnost k předání podezřelých peněz do České národní banky též Policie České republiky a Celní správa České republiky, které podezřelé peníze zadržely podle zvláštních předpisů (viz § 12 odst. 3 ZOBM).

Právnické osoby, směnárníci a provozovatelé kasin, pokud zadrží podezřelé platidlo, mají dále za povinnost (i) identifikovat osobu, která podezřelé platidlo předložila (tato osoba je povinná ze zákona identifikační údaje sdělit) a (ii) vystavit potvrzení o zadržení podezřelého platidla s tím, že toto potvrzení v jednom stejnopise předá osobě, jejíž platidlo bylo zadrženo, v jednom stejnopise České národní bance a v jednom stejnopise Policii České republiky. Povinnost identifikace osoby, která podezřelé platidlo předložila, a vystavení potvrzení o zadržení podezřelého platidla, má též Česká národní

banka, která toto potvrzení předá osobě, již podezřelé platidlo zadržela, a Policii České republiky.

Příjemce, kterému byly podezřelé bankovky nebo mince předány v uzavřeném obalu, nebo provozovatel neanonymního zařízení, do kterého byly podezřelé bankovky nebo mince vloženy, má v případě zadržení podezřelých peněz dále za povinnost (i) identifikovat předávající osobu nebo majitele účtu a (ii) vystavit potvrzení o zadržení podezřelých penězích, a toto potvrzení předat předávající osobě nebo majiteli účtu, dále pak České národní bance a Policii České republiky. Pokud je osobou, která podezřelé peníze zadržela, úvěrová instituce provádějící pokladní operace nebo zpracovatel tuzemských bankovek a mincí, pak tato předá potvrzení o zadržení podezřelého platidla České národní bance a Policii České republiky.

Další povinnosti klade ZOBM v souvislosti s podezřelými penězi na Českou národní banku. Jejím prvotním úkolem ve smyslu § 13 ZOBM je prověřit, zda podezřelé platidlo je či není padělanou nebo pozměněnou bankovkou či mincí. Je-li podezřelé platidlo padělkem, náhrada se za něj neposkytuje. Zjistí-li se, že původně podezřelé platidlo je platidlem pravým, pak osoba, již bylo zadrženo, má nárok na jeho vrácení případně na vyplacení adekvátní náhrady, pokud platidlo nebude způsobilé k dalšímu oběhu.

Kromě toho Česká národní banka vede v souladu s § 12 odst. 5 ZOBM po dobu 15 let evidenci osob, které podezřelé bankovky nebo mince předložily, vložily do neanonymního zařízení nebo zadržely, a to odděleně od údajů o podezřelých bankovkách a mincích. Osobní údaje z evidence lze dále zpracovávat pouze pro účely vyšetřování a odhalování trestné činnosti. Jestliže se ukáže, že zadržené bankovky nebo mince jsou pravé, Česká národní banka bez zbytečného odkladu vymaže z evidence osobu, která podezřelé bankovky nebo mince předložila, vložila do neanonymního zařízení nebo zadržela.

6.5 Ochrana označení mince jako druhu zákonného platidla

Novelou ZČNB provedenou zákonem č. 136/2011 Sb. jsou zakázány dovoz, výroba, nabízení, prodej či jiný způsob rozšiřování medailí, žetonů nebo podobným předmětů, které jsou svým provedením způsobilé uvést jejich držitele v omyl, že se jedná

o mince nebo pamětní mince určité nominální hodnoty vydávané Českou národní bankou s tím, že nelze v souvislosti s medailemi, žetony nebo podobnými předměty užívat označení „mince“.

Citované ustanovení ZČNB (jedná se o § 16a) neslouží primárně k ochraně měny, nýbrž k ochraně zájemců o sběratelský materiál vydávaný Českou národní bankou před nekalými praktikami emitentů a prodejců soukromých ražeb, které byly vydávány za mince a mohly vzbuzovat dojem, že se jedná o ražby, jejichž emitentem je právě Česká národní banka⁵⁴. Přes výše uvedené se domnívám, že i ustanovení § 16a ZČNB slouží k ochraně zákonné měny, v tomto případě platidel v podobě mincí. Zákonná úprava je odrazem emisního monopolu, který má Česká národní banka ve vztahu k tuzemským zákonným penězům. Předmětem ochrany je výraz „mince“, které je druhovým označením typu platidla vydávaného Českou národní bankou. Přestože se nejedná o označení měny, zákon výslovně zakazuje, aby se v souvislosti s předmětem, který vydala soukromá osoba, užívalo druhového označení, z něž by bylo možné dovozovat, že se jedná o platidlo vydané na základě zákona.

Zákaz k užití slova mince se přirozeně vztahuje pouze na předměty, které nejsou zákonnými platidly. Pokud by se jednalo o zahraniční zákonné platidlo, výrazu mince lze použít. V souvislosti s předtím uvedeným je vhodné upozornit na skutečnost, že medaile či žetony vydávané jako soukromé ražby zpravidla nejsou natolik atraktivní pro sběratele. V zásadě totiž platí, že kdokoliv může nechat zhotovit medaili či obdobný předmět. V poslední době se na sběratelském trhu objevují oficiální ražby ostrovního státu Niue denominované v jeho měně, které ovšem mají motivy spojené s českým prostředím a jsou částečně opatřeny českými opisy. Tyto ražby jsou tedy nabízeny a prodávány jako pamětní mince státu Niue, který fakticky „propůjčuje“ své mince k tomu, aby mohly být realizovány ražby na úrovni cizozemských mincí, které by jinak byly soukromými medailemi.

---

⁵⁴ viz Rýdl Tomáš, Barák Josef, Výborný Petr, Saňa Luděk, Zákon o České národní bance. Komentář vydavatelství Wolters Kluwer a.s., 2015,

Závěr

Současná právní úprava vztahující se k platidlům a k hotovostnímu peněžnímu oběhu představuje poměrně rozsáhlou materii pokrývající celou řadu vztahů.

Vlastní předpisy měnového práva, které na danou problematiku dopadají, jsou až na výjimky dle mého soudu věcné a srozumitelné. Ve vztahu k tuzemské měně, k emisním právům k zákonným penězům, i ve vztahu k právům a povinnostem České národní banky a ostatních osob v souvislosti s hotovými penězi a peněžním oběhem, představují zcela standardní úpravu.

Přesto jsem z mého pohledu problematická místa v právní úpravě našel. I když by se mohlo jednat do určité míry o marginální záležitosti, domnívám se, že by v tomto směru mělo dojít k nápravě. Mám na mysli především odstranění nejasností v úpravě týkající se mincí z drahých kovů, které nejsou mincemi pamětními, jakož i mincí ve zvláštním provedení, na něž jsem poukázal v souvislosti s rozбором § 16 odst. 2 ZČNB. Další kritické připomínky se nevztahují přímo k předpisům měnového práva, nýbrž k související úpravě obsažené v TZ. Jedná se o problematiku náhražek tuzemských peněz, neboť jejich výroba, vydání nebo udání do oběhu, je přečinem. Závažný problém spatřuji v absenci legální definice pojmu náhražka tuzemských peněz. Navíc se domnívám, že není nutné kriminalizovat vytváření „lokálních měn“ známých ze zahraničí, neboť tyto ve skutečnosti žádné ohrožení tuzemské měny nepředstavují, a navíc se zhusta jedná o projekty, které slouží k povznesení daného místa nebo si kladou za cíl realizaci jiných obecně prospěšných a sociálních aktivit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ INFORMACÍ

Scheiner, Ludvík, Dr. – Banky, Nakladatelství Jos. R. Vilímek, Praha

Kozák, Jan, JUDr. – Československá finanční politika, Nakladatelství Orbis, 1932

Nohejlová - Prátová, Emilie – Základy numismatiky, Academia Praha 1975

Militký, Jiří – Pražská mincovna, Nakladatelství KANT, 2009

Harvánek, Jaromír a kol. - Právní teorie, Nakladatelství Iuridicia Brunensia, 1995

Šámal, Pavel, Doc. JUDr., Púry František, JUDr., Rizman Stanislav JUDr. - Trestní zákon - komentář II. díl, nakladatelství C.H.BECK, 2004

Šámal, Pavel a kol. - Trestní zákoník - komentář, nakladatelství C.H.BECK, 2012

Rýdl Tomáš, Barák Josef, Výborný Petr, Saňa Luděk, Zákon o České národní bance. Komentář vydavatelství Wolters Kluwer a.s., 2015,

Fiala Josef, Kindl Milan a kol., Občanský zákoník - Komentář, nakl. Wolters Kluwer,

Revenda, Zbyněk, Mandel, Martin, Kodera, Jan, Musílek, Petr, Dvořák, Petr - Peněžní ekonomie a bankovníctví, Management Press, 2012

Mrkývka, Petr, Pařízková, Ivana - Finanční právo a finanční správa, Masarykova univerzita v Brně, 2004

Kaul, Vivek - Easy Money: Evolution of money from Robinson Crusoe to World War I, 2013

Rothbard, Murray N. – A history of money and banking in the United States, the Ludwig von Mises Institute, 2002

McBride, Nick - Payments and the concept of legal tender, Reserve Bank of New Zealand: Bulletin, Vol. 70, No. 3, rok 2007

Proctor, Charles, Mann, Frederick Alexander - Mann on the Legal Aspect of Money, Oxford University Press, 2005

Greco, Thomas H., Jr. – Money Understanding and Creating Alternatives to Legal Tenders, Chelsea Green, 2001

Collom Ed, Community Currency in the United States: The Enviroments in which it Emerges and Survives, Environment and Planning A 2005, volume 37,

Rösl, Gerhard - Regional currencies in Germany – local competition for the Euro? No. 43/2006 - http://library.uniteddiversity.coop/Community_Currencies/regional-currencies-in-germany.pdf

Historie České národní banky - dostupná na webových stránkách:
<http://www.historie.cnb.cz/cs/>

Abstrakt

Tato práce se zabývá právní úpravou bankovek, mincí a peněžního oběhu v České republice. Je rozdělená do šesti kapitol.

První kapitola si klade za cíl uvést čtenáře do měnové problematiky tím, že objasňuje význam pojmů peníze, měna, zákonné peníze a záležitostí s nimi spojené. Současně líčí zrod peněz a jejich historický vývoj ve světě, jakož i v rámci České republiky.

Druhá kapitola podrobuje zkoumání současnou právní úpravu ve vztahu k měnové soustavě a peněžnímu oběhu v České republice. Poskytuje stručné vysvětlení pojmu pramene práva a vymezuje základní právní předpisy, které měnovou soustavu a peněžní oběh regulují.

Třetí kapitola se zaměřuje na postavení České národní banky jakožto centrální banky České republiky. Důkladně se věnuje zásadním činnostem, které Česká národní banka na základě právních předpisů vykonává, jako je např. emitování zákonných peněz a řízení peněžního oběhu.

Čtvrtá kapitola je zasvěcená peněžní soustavě v České republice. Popisuje strukturu oběživa v České republice, vyjevuje, jaké jsou zákonné peníze v České republice a také se zabývá určitou mezerou (právním nedostatkem) v úpravě pamětních mincí, mincí z drahých kovů a mincí ve zvláštní úpravě.

Pátá kapitola se zaměřuje na peněžní oběh v České republice a rozebírá práva a povinnosti osob na něm zúčastněných, vzniklé na základě příslušné právní úpravy.

Šestá kapitola navazuje na kapitolu pátou, když se zabývá právními prostředky na ochranu peněžního oběhu před jeho narušováním a na ochranu zákonných peněz proti padělání. Detailnímu zkoumání je podrobena povinnost k přijímání plateb v zákonných penězích a náhražky peněz jako alternativní platební prostředek vůči zákonným penězům.

Abstract

This thesis focuses on the law regulation of the paper currency, coins and money circulation in the Czech Republic. It is divided into six chapters.

The first chapter is intended to introduce the issue of the currency to a reader by explaining the concept of money, currency, legal tenders and related matters. It describes also the process of money creation and historical evolution of money in the world and within the Czech Republic as well.

The second chapter examines the current law regulation regarding to the currency and the money circulation in the Czech Republic. It provides brief explanation of source of law concept and specifies the fundamental legal regulations relating to the currency and money circulation.

The third chapter is concentrated on the role of the Czech national bank as the central bank of the Czech Republic. The fundamental activities performed by the Czech national bank upon the laws, such as the issuance of the fiat money and the management of the circulation of currency, are discussed in this chapter.

The fourth chapter is dedicated to the Czech coinage. The chapter describes structure of currency in circulation in the Czech Republic, reveals what is the legal tender in the Czech Republic and identifies certain loophole (error in law) in the regulation regarding the commemorative coins, precious metal coins and proof coins.

The fifth chapter is focused on the money circulation within the Czech Republic and analyses the rights and duties of persons involved therein arisen upon the relevant law regulation.

The sixth chapter follows the fifth chapter as it deals with the legal protection of money circulation against disruption and the legal protection of legal tender against counterfeiting. It carries out an extensive research of duty to accept payment by legal tender and money substitutes as alternative medium of exchange for legal tender.

Klíčová slova v češtině:

zákonné peníze, měna, peněžní oběh, bankovky, mince, pamětní mince

Key words in English:

legal tender, currency, money circulation, paper currency, coins, commemorative coins

Název diplomové práce v češtině:

Právní úprava oběhu bankovek a mincí v České republice

The title of the thesis in English:

Law regulation of banknotes and coins circulation in the Czech Republic